

2008 KRİZİ ÖNCESİ VE SONRASININ TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

HASANALİ ERMİS

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2018

2008 KRİZİ ÖNCESİ VE SONRASININ TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

HASANALİ ERMİS

Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Programı, 2018

Bu Tez, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne

Yüksek Lisans (MA) derecesi için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2018

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

2008 KRİZİ ÖNCESİ VE SONRASININ TÜRK BANKACILIK

SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

HASANALİ ERMİS

ONAYLAYANLAR:

Prof. Dr. Suat TEKER

(Tez Danışmanı)

Işık Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Ahmet Hakan YÜKSEL

Işık Üniversitesi

Doç. Dr. İlker Kıymetli ŞEN

İstanbul Ticaret Üni.

ONAY TARİHİ: 03.08.2018

ABSTRACT

COMPARING THE PERFORMANCES OF THE BANKS BEFORE AND AFTER 2008 FINANCIAL CRISIS

The 2008 crisis is one of the greatest crises in the history of the world that emerged in the United States and then spread all over the world. The banking sector is one of the sectors where the effects of the crisis. The main purpose of this study is to compare the banks performances in Turkey before and after of 2008 financial crisis. The literature review methodology was used to achieve this purpose. The capital adequacy ratio, profitability, return on equity, profitability, net interest margin, bad loan rates, deposit loan / foreign exchange ratio indicators and free asset indicators were evaluated in Turkish banking sector before and after the crisis. According to the results obtained, the crisis showed negative effects such that the levels of profitability, asset profitability and equity profitability. But the crisis did not effect on the troubled loans and this variable did not change. Also in the study, the results were that the indicators of the dull average assets and net interest margins increased with the crisis. The results of the study showed that the Turkish banking sector, which had been restructured after the crisis of 2001, had a certain level of stability and reduced the level of its effects despite the adverse effects of the crisis.

Keywords: Banking, Turkish banking sector, 2008 crisis, performance.

ÖZET

2008 krizi, ABD’de ortaya çıkan ve sonrasında tüm dünyaya yayılan, dünya tarihindeki en büyük krizlerden birisidir. Krizin etkilerini yoğun biçimde gösterdiği sektörlerden birisi de bankacılık sektörüdür. 2008 krizinin öncesinde ve sonrasında Türkiye’deki bankaların performanslarının karşılaştırılması, çalışmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Bu amacın gerçekleşmesi için literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada 2008 krizi öncesi ve sonrasında Türk bankacılık sektöründe sermaye yeterlik oranı, kârlılık, özkaynak kârlılığı, aktif kârlılık, net faiz marjı, sorunlu kredi oranları, mevduatların krediye dönüşme oranı göstergeleri, donuk aktif göstergeleri değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre kriz kârlılık, aktif kârlılık, özkaynak kârlılığı göstergelerinde düzeyleri değişecek şekilde olumsuz etkiler ortaya koymuştur. 2008 krizinin Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilere olan etkilerinin farklılık meydana getirmeyecek yapıda olduğu görülmüştür. Çalışmada ayrıca donuk aktif ortalamaları ile net faiz marjı göstergelerinin krizle birlikte artış gösterdiği yönünde sonuçlar elde edilmiştir. 2001 krizi sonrasında yeniden yapılanan ve nispeten güçlenen Türk bankacılık sektörünün krizin olumsuz etkilerine karşın belirli ölçüde istikrar yakalayarak etkilerin düzeyini azalttığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Türk bankacılık sektörü, 2008 krizi, performans.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitiminin boyunca bilgisi ve birikimini esirgemeyen; daha sonra tez danışmanım olarak beni ayrıcalıklı kılan Sayın Prof. Dr. Suat Teker'e teşekkürü borç bilirim.

Süreç boyunca desteklerini esirgemeyen Elvan Asena Deniz'e, değerli büyüğüm Kemal Usta'ya, sevgili dostum Tolga Altuntaş'a, Hüseyin Kaya'ya ve biricik kardeşim Nazlı Büşra Ermis'e teşekkür ederim.

Beni bu yolda cesaretlendiren, maddi ve manevi hiçbir desteği esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	ii
ÖZET.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
GRAFİK LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BANKACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	3
1.1. Bankanın Tanımı ve İlk Uygulamaları	3
1.2. Bankaların Türleri	4
1.2.1. Kapsamına Göre Banka Türleri	4
1.2.1.1. Perakende Bankacılık.....	6
1.2.1.2. Toptancı Bankacılık	7
1.2.1.3. Uluslararası Bankacılık	8
1.2.2. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri.....	9
1.2.2.1. Merkez Bankaları	9
1.2.2.2. Ticaret Bankaları.....	11
1.2.2.3. Yatırım Bankaları.....	11
1.2.2.4. Kalkınma Bankaları	12
1.2.2.5. Katılım Bankaları	12
1.2.2.6. Kooperatif Bankaları.....	14

1.3. Bankaların Fonksiyonları ve Finansal Sistem İçindeki Rolü	14
1.4. Bankacılık Sektörü	18
1.5. Türkiye’de Bankacılık Sektörü	20
1.5.1. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	20
1.5.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Yapısı.....	37
1.6. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Türleri.....	43
1.6.1. Katılım Bankaları.....	43
1.6.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları	46
1.6.3. Merkez Bankası.....	50
1.6.4. Ticari Bankalar.....	54
1.7. Ticari Bankaların Önemi	54
BÖLÜM 2: BANKACILIK KRİZLERİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	56
2.1. Bankacılık Krizlerinin Tanımları, Nedenleri ve Özellikleri.....	56
2.1.1 Bankacılık Krizlerinin Tanımları	58
2.1.2 Bankacılık Krizlerinin Nedenleri	58
2.1.3. Bankacılık Krizlerinin Özellikleri.....	77
2.2. 2008 Krizi.....	81
2.3. Krizin Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Etkileri.....	91
2.4. Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü	95
BÖLÜM 3: 2008 KRİZİ ÖNCESİ VE SONRASININ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	98
3.1. Sermaye Yeterlik ve Karlılık Açısından Karşılaştırma.....	98
3.2. Karlılık Açısından İnceleme.....	101
3.3 Krediler Yapısı Açısından İnceleme.....	103
3.4 2008 Krizi Öncesi Ve Sonrası Türk Bankaları Performans Göstergeleri.....	105
SONUÇ	123
KAYNAKÇA.....	126

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Mevduat Bankaları-Kamu Sermayeli Bankalar-Özel Sermayeli Bankalar Hakkında Bilgiler.....	41
Tablo 2. Yabancı Sermayeli Bankalar-Kalkınma ve Yatırım Bankalar Hakkında Bilgiler	42
Tablo 3. Katılım Bankalarının Diğer Bankalara Göre Ayırt Edici Yönleri	45
Tablo 4. Dünyada Son Dönemdeki Başlıca Krizler	79
Tablo 5. Bankacılık Krizlerinin Kapsamı	81
Tablo 6. 2008 Krizinin Yayılımının Ekonomik Göstergeler Açısından İncelenmesi.	86
Tablo 7. 2008 Krizine Karşı Yapılan Kurtarma Operasyonları ve Maliyetleri.....	88
Tablo 8. 2008 Krizine Karşı Alınan Önlemlerin Maliyetleri.....	90
Tablo 9. Türkiye'deki Bankaların Performans Göstergeleri Verileri.....	105
Tablo 10. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Sermaye Yeterlik Oranları	108
Tablo 11. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Özkaynak Karlılığı Oranları.....	111
Tablo 12. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Aktif Karlılığı Oranları	113
Tablo 13. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Net Faiz Marjı Oranları.....	115
Tablo 14. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Sorunlu Krediler Oranları	117
Tablo 15. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Mevduatların Krediyeye Dönüşüm Oranı	119
Tablo 16. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Donuk Aktif Oranı Göstergeleri....	121

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Finansal Sistem ve Bankacılığın Sistem İçerisindeki Yeri.....	19
Şekil 2. 2008 Krizinin Başlıca Nedenleri.....	84
Şekil 3. Türkiye’de faaliyet gösteren 51 bankanın türleri, 2017 Ağustos.....	96
Şekil 4. Türkiye’de faaliyet gösteren 51 bankanın şube sayıları, 2017 Ağustos	96
Şekil 5. Türkiye’de faaliyet gösteren 51 bankanın personel sayıları, 2017 Ağustos .	97

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Sermaye Yeterlik Oranı Grafiği.....	109
Grafik 2. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Sermaye Yeterlik Oranları Grafiği.	109
Grafik 3. Özkaynak Karlılığı Grafiği	111
Grafik 4. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Özkaynak Karlılığı Oranları Grafiği	112
Grafik 5. Aktif Karlılığı Grafiği.....	113
Grafik 6. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Aktif Karlılığı Oranları Grafiği.....	114
Grafik 7. Net Faiz Marjı Grafiği	115
Grafik 8. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Net Faiz Marjı Oranları Grafiği	116
Grafik 9. Sorunlu Krediler Grafiği.....	117
Grafik 10. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Sorunlu Kredilerin Oranları Grafiği	118
Grafik 11. Mevduat Dönüşüm Oranı Grafiği	119
Grafik 12. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Mevduatların Kredi Dönüşüm Oranları Grafiği.....	120
Grafik 13. Donuk Aktif Oranı Grafiği	121
Grafik 14. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Donuk Aktif Karlılığı Oranları	122

GİRİŞ

Banka tanımı, kamu tarafından mevduat kabul etmekle ve talep üzerine paralarla ödenmesi gereken bir kişi veya kuruluş şeklindedir. Bankacılık sektörü, kimilerine göre finansal varlıkların korunması, bu finansal varlıklardan daha fazla varlık elde etmek için sermaye olarak yararlanılması ve bu uygulamaların devlet kurumlarınca organize edilmesini içermektedir.

Bankacılık krizleri ise, finansal krizlerin bir türüdür. Bu krizler, finansal piyasalardaki olumsuzlukların yanı sıra geri dönmeyen kredilerin aşırı derecede artması sonucunda yaşanan ciddi ekonomik sorunlardır. Bu kriz türü, bir bankanın ya da bazı bankaların likidite yetersizliği dolayısıyla ödeme sıkıntısı içine girmeleri ve mevduat sahiplerinin bankaya hücum etmeleri halinde meydana gelmektedir. Bu krizlerden biri de 2008 yılında ABD’de başlayan küresel krizdir.

2008'deki küresel kriz, dünya üzerindeki tüm ülkelerde büyük olumsuz etkilere neden olmuştur. Bu olumsuz etkilerin başında birçok ülke arasında ciddi gerilemeler ve uluslararası sermaye piyasalarında akut finansal sıkıntılar yaşanması ve ulusal hükümetler tarafından bankaların kurtarılmasıyla birlikte büyük finansal kurumların tamamen çökmesi tehdidi yer almaktadır. Türkiye, krizden etkilenen bir ülke olmasına karşın, Türk bankaları, gelişmiş ve gelişmekte olan diğer piyasa ekonomilerindeki bankalara göre, küresel krizden nispeten daha az etkilenmiştir.

Kriz sonrasında Türk bankacılık sektörünün olumlu konumu büyük ölçüde, kapsamlı bir reform paketinin, 2001'deki mali kriz sonrasında kabul edilen Türkiye ekonomisini güçlendirme amaçlı geçiş programının bir parçası olarak uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Enflasyonla mücadele programının tam olarak çözüme kavuşturulmadığı yapısal zayıflıkların ortadan kaldırılması için yenilenen bir çaba içerdiği için reform paketinin uygulanması başarılı olmuştur. Daha spesifik olarak, bankacılık

sektörü reformları, devlet bankalarının mali yeniden yapılandırılması, özel sermayenin özel bankacılık sisteminin güçlendirilmesine katılımını kolaylaştıracak tedbirlerin alınması, sorunlu bankaların devralınması gibi önemli konularda büyük ölçüde radikal bir yaklaşım benimsenmiştir. Buna göre, reform paketi tamamlandığında, özellikle etkili denetim ve gözetim konularında bankacılık düzenlemeleri, Basel II ve Avrupa Birliği (AB) direktifleri gibi uluslararası standartlara uygun hale getirilmiştir. Reform paketinin uygulanmasının Türk bankalarının küresel krizin olumsuz etkilerinden korunmasına yardımcı olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada, ilk olarak bankacılık sektörü detaylandırılacak, bankacılık tanımı, türleri ve Türkiye’de ve dünyadaki gelişimden bahsedilecektir. Ardından, Türkiye’de faaliyet gösteren banka türleri ve bankaların öneminden söz edilerek birinci bölüm sonlandırılacaktır.

İkinci bölümde, bankacılık krizlerinin nedenlerine ve özelliklerine değinildikten sonra, 2008 krizi ve Türk Bankacılık Sektörüne etkisine yer verilecektir. Son bölümde ise, performans analizi gerçekleştirmek adına Türk bankacılık sektörü sermaye yeterlik oranı, karlılık ve özkaynak şeklindeki üç temelde incelemelerde bulunulacaktır.

BÖLÜM 1: BANKACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN

GENEL BİLGİLER

1.1.Bankanın Tanımı ve İlk Uygulamaları

Banka terimi, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak veya vermek olan ekonomik bir kuruluş biçiminde tanımlanmaktadır. Kinley'e göre Banka, ihtiyaç duydukları ve güvende oldukları paranın önceki sahiplerini üyeleri yapan ve bunları kullanmaları gerekmediğinde para için sorumlu oldukları bir kurumdur. Bu nedenle, bankanın finansal kurumların borç ve alacakları olduğu söylenebilir. Aynı zamanda mevduat kabul eder ve para verir. Banka, tasarrufluyla borç alanlar arasındaki boşluğu kapatmaktadır. Bankalar yalnızca paralı satıcılar konumunda değil, aynı zamanda üreticiler için para karşılığı görev yapma hissi içindedir.

Dünyadaki bankacılık tarihi incelendiğinde, ilk bankacılık işlemlerinin, Vatikan'daki kiliselerin hac adaylarının kutsal topraklara yaptığı yolculuklarda önemli varlıklarını korumak için kurulan kuruluşlarla başladığı belirtilmektedir (Posner, 2015:394)[073]

Ülkemizdeki bankacılık sisteminin gelişim süreci incelendiğinde, bankacılık sektöründe yaşanan yapısal değişikliklerin 1980'lerden önce ve 1980'lerden sonra olmak üzere iki tura bölünmesi mümkündür. 1980'li yıllardaki küresel ekonomik gelişmeler ve değişimler, ülkemizdeki bankacılık sektörünü de etkilemiş ve Türk bankacılık sektöründe köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'de kurulan ilk banka İş Bankası'dır (Akgüç, 2007:12).[05]

1.2. Bankaların Türleri

Ülkemizde tarım, ticaret, meslek, iş temelli olarak çalışan insanların farklı kategorilerinin finansal ihtiyaçlarını karşılamak üzere faaliyet gösteren bankaların çeşitli türleri vardır. Buna göre bankacılık aşağıdaki türlere ayrılmıştır.

1.2.1. Kapsamına Göre Banka Türleri

Bankacılık faaliyetleri, ülke ekonomisinin ömrü olarak kabul edilmektedir. Bankacılık hizmetleri olmaksızın ticaret ve iş faaliyetleri sorunsuz bir şekilde devam ettirilemez. Bankalar, gelişmekte olan bir ülkede yaşamsal olan likit sermayenin dağıtıcıları ve koruyucularıdır. Bankacılık sisteminin etkin yönetimi ülkenin ekonomik büyümesine yardımcı olur. Bankacılık, ticaret ve sanayi için yararlıdır. Bankacılık faaliyetleri, ticarete ve sanayide aşağıdaki yollarla faydalıdır.

- a) Bir bankaya yatırılan para emniyetli kalır. Değerli eşyalar, bankalarda güvenli bir şekilde gözetim altında tutulabilir.
- b) Bankalar müşterilerine kredi imkânı sağlamaktadır. Banka hesaplarına sahip müşteriler, iş dünyasında daha iyi kredilerin tadını çıkarırlar.
- c) Bankalar, insanlar arasında tasarrufu ve tasarruf alışkanlığını teşvik eder. Tasarrufları harekete geçirir ve üretken faaliyetlerine yatırım yapar. Böylece, tasarruf oranını ve ülkedeki yatırımları artırır.
- d) Bankalar bir yerden bir yere para aktarmanın kolay ve güvenli bir yolunu sağlarlar.
- e) Bankalar müşterileri adına fatura, çek, faiz ve temettü teminatı vb. toplamakta ve gerçekleştirmektedir.
- f) Dış ticaret, bankaların yardımı ile önemli ölçüde kolaylaştırılmıştır. Döviz kuru dalgalanmaları nedeniyle ithalatçıları zarar riskinden korurlar. Mektubu gönderirler ve ithalatçıların kredi değerliliğiyle ilgili bilgi sağlarlar. Ayrıca müşterilerinin hakemleri gibi davranırlar.

- g) Bankalar, ekonomik olarak geri kalmış bölgelerde bulunan küçük ölçekli ticari birimlerin finansal ihtiyaçlarını karşılamaktadır.
- h) Kırsal kesimdeki çiftçiler ve esnaflar faaliyetlerini finanse etmek için banka kredisi de kullanabilirler.
- i) Ticari bankalar, dolap imkânı, gezi çekleri ve hediye çekleri, sigorta primi ödemeleri vb. dahil olmak üzere halka birçok hizmet sunmaktadır.

Bankalar, ayrıca müşterileri için çeşitli acentelik hizmetleri üstlenirler. Bunlar aşağıda özetlenmiştir (Clarke ve Farrar, 1982:230)[019];

- a) Müşteriler adına çek, taslak ve fatura toplama.
- b) Müşterilerin temettü ve faiz teminatlarının tahsilatı.
- c) Hükümet çalışanlarının emekliliğinin tahsili.
- d) Müşterilerin talimatlarına göre menkul kıymet alım satımı.
- e) Kira ödemeleri, elektrik faturaları, sigorta primi vs. için ayakta duran emirlerin yerine getirilmesi.
- f) Müşterilerin muhabir veya diğer bankalarla temas halinde temsilciliğini yapmak.
- g) Aday gösterildiğinde müteveli veya icracı olarak hareket etmek.

Ticari bir banka aşağıdaki genel hizmetleri kamuya sunmaktadır:

- a) Akreditif, çek, seyahat çekleri ve yuvarlak notlar.
- b) Kiralık değerli kasalar (soyunma dolapları) altın, mücevherat ve önemli belgeler gibi değerli eşyaların güvenli bir yerde bulundurulması.

- c) Ticaret bilgilerinin sağlanması.
- d) Müşterilerin mali durumu ile ilgili olarak hakemlik yapmak.
- e) Müşteriler adına takas belgelerinin kabulü.
- f) Devlet ve kamu kurumları tarafından finanse edilen kredilerin teminat altına alınması.

1.2.1.1. Perakende Bankacılık

Tüketici bankacılığı olarak da bilinen perakende bankacılık, bireysel müşterilerin daha büyük ticari bankaların yerel şubelerini kullandıkları tipik toplu pazar bankacılığıdır. Sunulan hizmetler tasarruf ve çek hesapları, ipotek, kişisel krediler, borç / kredi kartları ve mevduat sertifikaları içerir. Perakende bankacılıkta, bireysel tüketici üzerine odaklanılmaktadır (Blanchard ve Galloway, 1994:16).[016]

Bireysel bankacılık, bireysel perakende müşteriler adına olabildiğince çok mali hizmet için tek elden alışveriş yapmaktır. Tüketiciler, çek hesapları, tasarruf hesapları, kişisel krediler, kredi hatları, ipotek, bankamatik kartı, kredi kartı ve mevduat sertifikaları gibi perakende bankalardan bir dizi temel hizmet beklemektedir. Çoğu tüketici, perakende müşterilerin tüm bankacılık ihtiyaçları için yerinde müşteri hizmetleri sağlayan yerel şube bankacılığı hizmetlerinden yararlanır. Yerel şubeler vasıtasıyla, finansal temsilciler, müşteri hizmetleri ve finansal tavsiyeler sunar. Mali temsilciler, kredi onaylı ürünlere ilişkin lisans başvurularında da lider kişilerdir (Grubel, 2014:140).[056]

Bankalar perakende müşterileri için daha geniş bir hizmet yelpazesi sunmak için ürün tekliflerini eklemektedir. Bankalar, temel perakende bankacılık hesaplarına ve yerel şubedeki finansal temsilcilerin müşteri hizmetlerine ek olarak, servet yönetimi, aracılık hesapları, özel bankacılık ve emeklilik planlaması gibi yatırım hizmetleri ile geniş ürün yelpazesine sahip finansal danışman ekipleri de eklemektedirler. Bu yan hizmetlerin bazıları dış kaynaklı üçüncü parti bağlantılar aracılığıyla da sunulmaktadır. Genişletilmiş tekliflerin tümü, müşterilerin fonlara erişmelerine ve kişisel işlemleri hızlı ve kolay bir şekilde yapmalarına yardımcı olan, hesapların daha fazla bağlanabilirliği sayesinde artan kolaylık sağlamaktadır.

21. yüzyılda, internet finans bankacılığı operasyonlarına yönelik bir hareket, perakende bankacılık müşterileri için geniş çapta sunulan teklifleri de genişletti. Birçok çevrimiçi banka, müşterilere tamamen internet ve mobil uygulamalar yoluyla bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Bu bankalar, geleneksel bankalar tarafından sağlanan hesapların ve hizmetlerin hemen hepsini, genellikle düşük bankacılık şube giderlerinden daha düşük ücretlerle sunmaktadır (Blanchard ve Galloway, 1994:16).[016]

1.2.1.2. Toptancı Bankacılık

Toptan bankacılık, ticaret bankaları ve diğer finansal kurumlar arasındaki bankacılık hizmetlerini ifade eder. Bu tür bankacılık, büyük şirketler ve diğer bankalar gibi daha büyük müşterileri ilgilendirirken perakende bankacılık, bireysel veya küçük ölçekli işletmeler üzerine daha çok odaklanmaktadır. Toptan bankacılık hizmetleri, para birimi dönüştürme, işletme sermayesi finansmanı, büyük ticaret işlemleri ve diğer hizmetler türlerini içerir.

Toptan bankacılık, iki büyük kurum arasındaki borç verme ve finansal uygulamayı tanımlamak içindir. "Toptan satış" olarak nitelendirilen bankacılık hizmetleri, yalnızca devlet kurumları, emeklilik fonları, güçlü mali kaynaklara sahip şirketler ve benzer boyut ve nitelikteki diğer kurumsal müşteriler için ayrılmıştır. Bu hizmetler nakit yönetimi, ekipman finansmanı, büyük krediler, ticaret bankacılığı ve güven servislerinden oluşmaktadır (Grubel, 2014:144).[056]

Toptan bankacılık ayrıca kurumsal bankalar arasındaki borçlanmayı ifade eder. Bu tür borçlar bankalararası pazarda görülür ve genellikle çok büyük miktarda para içerir. Birçok standart banka, tüccar bankaları olarak faaliyet göstermekte ve geleneksel perakende bankacılık hizmetlerine ek olarak toptan bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Bu, toptan bankacılık arayan bir kişinin özel bir kuruma gitmesi ve bunun yerine kendisinin kişisel perakende bankacılığını yürüten bankayı kullanması anlamına gelir.

Yüksek miktarda varlık veya ticari işlem yapan büyük kuruluşlar için perakende bankacılık hizmetlerinden ziyade toptan bankacılık hizmetlerinde bulunmak avantajlı hale gelir. Birden çok şubeye sahip bir işletmenin nakit yönetimi için toptan bir bankacılık çözümüne ihtiyacı olan birçok durum vardır. Örneğin, bir saat şirketinin bir

ülkede 10 satış bürosu bulunmaktadır ve 50 satış ekibi üyesinin her biri kurumsal bir kredi kartına erişmektedir. Saat şirketinin sahipleri ayrıca, her satış ofisinin, işletme genelinde toplam 10 milyon dolarlık nakit rezerv tutarak 1 milyon dolar tutarında olmasının da koşul olduğu varsayımıyla, bir şirketin standart perakende bankacılık için çok büyük olduğunu kolayca görmek mümkündür. Bunun yerine, işletme sahipleri bir bankaya giriş yapabilir ve şirketin tüm mali hesaplarını tutan bir kurumsal tesise başvurabilir. Toptan bankacılık hizmetleri, her ikisi de saat şirketi kuracak olan minimum nakit rezerv gereksinimlerini ve / veya minimum aylık işlem gereksinimlerini karşılayan bir iskonto sunan bir tesis gibi hareket eder. Bu nedenle, işletme açısından, 10 perakende çek hesabı ve 50 perakende kredi kartı bulundurmaya yerine, tüm finansal hesaplarını konsolide eden ve ücretlerini düşüren bir kurumsal tesise girmek için yararlıdır.

(http://www.investopedia.com/terms/w/wholesalebanking.asp?optly_redirect=integrated&lgl=term-video-bid).[35] Erişim Tarihi : 10.04.2017

1.2.1.3. Uluslararası Bankacılık

Sanayi aktiviteleri, 1970'lerde değişime uğramaya başlamıştır. O zamana kadar çoğu banka, kendilerini yabancı işle uğraşan yerli kurumlar olarak gören ev piyasalarında yoğunlaşmışken, uluslararası ağların hızla büyümesiyle, küresel bankacılık ortaya çıkmıştır.

Bankalar, değerlendirme, fiyatlandırma ve kredi verme işlevleri yoluyla ticaret sektörünü izlemektedir. Bu bağlamda, mali araçların oluşturulması ve yönetimi ya da bir başka ülkedeki aşırı birimlerden sermayenin nakliyesi ya da ulusal finansçı çerçevesinde arabuluculuk yapan uluslararası bir ticaret hizmetleri operasyonları sistemi "Uluslararası Bankacılık Faaliyeti" olarak adlandırılmaktadır. Çalışmalar "bankaların küreselleşmesine" değinirken, küreselleşmesinin iki farklı yönüyle ilgilenirler. Birinci husus, bankacılık hizmetlerinin ithalatı ve ihracatı ile yabancı para cinsinden yapılan işlemler arasındaki değişimi ifade eder. Bununla birlikte, ikinci unsur, küreselleşmeyle birlikte değişen bankaların stratejileri ile ilgilidir (Toprak, 2001:24).[85]

Swary ve Topf (1992), büyük borçlulara kredi sağlayıcıları, banka dışı finansal firmalardan rekabet ve yabancı bankalardan gelen rekabetin artması gibi ticari bankalar tarafından karşılaştırılmalı bir avantaj kaybının, evrensel bankacılığın benimsenmesine

yönelik bir itici güç oluşturduğu sonucuna varmışlardır. İlgili literatürün kapsamlı bir incelemesi ile, sınır ötesi bankacılık faaliyetlerinin başarılmasının temel nedeni, çeşitli ülkeler arasındaki uluslararası akışkanlığın ve uluslararası sermayenin yeniden dağıtılması olduğuna da işaret edildi. Yukarıdaki yaklaşımla ilişkili olarak, bankacılığın uluslararasılaştırma çalışmasından elde edilen kazanç, tüketicinin arz fazlasının artması, yani, tüketicinin bir bankacılık hizmeti için ödemesi gereken başlangıç tutarı ile bir bankacılık hizmeti için ödemek zorunda olduğu nihai tutar arasındaki farkı nihayetinde öder (Germanidi, 1982).[53]

Dahası, finans kurumlarının uluslararası genişlemesi daima büyüklükleri, uluslararası tecrübeleri hem insan potansiyeli hem de sermaye yeterliği, ayrıca yerli ve yabancı işlerin niteliğiyle ilgilidir. Öte yandan, uluslararası bankacılık faaliyeti doğrudan veya dolaylı olarak yabancı ülkelerin bankacılık piyasasındaki hizmetlerle sağlanmaktadır. Daha spesifik olarak, sermayenin tasarruf sahiplerinden para akıcılığına geçme yollarının doğrudan doğruya, yatırım bankaları ve borsa şirketleri tarafından kullanılması; dolaylı yolla ticari bankalar tarafından sağlanır. Finansal kriz ve mevcut bankaların ardından gelen güvensizlik, yeni rakiplere finansal hizmetler için piyasaya girme fırsatı yaratır. (Worthington ve Welch, 2011).[90]

Uluslararası bir banka, bir ülkedeki varlığı için çeşitli formları kabul edebilmektedir. Daha spesifik olarak, yurtdışı bankacılık piyasasının ilk araştırması için oluşturulduğu üzere temsilcilik ofisinin oluşturulması en basit uzatma şeklidir. Bu formdaki banka şubeleri, finans sektörü işlemlerini yürüten herhangi bir fonla ilgilenmezken, temsil ettikleri bankanın, yurt dışı ülkede yasal olarak veya vergi nedenleriyle bulunmadığı düşünülmektedir.

1.2.2. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri

Faaliyet alanlarına göre banka türleri incelemesi gereğince merkez bankaları, ticaret bankaları, yatırım bankaları, kalkınma bankaları, katılım bankaları, kooperatif bankaları, kırsal bankalar ve tasarruf bankaları konularına ilişkin açıklama getirilmiştir.

1.2.2.1. Merkez Bankaları

Ülkedeki ana finans sisteminin kontrolünü sağlar. Kredi denetleyicisi olarak çalışır. Ayrıca banka, döviz verme konusunda devlet sözcüsü konumundadır. Merkez Ban-

kası çoğunlukla ülkenin hükümetine aittir. Merkez Bankası, ülkede kurulacak bankacılık yapısında liderdir. Ticari ve diğer bankaların kendileri için yaptıkları faaliyetleri denetler ve düzenler. Aynı zamanda, mali ve parasal konuların tamamında, hükümetin danışmanı olarak, altındaki bankacılık işlerinde de çalışır. Merkez Bankası ayrıca ülkenin varlıklarını yurtdışında sunucu olarak, hükümetin sürekli kontrolünü sağlamaktan ve birden fazla döviz kuru oranını yönetmekten sorumludur. Merkez Bankası'nın en önemli işlevi, ülkedeki para ve kredi miktarını düzenlemektir. Merkez ke-merinin de bütün dünyadaki gelişmekte olan ülkelerdeki parasal ve finansal çerçeveye oturtulduğunu ve neredeyse koyduğunu söylemek abartılı değildir. Gelişmekte olan ekonomilerde Merkez Bankası, ekonomik büyümenin hızını arttırmak için promosyon ve gelişme işlevleri de yerine getirmelidir. Her ülkede, finansal piyasanın lideri olarak görev yapan, ticari bankaların denetimi ile finansal kurumların diğer faaliyetleri için faaliyet gösteren bir banka bulunmaktadır.

Merkez Bankası'nın temel fonksiyonu parasal istikrarın sağlanması ve uluslararası ödemeler için bankanın statüsünde, banka olarak bilinen ve ülkenin bankasını düzenleyen bir yükümlülüğü belgeleyen banka olduğunu ifade etmektedir (Karaş, 2016:890).[60]

- a) Para birimi yönetmeliği hem iş dünyası hem de genel halkın gereklerine göre veya bu amaçla ya tek başına ya da en azından kısmen tekel olarak verilmiştir.
- b) Bankacılık hizmetleri için uluslararası ajansın genel performansı
- c) Ticari bankaların nakit rezervleri
- d) Ülkenin uluslararası rezervlerinin rezervasyon ve yönetimi
- e) Oturma izni verilmesi, azaltılmış şekil veya garantilerdeki gelişmeler ve ticaret bankaları, aracılardan ve yasanın tüccarlarının veya diğer mali kurumların ve son başvuru merciinin sorumluluğunun kamu tarafından kabul edilmesi. Yeniden indirim şekli olarak, ticaret bankalarının, brokerların ve tacirlerin kanunun veya diğer mali kurumların yararını sağlayan ve son çare borç verenin sorumluluğunun kamuya kabul edilmesi.

- f) Bankalar arasındaki uzlaşma mesafeleri.
- g) Kredi kontrolü ve para politikasını uygulamak için iş ihtiyaçlarına göre ve çok çeşitli eyalet önceden sertifikalandırılmıştır. Merkez Bankasının doğası ve fonksiyonu gelişmiş ekonomilerde gelişmekte olan ekonomilerinden farklıdır.

1.2.2.2. Ticaret Bankaları

Kar yapmak için çalışmaktadırlar. İzleyicilerin mevduatlarını kabul etmesi ve hane halklarına, şirketlere ve hükümete borç vermesi görülmektedir. Ticari bankacılık faaliyetlerinin temel özellikleri şunlardır:

- Seyirci mevduatının kabulü,
- Borçlanma ve yatırım,
- Talep veya yatırım kredileri karşılığı ödenmesi,
- Aracın çekilmesi ve opsiyonun veya başka bir şekilde yapılması.

Parasal amaç güden bu finansal kuruluşlar, kamuoyuna mevduat kabul etmemek adına güvenlik açısından gözetim altında tutulmaya devam etmektedirler. Ayrıca, krediyle uğraştıklarını, başka bir deyişle, ihtiyaç sahipleri için alınan fonların mevduatının ilerlemesi yoluyla kredi yarattıklarını belirtmektedirler. Bu bağlamda, bu durum ekonomideki tasarrufların bir nedeni olarak görülmektedir (Babuşçu ve Hazar, 2016:47).[012]

1.2.2.3. Yatırım Bankaları

Bir yatırım bankası, tipik olarak, menkul kıymet ihracında müvekkilin aracı olarak hareket ederek ya da aracılık ederek finansal sermayeyi artırmak gibi bireylere, şirketlere ve hükümetlere çeşitli mali-ilişkili ve diğer hizmetleri sağlayan özel bir şirkettir. Bir yatırım bankası, birleşme ve devralmalara dâhil olan şirketlere yardımcı olabilir ve piyasa yapımı, türev ve hisse senedi alım satımı ve FICC hizmetleri (sabit gelirli araçlar, para birimleri ve emtia) gibi yan hizmetler sağlar (Babuşçu ve Hazar, 2016:48).[012]

1.2.2.4. Kalkınma Bankaları

Şirketin finansal işlevlerini ve gelişimini birleştiren karma bir kurumdur. Aynı zamanda ses yoluyla dengeli gelişmeyi teşvik etmek ve proje fikirlerini, fizibilite etütlerini keşfetmek için bir savunma rolü üstlenmek ve ayrıca projenin uygulanması için teknik ve finansal yardımda bulunmak için bir katalizör görevi görürler (Babuşçu ve Hazar, 2016:49).[012]

1.2.2.5. Katılım Bankaları

Katılım bankaları hizmetleri iki ana kategoriye ayrılmıştır; perakende hizmetleri ve ticari / kurumsal hizmetler. Katılım bankası, müşterilerine uzun vadeli taksit ödemeleri ile bir ev satın alıp / sahip olmaya yardımcı olur. Özellikle kredi ve gelir için gerekli şartları sağlayan müşteriler bu hizmetten yararlanabilir (Eskici, 2007:17).[052]

Kâr hesaplarına dair katılım hesaplarını diğerlerinden ayıran en önemli fark, mevduat sahiplerinin vade öncesi fon çekebilmeleridir. Bunu yapmak, faiz getiren hesabın vade tarihini değiştirmez. Vadede, kâr payı katılımı hesaptaki kalan tutara eklenir. Altın hesapları altın hesabı, FX'i satın alırken ve satarken, gram cinsinden altın almanızı ve satmanızı sağlayan özel bir cari hesaptır. Günlük olarak alıntılanan altın alım satım fiyatlarında altın alıp satılabilir. Altın hesabı özel bir cari hesaptır ve bunun için kar payı ödenmemektedir. Altın hesabındaki altınlar, şubelerdeki diğer banka altın hesaplarına aktarılabilir (Doğan, 2013:60).[046]

Bu bankalarda uygulanan araç finansmanı, müşteriye istedikleri arabayı almasına yardımcı olan katılım bankalarının bir başka hizmetidir. Özellikle taksit süresi 36 aya kadar; ödeme iki ayda bir veya üç ayda bir yapılır. İlk el araç %80, ikinci el araçlar %40-%70 arasında finanse ediliyor. Özellikle 24 ay taksitli ödeme dönemi için, aylık veya üç ayda bir ödeme yapılabilir. Banka tarafından müşterilere, gaz ödemelerini yapmasında yardımcı olunur ve müşteriler parayı bankaya 24 ay taksitle ödeyebilirler (Eskici, 2007:17).[052]

Bu bankalarda, müşteri, önceden belirlenmiş bir dönemde ve kar paylaşımı oranında borçlandırılır ve önceden belirlenmiş tarihlerde borçlarını taksitle ödemektedir. Finansal kiralama, makineler, teçhizatlar, taşıtlar, bilgisayarlar gibi yatırım amaçlı gay-

rimenkullerin mülkiyetinin finansal kiralama kuruluşu ile kaldıkları ve belirlenen taksitler karşılığında kiracının kullanım haklarının bulunduğu bir finansman yöntemidir. Taksit ödemeleri yapıldıktan sonra, sözleşme ile belirlenen nominal fiyat karşılığında mülk kiracıya devredilir. Yatırım malları satın almak yerine şirketleri kiralamakta ve dolaşımdaki sermayeleri diğer ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Sonuç olarak leasing, verimlilik ve kârlılığın artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kâr payı katılımı projede, borçlu emeğini ve bilgisini ortaya koyarken finanse edilen projenin sermayesi bankaya aittir. Proje ile ilgili kâr, daha önce banka ile müşteri arasında üzerinde anlaşmaya varılan oranlara göre dağıtılacaktır. Kredi Garanti Fonu (KGF), kendileri için teminat temin ederek ve yatırımları ve işlemleri için banka kredileri kullanmalarını sağlayarak, finansman için gerekli avansı bulamayan küçük ve orta ölçekli işletmeleri (KOBİ'leri) desteklemektedir. İşletme Finansı Enterprise Finance'i, işletmenizin üretiminde ihtiyaç duyduğu ham maddeler gibi girdi alımlarında kullanabilirsiniz. Enterprise Finance'ta, anlaşılan vade dilimi içinde şirketiniz için tanımlanan limiti kullanabilirsiniz. Yatırım hizmetleri katılım bankaları ile müşteriler tasarruflarını yatırıma dönüştürebilirler (Doğan, 2013:62).[046]

Günün ekonomik koşullarına ve katılım bankacılığı değerlerine uyumlu kârlı yatırım çözümleriyle daha iyi bir gelecek garanti eder. Katılım bankalarının uzman kadrosu ve çevrimiçi yatırım işlemlerini kolayca yapabilmelerini sağlayan güvenilir altyapısı sayesinde tercih ve ihtiyaçlarına uygun tasarruflardan yararlanır. Taksitli Ticari Finansman Taksimi Ticari Finans, işyerinizi geliştirmek veya yatırım yapmak için edindiğiniz araç, işyeri ve makine, ekipman gibi malların finansmanını kapsar. Doğrudan Tahsilat Sistemi (DCS) / Doğrudan Borçlandırma Sistemi (DDS) DCS veya DDS olarak adlandırılan bu sistem, bayilik sistemi temelinde faaliyet gösteren şirketlerin nakit akışlarını kendilerine bağlı bayilerle güvenli bir şekilde yönetmelerini sağlayan işlemlerin vücududur otomatik dosya aktarım sistemi. Bu sistem, ana şirket tarafından bankaya elektronik olarak gönderilen fatura bilgilerine göre, fatura tutarlarının bayi hesaplarından tahsilatına dayanır. Bayi hesabının yetersiz olması durumunda, ana şirket, bayiye verilen DDS limitleri kapsamında mal finansmanı yoluyla zamanında ödeme yapabiliyor. Nakdi krediler, KOBİ'lerin kısa vadeli veya uzun vadeli finansman gereksinimlerini karşılamak için mevcuttur (Parlakkaya ve Çürük, 2011:400).[072]

Ödemeler, sözleşme yapıldığı andan itibaren üzerinde anlaşmaya varılmış ve anlaşmanız süresince değişmeden kalacaktır. Uluslararası işlemler Uluslararası İşlemler, günümüz pazarında işletmenin önemli bir parçasıdır. Bu gibi işlemleri yapan firmalar için katılım bankaları, ihtiyaçlarınızı karşılamak için birçok ürün ve hizmet sunmaktadır. Bunların arasında Teminat mektubu, Exim Bank'a garanti mektupları ve tavsiye mektubu bulunmaktadır. Katılım bankaları aracılığıyla, müşteriler leasing hizmetleri aracılığıyla yurtiçi ve yurtdışında makine, teçhizat ve diğer birçok mal alabilir (Doğan, 2013:62).[046]

1.2.2.6. Kooperatif Bankaları

Tarım bankacılığının tarımda finansman sağlamadaki başlıca işidir. Program, bir kredi sistemi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Tarımın finansmanı özel bir alandır. Kooperatif bankaları, çiftçilerin dışında ucuz tesislerin sağlanmasında yararlı bir rol oynamaktadır. Daha çok zaman üç kanatlı kredi kooperatif sistemi (kısa vadeli, orta ve uzun vadeli kredi) vardır. Birincisi, devlet seviyesinde kooperatif bankalarından oluşan üç katmanlı bir yapıya sahiptir. İl düzeyinde orta seviye ve bu, her bölgede kurulmuş merkezi bir kooperatif bankasıdır. Köy düzeyinde piramit çekirdeği tarım topluluklarının tabanında yer alır. Tesis, merkez bankası dışına sağlanarak devlet düzeyindeki kalkınma teriminin silinmesi amaçlanmıştır. İlk başlarda, bu bankaları kredilerin geri ödemesinin garantisi için ipotek kredileri sağlamak için kullandılar (Erdönmez, 2004:24).[050]

1.3. Bankaların Fonksiyonları ve Finansal Sistem İçindeki Rolü

Modern bankalar para ve kredi oluşturma konusunda anlaşma yapmazlar ve diğer yararlı fonksiyonları ve dış ticaretin finansmanını ve modern bankaların kesinlikle ticari bankaların anlamını yönetmek için kullanılırlar. Bankaların farklı fonksiyonları aşağıdaki şekilde görülebilir.

Mevduat Kabulü: Ticari bankaların halka arz ettiği mevduatları kabul eden en önemli fonksiyonudur. Bunlar ticaret bankasının temel görevleridir. İşsizlerin banka mevduatı ve sanayi ve ticaret ihtiyaçlarının geçici finansmanı şeklinde 30 şirketten tasarruf edilir. Ticari banka, diğer bankalara hesaplarını korumak için mevduat topluluğundan başka bir hesaba para yatırmak için önemlidir:

(i) Tasarruf mevduatı: Bu tür kovuşturma sadece Batı'da küçük bir tasarruf yapmak isteyenler için, bazı durumlarda çekin gerekir. Bir hafta içinde toplam mevduatların belirli bir miktarına kadar bir veya iki tane çekme olanağı sağlar. Tasarruf mevduatı üzerinde izin verilen sabit faizli mevduat faiz oranı daha düşüktür. Kitap bir öğrenci pasosu ve çek defteri verir. Çek ve sürükle çekmeyi sağlar.

(ii) Geçerli Mevduat: Genellikle bu türden hesaplar, rutinlerinde çok sayıda nakit işlemle uğraşan iş adamları ve sanayiciler tarafından tutulur. Bu mevduatın talep mevduat olduğu bilinmektedir. Fark edilmeden ödeme talep ediyorlar. Genellikle bu mevduatlardan faiz ödemiyor çünkü banka bu mevduatlardan yararlanamıyor ve onlara karşı neredeyse yüzde yüz rezervleri muhafaza edemiyor. Bir cari hesap tesisine de bir para çekme var.

(iii) Sabit kıymetler: Bunun da vadeli mevduat olduğu bilinmektedir. Bu hesap, sabit bir tutara veya belirli bir süreye yatırılır ve bu süre dolduktan sonra ödenen mevduatlara uygulanır.

Faiz kazanmak için paralarını banka müşterileri ile sabit mevduatta tutmaları gerekir. Bankalar sabit mevduattan daha fazla faiz ödüyorlar. Yapı fiyatları, para piyasasının durumuna ve süresine bağlıdır. Genel olarak banka, son ödeme tarihinden önce sabit mevduat çekilmesine izin vermez. Biriktirici için para cezası gerektirir.

(iv) Diğer mevduat: Banka mevduat tesisleri ayrıca bir hesap açarak farklı bir müşteri türüne sahiptir.

Diğer hesaplar kesinlikle emeklilik sisteminden sıklıkla para yatırılmasıdır. Ticari bankalar için kredi yaratmada ikinci önemli işlemdir. Ve sadece kısa bir süre için iş ve ticaret için para ödünç vermek amaçlı kullanılır. Bu bankalar, kısa vadeli mevduatları karşılamaya hazır olmaları gerektiği için uzun süre para ödünç veremezler.

Banka şu formlardan herhangi birinde para avans verir:

(1) Kredili mevduat: Müşterilere cari hesabından fazla para çekme ayarlama olanağı tanır. Fakat geri çekilen ek tutar üzerine faiz ödemek zorundalar. Bankalar, müşterilerine yalnızca bu dönemde ödenmesi gereken ek bir miktarı kurtarmak için geçici

konut sağlama imkânı tanır "Banka müşterilerine finansal duruma bağlı olarak müşteriden alacak olarak borç verme tutarı".

(2) Krediler: Krediler bankalar tarafından pazarda kolaylıkla elden çıkarılan menkul kıymetler için verilir.

(3) Nakit kredi: Müşterilerin, devlet tahvilleri veya bankadaki özsermaye menfaatleri gibi bazı fiziki menkul kıymetlere karşı belirli bir ölçüde borçlanmalarını sağlayan düzenlemedir; dolayısıyla bu durumda müşterinin gerçek tutarı üzerinden yapılan faiz uygulanır.

(4) İndirim bonusu: Diğer kredileri vermek için önemli bir yöntemdir. Banka tahvil satmakta ve indirimleri (faiz) sonrasında bu faturaları düzenleyerek hemen ödemektedir. Fatura sonrasında, bankalar tam değer verir.

Dolayısıyla bu kanunlar iyi likit varlıklardır ve dahası bu yatırım da çok güvenlidir.

III. Ajans hizmetleri: Genellikle bankalar, bu hizmetlerin kullanımı için küçük bir komite talep eder. Bu hizmetler şunlardır:

(1) Banka, çekleri, faturaları, senetlerini bir araya getirip ödemeleri atar,

(2) Banka, Borsa'da temettü veya faiz alır. Sigorta primleri için katkı payı alır,

(3) Banka müşterileri adına menkul kıymet alıp satmaktır. Müşteriden bir şeyler alırlar, ancak bazı hisse senedi komisyoncusu komisyonu alırlar.

IV. Diğer bazı hizmetler: Şimdi pek çok yönden modern bankacılık hizmetleri

Hizmet:

1) Kişisel krediler ve iş mektupları banka hesabı. Bu akreditifleri vasıtasıyla, acenteler en yüksek banka kredisinden yararlanabilirler.

2) Banka ayrıca yabancı para cinsinden ticari işlemlerde yardımcı olmaktadır.

3) Banka güvenliği, önemli değerli evrakların korunması için çalışıyor. Banka mevduatları, bu gibi malların veya belgelerin işleridir.

4) Hükümet, bir kamu şirketi ya da bir ticari şirket tarafından kredilendirilen kredileri karşılamak için birkaç banka oluşturur.

Bankalar, ülkenin ekonomik büyümesinde önemli rol oynamaktadır. Yakın zamanda ortaya çıkan bankalar, sadece parasal anlamda değil liderlik anlamında da ön plandadır. Bu, bankanın ülke ekonomisine aşağıdaki yollarla önemi konusunda açıklanabilir:

- Bankalar, ekonomide tasarruf yaratmak için mevduatların çekiciliğini faiz oranı ile oynayarak açıklayabilir. Bu tasarrufların üretim kanalına yatırılması, sermaye oluşumuyla sonuçlanır.
- Ülkedeki küçük tasarruflar ticari bankalar tarafından en iyi şekilde kullanılabilir. Bankalar, hane halklarına, endüstriye ve sivil toplum kuruluşlarına kredi sağlanması yoluyla bu miktardan yararlanmak ister. Bunu işletme ve bankalara sermaye verimliliğini artırmaya yardımcı olacak fonlar sağlayarak yapar.
- Bankalar bir yerden bir yere para transfer etmeye yardım ediyor. Çek, banka havalesi, akreditif, fatura ve tüccarlara bir yerden bir yere büyük miktarda para aktarmak için daha fazla fayda sağlıyor.
- Kredi yaratma yeteneği sayesinde, ülkedeki bankaların tasarrufuna çok miktarda para tahsis edilebilir. Banka kredi yaratarak para arz edebilir.
- Bankacılık faaliyetinin artması ve ülkedeki istihdamın artması sağlanır.
- Ülkede sermaye oluşumunda bankalara yardımcı olur. Sermaye oluşumunu teşvik etmek için tasarruf ve yüksek yatırım oranı sağlar.

- Dünya Bankası'na ve diğer değerli maddelere yatırılan fonlar artık tamamen güvencedir. Değerli eşyalarınızı ve bankalarınızı kurtarmak için pansuman imkânı sağlar. Şimdi insanlar herhangi bir riskten uzaktır. Genellikle, bankalar merkez bankasında ve ticari bankalarda kategorize edilebilir. Ticari bankalar kâr için bankacılık hizmeti sunan bankalardır.

1.4. Bankacılık Sektörü

Bankacılık sektörü, kimilerine göre finansal varlıkların korunması, bu finansal varlıklardan daha fazla varlık elde etmek için sermaye olarak yararlanılması ve bu uygulamaların devlet kurumlarınca organize edilmesini kapsamaktadır (Doğan, 2012:16).

Finansal varlıkların değerleri için korunması, uzun senelerdir bankalar veya benzeri kurumlarca yapılmaktadır. Bankalar müşterileri için varlıklarını korurken, kişinin ya da firmanın bahsedilen varlıkları geri talep ediyor olması halinde paranın geri alınacağına dair bir ifadede de bulunmuş olur (Coşkun, 2009:27).[021]

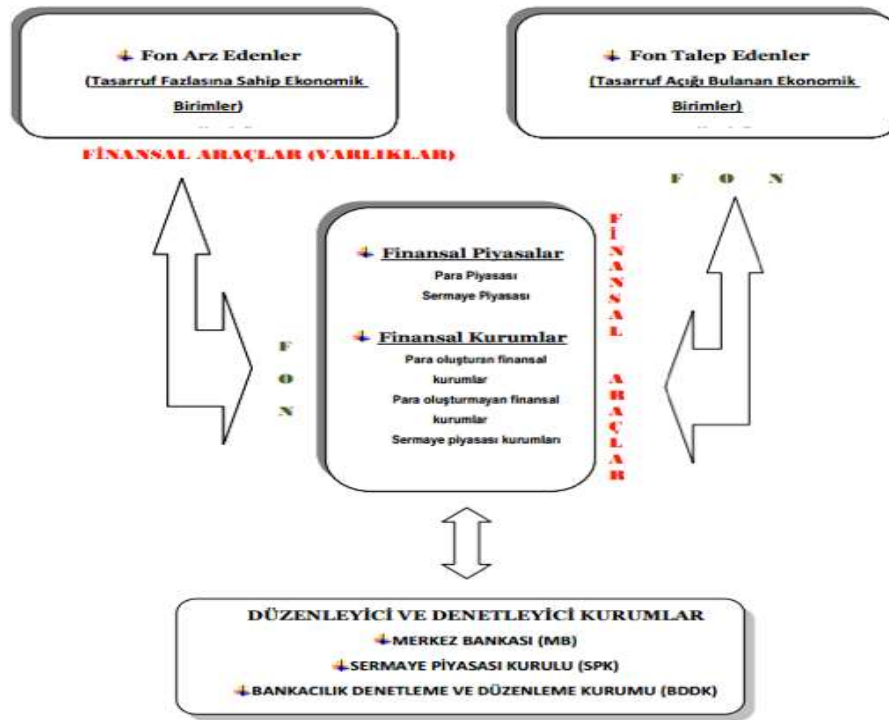
Varlıkları sermaye olarak değerlendirme ise, genel anlamda bankalar mevcut varlıklarını kredi olarak değerlendirmekte oldukları ve bu kredilerden talep edilen faiz oranlarından kar elde etmeleri ile alakalıdır. Bankacılık sektörü her zaman olabildiğince fazla yatırım yaparak risklerini farklılaştırmaya gayret etmiştir; bu, tahmin edilemeyen bir borç varsayılanının bankayı iflasa sürüklemesinin önüne geçmektedir. Bununla beraber, bu durum başka problemlere sebebiyet verebilmektedir. Bankacılık uygulamalarının organize edilmesi ise, bankalar modern bir ekonominin zeminini meydana getirdiğinden, devletler doğal olarak bankaların ekonomiyi tehlikeye atan uygulamalarda bulunmalarını engellemek için yasalara sahiptir; bu yasalar devamlı katı mali derslerden sonra hayat geçirilmektedir (Çatalbaş ve Atan, 2005:50).[022]

2008 finansal krizi, bazı ABD bankalarının subprime ipotek üstünde fazladan yatırım yapmasıyla oluşmuştur. 2000'den önce, var olan subprime ipotek miktarını limitleyen yasaların gevşetilmesi, krizin ortaya çıkmasına neden olmuş ve bankacılık sektöründe dünya genelindeki güvenin alt üst olduğu devrilme noktası şeklinde değerlendirilmiştir. Diğer bir yandan bankacılık sektörünün esası güven olarak görülmektedir. Banka müşterisinin parasını yatırmayı tercih etmesi ve bankaların bu parayı kredi

vermek için kullanması sadece güvenle olanaklı olan bir durumdur. Yatırımların artması ve ekonomik büyümenin sağlanması ancak bu biçimde olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında regülasyonlar bu güveni yaratmak için oluşturulmaktadır (Batirel, 2008:13).[013]

Verilen bilgiler göz önünde bulundurularak bankacılık sektörünün yapısı ve ekonomik sistemin içerisindeki yeri aşağıdaki Şekil 1 üzerinde gösterildiği gibidir.

Şekil 1. Finansal Sistem ve Bankacılığın Sistem İçerisindeki Yeri

Kaynak:

<https://cms.inonu.edu.tr/uploads/contentfile/1266/files/2016%20Bahar%20Para%20ve%20Banka%20B%3%B6l%3%BCm%201%20Finansal%20Sistem%20ve%2020Uysurlar%4%B1.pdf>, [032] Erişim Tarihi: 18.04.2018.

Şekil 1’de görüldüğü üzere bankacılığın finansal sistem içerisindeki yeri fon arz edenler ve fon talep edenler arasında kurduğu bağlantı ile birlikte şekillenmektedir. Düzenleyici ve denetleyici kurumların varlığı ile finansal piyasaların belirleyici rolleri, yukarıdaki şekil aracılığıyla anlaşılmaktadır.

1.5. Türkiye’de Bankacılık Sektörü

Bankacılık sektörünün yapısına ilişkin bilgi verilmesinin ardından çalışmanın bu kısmında Türkiye’de bankacılık sektörü hakkında inceleme yapılacaktır. Türkiye’de bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve Türkiye’de bankacılık sektörünün yapısı, bu kısımda araştırılacak olan konulardır.

1.5.1. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Türkiye bankacılığının tarihi gelişimi altı farklı dönemde analiz edilebilmektedir. Bunlar; 1923 senesine kadar olan Osmanlı Dönemi, Cumhuriyetin ilanından 1932 senesine kadar olan Ulusal Bankalar Dönemi, 1933-1944 dönemini kapsayan Kamu Bankaları Dönemi, 1945’ten planlı döneme değin uzanan Özel Bankalar Dönemi, 1960-1980 yılları arasındaki Planlı Dönem ve 1980 bitimindeki Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemleri şeklinde sıralanmaktadır (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:19).[077]

Türkiye idari reformlara kadar bankacılık sektörüyle karşı karşıya kalmamıştır. Bunun altında yatan sebep, batının gerçekleştirdiği sanayi devrimini takip etmek değildi. Ticaret, tefecilik, para değıştirici işi Türk ve Müslüman olmayan insanlar tarafından yapılırken bu zamanlarda Türk halkı yönetim ve askeri hizmetler üzerinde çalışıyordu. Tüm bankacılık faaliyetleri Osmanlı toplumunda İstanbul’da yabancılar veya azınlık mülkiyetindeydi.

İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) adı verilen ilk gerçek banka, iki Galata bankacısı tarafından 1847’de hükümet tarafından kuruldu. Fakat bu banka 1852’ye kadar faaliyet gösterebildi ve daha sonra iflasını ilan etti. İstanbul Bankası’ndan sonra yabancı varlıkları finanse etmek için çok sayıda yabancı banka açıldı. Ayrıca, yabancı sermayeli bankalar Osmanlı İmparatorluğu’nda şubeler açtı. İkinci banka 1856 yılında Bank-ı Osmani adına kuruldu. Çok şube modelli bankacılık hizmeti veren banka, 1863 yılında Bank-ı Osmani Şahane adını almıştır. Bu banka ayrıca Ulusal Merkez Bankası olarak hizmet vermiş ve İmparatorluk adına para basmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Osmanlı Bankası adı altında tesisine girdi. 2001’de Garanti Bankası tarafından devralındı (Tunay, 2005: 196).[086]

Osmanlı İmparatorluğu, Kırım Savaşı'ndan sonra ekonomiyi iyileştirmek için ülke dışından maddi destek istedi. Arayışı çok sayıda yabancı bankadan duyuldu. Bu operasyondan yüksek faiz oranları kazanmak istediklerinden imparatorluğa çok sayıda yabancı banka yanıt vermiş, bu dönemde ulusal banka hareketleri de hızlandırılmıştır. İkinci anayasadan sonra 1908-1923 yılları arasında İstanbul ve Anadolu'da 24 ulusal banka kurulmuştur. Ancak, ülke ekonomisini finanse etmek için çok küçük olduklarından 1911-1922 yılları arasında yabancılar pazarda hakim durumdaydı.

Cumhuriyet dönemi boyunca 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arası dönemde biraraya gelen İzmir İktisat Kongresi neticesinde varılan kararlardan birtakımı özel girişimcilere destek olunması ve yatırımcılara kredi verecek bankaların oluşturulması şeklinde olmuştur. Bu açıdan 26 Ağustos 1924 tarihinde İş Bankası özel sektör bankası olarak ortaya çıkmıştır. Kongrede sanayicilerin tavsiyeleri ışığında oluşturulan bir başka banka da Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası olarak adlandırılmıştır (1925). Banka, Türkiye'de temeli atılan ilk kalkınma bankası olma özelliği göstermektedir. Banka 1932 senesinde Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası ismini almış, 1933 senesinde Sümerbank'a devredilmiştir. Cumhuriyet döneminde Türkiye'de bankacılık mecrasında atılan en ciddi adımlardan bir tanesi de T.C. Merkez Bankası'nın oluşturulmasıdır (1930) (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:22). [077]

Cumhuriyet 1923'te kurulduğunda, Türkiye ekonomisi birkaç büyük askeri fabrikadan, büyük şehirlerdeki su, elektrik, telefon, ulaştırma birimleri ve madencilik sektöründeki yatırımlardan oluşuyordu. Esas olarak kuru incir, kuru meyve, fındık ve pamuk yetiştiren varlıklar ihraç yapıyordu. Diğerleri ise, iç talep için büyüyordu. Bu kurumlar çok küçüktü ve çok fazla sermayeye ihtiyaç duymamaktaydılar. Ekonomik büyüme için bu sektörlerin büyümesi bir başka deyişle bankalar tarafından büyütülmesi gerekiyordu. Lozan Antlaşması ile elde edilen siyasi özgürlüğü korumak için ekonomik özgürlüğün sürdürülmesi gerekiyordu. Atatürk, 17 Şubat 1923 tarihindedüzenlenen ilk İzmir Ekonomik Kongresi'nde "ekonomik bağımsızlık ile ulusal bağımsızlığın güçlendirilmesi gerektiğini" söyledi. Kongrenin tüm katılımcıları, ekonomik büyüme için ulusal bankacılık konusundaki görüş birliğine vardı. Ancak özel sektöre bankalar kurma yetkisi yoktu ve hükümet bu yöndeki itici güç olmaydı (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:23). [077]

Cumhuriyet döneminin ilk on yıl döneminde, İzmir Ekonomik Kongresi'nin hedefi doğrultusunda İş Bankası, Sanayi ve Maden Bankası ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kuruldu. Ayrıca, bu kadar çok sayıda bölgesel küçük banka sektörde yer almaya başlamıştır. Bunlardan bazıları Tütüncüler Bankası, Eskişehir Bankası, Denizli Bankası, Kocaeli Bankası, Efesbank, Sağlık Bankası'ydı. Fakat dünyadaki ekonomik krizden etkilenmişler ve iflas etmişlerdi (Parasız, 1995:28).[071] Dünya Ekonomik Krizi, tüm dünyayı ve ekonominin tüm sektörlerini sarsmıştır.

Krizden sonra hükümet, devletçiliği bankacılık sektöründe uygulamaya devam etti. 1930 ve 1940'larda Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937) ve Halk Bankası (1938) hükümet tarafından kuruldu. Her bankanın kendine özgü amaçları bulunmaktaydı. Örneğin, Etibank'ın hedefi, maden ve enerji kaynaklarını işletecek şirketleri bulmak ve Belediyeler Bankası'nın misyonu, belediyelerin halka hizmet etmek için gerekli olan yatırımlarını finanse etmektir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iş hacmi ve ödeme ihtiyacı nedeniyle özel bankalar sektörde gelişti. Bu dönemde Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) gibi günümüzde görülen bankalar kurulmuştur.

1960'lı yıllarda çok sayıda özel banka başarısızlığa uğradı. Bunlar genellikle küçük ve yerel bankalardı. Örneğin, Niğde Bankası, Tutum Bankası, Türkiye Kredi Bankası, Doğubank, Raybank 1960'lı yıllarda başarısızlığa uğradı. Artan rekabet banka başarısızlığının nedeni olarak görülüyordu. Bu durum, "planlı kalkınma" dönemlerine yol açtı. Planlanan dönemde, bankacılık sektörü, mevduat ve kredi, komisyonlar, kredi limitleri ve hükümetin kalkınma planıyla ilgili sınırlı operasyonlara uygulanan faiz oranlarının uygulanmasında hükümet tarafından kontrol edildi. Yabancı bankalar ve olağandışı durumlar haricinde yeni ticaret bankaları kurma izni verilmedi. Yeni yabancı bankalar, uluslararası ticaretin finansmanını amaçlayan Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve Arap sermayesini ülkeye çekmeyi hedefleyen Arap-Türk Bankasıydı.

1970'lerde sanayi firmalarının kendi özel bankalarına sahip olmaya başladığı gözlemlendi. Bu durum, 7129 sayılı bankacılık kanunundaki değişikliklerin bir sonucu

olarak ortaya çıkmıştır. Kanun, bağlı şirketlere verilen kredinin sermayesinin yüzde yirmi beşini sınırlama oranını kaldırmıştır. Ayrıca, sanayi firmaları için kaynak bulmak zordu. Borsa piyasası gelişmedi. Devlet bankaları kamu yatırımını finanse ediyorlardı. Diğer neden yüksek enflasyondur, bu şartlar altında bankalar sermayelerini kullanmak yerine kredi almayı tercih etti. Firmalar tarafından bankalardan kredi alma cazibesi, bankaları ülke çapında şubelere açtı. Planlı kalkınma çağında bir büyüme kaydedildi ancak aynı zamanda enflasyon arttı. Yüksek enflasyon ortamında üreticiler iç talebi etkiledi. Bu durum döviz darboğazından kaynaklanıyordu.

1970'lerin sonlarında yaşanan ekonomik durgunluk ve ödeme dengesi başka bir sanayileşme süreci bulmaya itti. İthalat ikamesi stratejisi kaldırıldı ve 1980'lerde piyasa ekonomisine, ihracattan üretime ve dünyanın geri kalanına açılmasına dayanan bir politika kabul edildi. Bu dönemde ekonomik liberalizasyonu teşvik edecek düzenlemeler yapıldı. Bunlara ek olarak bankacılık sektöründe bazı düzenleyici, yapısal ve kurumsal değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemeler verimli ve rekabetçi bir sektör hedefliyordu. 3182 Bankacılık Kanunu ile uluslararası kontrol ve denetim sistemleri ulusal bankacılık sistemine tanıtıldı. Tekdüzen muhasebe sistemini kullanmaya başladı. Bankaların bilançoları dış denetimle denetlenmeye başlamıştı. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kuruldu. Takipteki kredilerin karşılıkları yenilenmiştir. Bankalar kurulmuş ve holding döviz ve açılış yurtdışı hesap açılmıştır.

1960-1980 yılları arasında planlı ekonomiye geçiş modeli oluşturulmuştur. Bu yıllar arasında çok sayıda bankanın temeli atılmıştır. 1980 Türkiye ekonomisi ve Türk bankacılık sektörü bakımından bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu yıllar arasında dışa dönük sanayileşme ve liberalleşme politikası benimsenmiştir. Benimsenen bu politikayla ihracatın fazlaştırılması, ülkenin refah seviyesinin yükselmesi ve gelişmiş ülkelerin gelişmişlik seviyesine çıkması hedeflenmiştir. Bu seneler arasında yeni yabancı banka ve birtakım özel haller dışında ticaret bankası oluşturulmasına olanak tanınmamıştır, limitli rekabet alanında bankacılık uygulamaları devam ettirilmiştir. Planlı zaman diliminde 5'i kalkınma ve 2'si ticaret bankası olacak şekilde toplam 7 farklı bankanın temeli atılmıştır (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:25-26). [077]

Ekonominin dışa dönük bir hal alması ve dünya finans düzeniyle entegre olma eforları bankacılık sektöründe de bir dışa eğilim yaratmıştır. Bu sene aralığında bankacılık sektöründeki ciddi önem taşıyan ilerlemelerden bir tanesi de TCMB kapsamında İnterbank piyasasının meydana getirilmesidir (Kargın, 2006:37). [061]

Türk bankacılık düzeninin ilerlemesi 1980'lerde bu sektörde yasal, yapısal ve kurumsal farklılıkları ve farklılaşmaları yanında taşımıştır. 1985 senesinde kabul edilen 3182 sayılı bankalar yasası yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile milletlerarası kontrol ve gözetim düzeni ve uluslararası bankacılık standartları sistemine girilmiştir, tek düzen hesap planı uygulaması kullanılmaya başlanmış, bilançolar dış denetimle de kontrol edilmiştir, mevduat sigorta fonu oluşturulmuş ve donuk kredilere daha realist karşılık uygulaması yapılmıştır. Türkiye'de yerleşik bireylere döviz tutma ve döviz mevduatı açma özgürlüğü tanınmıştır (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:27). [077]

24 Ocak 1980 mali kararları faizleri serbest hale getirmiş ve esnek döviz kuru politikası oluşturulmuştur. Liberalleşme ve dışa açılma siyaseti etrafında Türkiye'de banka sayıları gitgide fazlalaşmıştır. Bankacılık alanında ortaya çıkan krizler banka sayısının gitgide düşmesine sebebiyet vermiştir. 2000 ve 2001 krizleri çoğu bankanın fona devredilmesine sebep olmuştur (TBB, 2009:7).[082]

Bu liberal politikalara göre,

- Faiz oranları ve döviz kurları serbest bırakıldı.
- 1984 yılından itibaren vatandaşlar veya vatandaş olmayanlar, döviz mevduatı açmak konusunda serbest bırakıldı.
- 1984'te İslami bankacılık ilkelerine göre iş yapan özel finans kurumları kurma izni verildi.
- Devlet iç borçlanma senetlerini satma periyodik ihaleleri 1985 yılında başladı.
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve Bankalararası Para Piyasası 1986 yılında kuruldu.
- 1987'de açık piyasa işlemleri başladı ve bankalar bağımsız denetçiler tarafından denetlenmeye başladı.
- Türkiye SWIFT'e katıldı.

- 1989 yılında yabancı banknot piyasaları kuruldu.
- 1992'de bankacılık sisteminde doğrudan kredilendirme için bir elektronik para transferi sistemi kuruldu.
- 1992 yılında Türk Bankalararası Takas Sistemi başlatıldı.

1995 yılında Altın Borsası İstanbul'da faaliyete geçti. Finansal piyasalarda liberalizasyon düzenlemeleri bankacılık sektöründe özel etkiler yaratmıştır. Yabancı ve yerleşik bankaların sektöre girişi ve faiz oranlarındaki kısıtlamaların kaldırılması nedeniyle rekabetin arttığı gözlemlendi. Artan rekabet, bankaları klasik mevduat bankacılığı yakınındaki kaynak ve yerleşimi çeşitlendirmenin yeni yollarını bulmaya zorladı. Dış borçlar, döviz kuru işlem ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yoluyla bankaların bilançolarının pasifinde yerini almıştır. Öte yandan, kronik yüksek enflasyon nedeniyle yabancı mevduat hesaplarının toplam mevduat hesaplarına oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bu yabancı mevduat hesapları, sermaye işlemlerine, devlet iç borçlanma senetlerine, döviz işlemlerine yerleştirildi. Bunlara ek olarak, bankalar tüketici kredisi, döviz tevdiat hesabı, finansal kiralama, faktöring, takas, vadeli ve gelecek sözleşmeler, opsiyon sözleşmeleri, otomatik bankeri gibi hizmet vermeye başlamışlardır. Verimlilik ve kârlılık, teknolojideki gelişmelerle birlikte artmış ve personel eğitimine büyük önem verilmiştir. Bu dönemde bankalar birkaç şube ve orta ölçekli bir işletme gerçekleştirdiler. Bu dönem çerçevesinde yabancı bankalar toptan bankacılık alanında uzmanlaşmıştır. Türk bankaları yurtdışında şube açmaya çalışırken toptan ve perakende bankacılık hizmetleri vermeye çalıştı.

1990'lı yıllara gelindiğinde, bütçe açığı ve iç borç stokunun kontrol edilemediği görülmüyordu. Türk hükümetinin hareketi, devlet iç borçlanma senetleri faiz oranlarını düşürmektir. İç borç stokunun maliyetini düşürmeyi umuyorlardı. Bununla birlikte, hükümetin amacı, para birimine spekülasyon saldırısı ve döviz talebine neden oldu. Bu durum 1994 yılında Türkiye'nin kredi notunun düşürülmesine neden olmuştur. Bunu takiben Türk Lirası değer kaybı yaşamış ve faiz oranları yükselmiştir. O zaman, Türk bankaları döviz cinsinden dışarıdan büyük miktarda borç almış ve paralarını TL'de devlet iç borçlanma senetlerine yatırmışlardır. (Damar, 2004: 5).[044]

TL'nin büyük açık pozisyonlu sol bankaların devalüasyonundan sonra bu durumda bankalar açık pozisyonlarını kapatmayı başaramadılar. Türkiye'nin kredi notunun düşürülmesi ve ekonomik durum, bankaların yurtdışından borç bulmalarını engelledi.

1994 yılında üç bankanın - Marmara Bankası, TYT Bank ve IMPEX Bank'ın- faaliyetleri durduruldu. 5 Nisan 1994'te bankaların sorunlarını çözmek için önlemler getirildi. Bu önlemler bankaların açık pozisyonlarla ilgili riskini, döviz karşılığı, TL'nin tamamının mevduat garantisini ve yabancı para birimlerini içeriyordu. Bu tedbirler 1999'a kadar faydalıydı ancak Türk Bankacılık Sisteminin yapısal sorunlarını çözmekte değillerdi. Buna ek olarak, 1999'da Asya ve Rusya'daki krizler Türk ekonomik istikrarını etkiledi.

Türkiye, 2000 yılı başında kapsamlı bir enflasyondaki düşüş programını benimsemiştir. Kapsamlı enflasyondaki düşüş eğiliminin ana direkleri, sıkı maliye ve para politikaları, iddialı yapısal reformlar ve nominal bir çapa olarak önceden belirlenmiş bir döviz kuru yolunun kullanılması olmuştur. Programın uygulanmasıyla birlikte, bankacılık sektörü, faiz oranlarının düşürülmesi beklentisi ile yüksek faiz oranları ile borçlanmaya son verdi. Para sepeti önceden duyuruldu. Döviz cinsinden borçlanma daha olumlu hale geldi. Bazı bankaların bilançosu, kısa vadede Türk Lirası kredileri, uzun vadede ise döviz kredileri ile oluşmuştur.

Bankaların aktif kompozisyonu yüksek kredilerle ortaya çıkmaya başlamış ve maddi varlıklar azalmaya başlamıştır. Tüketici kredileri geçen yılki tüketici kredilerinin dört katına çıkmıştır. Kıvılcım hali döviz kredileri sınırlı oldu. Krizler Kasım 2000'de likidite sorunu ile kendini gösterdi. Kamu bankaları varlıklarını sızdıramadı. Fazla fon bulunan diğer bankalar hesaplarını kapattı. IMF desteği ile bu durum sağlandı. Bununla birlikte, hükümet açık artırması öncesinde siyasi krizler Şubat 2001'de aynı duruma neden oldu. Kamu bankalarında likidite ihtiyacı sistemi bloke etti, krizler sistematik hale geldi.

Devlete ait bankaların, özel sektöre ait bankaların, kalkınma ve yatırım bankalarının net yabancı para açık pozisyonu milyon ABD doları olarak gözlemlenebilir. TMSF bünyesindeki bankaların açık pozisyonları oldukça yüksektir. Brüt açık pozisyon 4,5 milyar ABD doları, net yabancı para açık pozisyonu Mart ayında 2001'de 4.6 milyar

ABD dolarıdır. Net yabancı para açık pozisyon gelecekteki sözleşmeleri kapsamaktadır. TMSF bankalarının açık pozisyonu, Hazine Müsteşarlığı tarafından bu bankalara döviz cinsinden kâğıt ihracı yapılması nedeniyle yasal zorunluluklara indirgenmiştir.

Aslında, döviz kurunu bir çapa olarak kullanmak büyük bir hataydı. Sebepler şu şekilde özetlenebilir:

- Yüksek enflasyon oranı ve sınırlı yabancı yatırıma sahip ekonomilerde, çapa olarak döviz kuru uzun vadede kullanılamaz. Çünkü ödeme açığı dengesi düşürülemez.
- Para tahtası sistemi küçük açık ekonomiler içindir. Büyük ekonomilerde bu kurul, merkez bankalarından bağımsız olarak yararlanmaktadır. Merkez bankasının kısa vadede piyasaya müdahale etme şansını ortadan kaldırır.
- Merkez bankası Şubat 2001 krizlerinde son çare olarak borç vermedi. Reeskont politikasını kullanmış olabilir.
- Döviz kuru sabitlenmesi, Türk Lirası değerinin yükselmesini sağladı. Bu, bankaların ödeme sorunları yaşamamasına ve döviz açık pozisyon dengesine neden oldu.

Türkiye bankacılık alanında, mevduat kalkınma ve yatırım bankaları ve kâr payı temeline göre uygulamaları olan katılım bankalarından meydana gelmektedir. Bankacılık düzeninde Ocak-Mart 2016 arasında aktif olan banka sayısı 53 adettir. Mevduat 34, kalkınma ve yatırım 13 ve katılım bankaları sayısı 6 adettir. Mevduat bankalarının 3 tanesi kamu sermayeli, 9 tanesi özel sermayeli ve 21 tanesi yabancı sermayeli bankalardır.

2016 ilk çeyreğinden beri mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının toplam şube sayısı, Ekim-Aralık 2015 dönemi ile kıyaslandığında 8 adet, geçen senenin aynı yılına göre 51 adet düşerek 11.185 olmuştur. Ocak-Mart 2016 zaman aralığında şube sayısı, 2015 yıl bitimine oranla kıyaslandığında kamusal sermayeli mevduat bankalarında 8 tane yükselirken, yabancı sermayeli mevduat bankalarında şube sayısı 16 tane azalmıştır. Şube sayısı özel sermayeli mevduat bankalarıyla kalkınma ve yatırım bankalarında farklılık göstermemiştir (TBB, 2016).[063]

Ocak-Mart 2016 zaman aralığından beri mevduat bankalarında ortalama şube sayısı 328 olarak saptanmıştır. Bu sayı özel sermayeli mevduat bankalarında 478, kamusal sermayeli mevduat bankalarında 1.230, yabancı sermayeli bankalarda ise 150 olarak tespit edilmiştir. Kalkınma bankaları ile mevduatve yatırım bankalarında işgören sayısı bir önceki senenin aynı zaman aralığına kıyasla dönemine göre 858 kişi, 2015 yılı bitimindeki skorlarla kıyaslandığıdaysa 581 kişi (yüzde -0,3 oranında) düşerek 200.623 olmuştur. 2015 yılı bitimindeki kayıtlarla kıyaslandığında iş gören sayısı, kalkınma ve yatırım bankalarında 6 kişi yükselirken, kamusal sermayeli mevduat bankalarında 79 kişi, özel sermayeli mevduat bankalarında 68 kişi, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 433 kişi ve Fon bankasında 7 kişi düşmüştür (TBB, 2016).[063]

Türkiye'deki uygulamalarına devam eden bankalar, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na dâhil olmaktadır. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

“Türkiye’de kurulu mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri, finansal holding şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve bunların faaliyetleri bu Kanun hükümlerine tâbidir. Özel kanunlarla kurulmuş olan bankalar hakkında da kanunlarında yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla bu Kanun hükümleri uygulanır.” (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde 2.).

Bankacılık sektöründe oluşan krizler, finansal yapıya duyulan güvenin azalması neticesinde birikimi olan bireylerin hesaplarındaki paraları bankalardan çekmek adına bankalara başvurma halidir. Bu toplu başvurulara sistemdeki sorunlardan ziyade neticeleri sebep olmaktadır.

Finansal problemlerin bütünüyle yapısal bir bankacılık krizi haline gelmesi adına belirtilen şartlardan minimum biri meydana gelmelidir (Kunt ve Detragiache, 1998: 90).[065]

- Bankacılık yapısı içerisinde, toplam varlıklar dâhilinde geri ödenmeyen kredilerin %10'dan fazla olması,
- Bankaları kurtarmak için gerekli miktarın krizin gerçekleştiği ülkenin GSYH'nin %2'sinden fazla olması,
- Bankacılık sektöründeki sorunların bankaların büyük ölçekli kamulaştırılmasından kaynaklanması,
- Büyük ölçekli bankalara başvuruların meydana gelmesi veya krizi önlemek adına karşı mevduatların verilmemesi, uzatılmış banka tahvilleri ya da mevduat sigortası yapısının yasallaştırılması tedbirlerin konuşulmasıdır.

Buna ek olarak bankacılık krizlerine yol açabilecek ana makro iktisadi istikrarsızlık değişkenleri; iktisadi büyüme, enflasyon, cari işlemlerin durumu, döviz kuru ve faiz dalgalanmaları, varlık fiyatlarında ve banka kredilerinde aşırı yükselmeler ve kamu finansman dengesi şeklinde sıralanmıştır.

1980 senesinden itibaren rekabetçi serbest pazar yapısı doğrultusunda endüstriyelleşme özel sektör eliyle meydana getirilmiştir. Özel sektörde bulunan sermayenin bir limitinin mevcut olması ve kaynak gereksinimini yalnızca bankacılık sektöründen elde edebilecek olması ise bankacılık yapısının mahiyetini ortaya koymaktadır.

1990 senesine bakıldığında ise, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, ilk kez bir para programını uygulamaya başlamıştır. Bu programın amacı ise, TCMB'nin iç sorumluluklarının ve aktif kalemlerinin arasında bulunan Hazine'ye verdiği avansların, kontrol edilmesi ve buna ek olarak da bankaların bilanço hacminin de denetlenmesidir.

Döviz alım satım işlemlerinde ve sermaye hareketliliğinde daha serbest olunması neticesinde ülke dışı kaynaklı borçlanma ile elde edilen fonlar bankalar için de önemli bir kaynak olmaya başlamıştır. Buna ek olarak, 1990'lı senelerde, döviz tevdiat hesaplarından elde edilen mevduatın, toplam mevduata oranının oldukça yükseldiği görülmektedir. Bu artışın en önemli sebebi, meydana gelen enflasyonun sürekli yüksek seyretmesi durumunun bir sonucu olarak ortaya çıkan, yerli paranın yerini dövizin alması kavramı olmuştur. İktisadi kriz periyotlarında döviz tevdiat hesaplarının toplam mevduatlara oranının oldukça artmakta olduğu görülmektedir. Buna ek

olarak bu periyotta, mevduat ve kredi faiz oranlarının belirlenmesinde bir kısıtlama olmamış ve bunun neticesinde faizler artmış ve faiz oranlarında hareketlilik olmaya başlamıştır.

Bahsedilen senelerde, yani 1990'larda, fazlalaşan kamu harcamaları paralelinde bütçe açıkları yükselmiş ve yerli paradan dövizle süratli bir geçiş sürecinden bahsetmek mümkün olmuştur. Bu negatif olaylara ek olarak, Ağustos 1990'da ortaya çıkan I. Körfez Krizi sebebiyle Türkiye'de mali sektör nakit akışı açısından sıkıntıya düşmüştür. 1991 yılının ilk periyodunda, Körfez Krizi finansal piyasalarda negatif etkilere yol açmış, kişiler bankalardan hem döviz hem de Türk Lirası birikimlerini çekmeye başlamıştır. Krizin başlangıcından Mart ayına dek kısa bir zamanda bankalardan 2.5 milyar dolar tutarında döviz ve 2.5 milyar dolarlık TL mevduatlarının çekildiği görülmüştür. Halkın döviz talebine karşılık verebilmek adına TCMB, çok miktarda döviz Türkiye'ye getirmek durumunda kalmıştır. Bu hareketle Merkez Bankası, bankaların gereksinim duyduğu akışı gerçekleştirmiş ve kriz bu şekilde görece az zararlarla atlatılmıştır. Enflasyon 1990'ların ortalarında %44'lere düşmüş, 1991 sonunda %60'lara çıkmış, büyüme 1990'da %9'un üstündeyken, 1991'de sıfır olmuştur.

Devletin iç borçlanma gereksiniminin faizler üstünde uyguladığı baskı sebebiyle, iç faizlerle dış faizler paralelinde fark yükselmiş, bankalar, ülke dışından düşük faizlerle fon sağlamaya başlamış ve devlet iç borçlanma senetlerine yatırım yapma yoluna gitmiştir. 1993 yılının sonuna gelindiğinde ise finansal piyasalarda istikrarsızlık yükselmiş ve döviz kurlarında hareketler yaşanmıştır. Bu bağlamda Merkez Bankası, 27 Ocak 1994'de Türk Lirası'nı dolar bakımından %13,6 oranında devalüe etmiştir (Tokgöz, 1999:32). [084]

Finansal piyasalardaki istikrarsızlığın artmasıyla beraber faizlerde artma ve buna ek olarak Türkiye'de kamu kesimi açığının milli gelire oranının sürekli yükselen bir trendi olması ve bunu finanse etmek adına kullanılan metotlar, 1993 yılının sonlarına doğru iktisadi durumda kırılmanın yükselmesine sebep olurken, finansal sistem üzerindeki baskıyı da arttırmıştır. Faiz oranları üstündeki baskının da gittikçe yükseldiği bu periyotta, politika uygulayıcıları nominal faiz oranlarını yükseltmek yerine düşürmüşlerdir. Hazine ihalelerinin iptali yoluyla veya düşük faiz oranlarından çok limitli bir borçlanma dâhilinde kalınarak kamu açıkları belirlenmiştir. 1993 senesi

biterken, Tahkim Yasası ve Ek Bütçe yoluyla Hazine'nin Merkez Bankası'ndan borçlanabilmesi adına yeni olanaklar meydana getirilmesi ve dış borç imkânlarının kullanılması hedeflenmiştir (Toprak, 2001:3). [085]

Hükümet bu yasa yoluyla faiz oranlarını düşürmeyi hedeflemiştir. Hükümetin kamu menkul kıymet ihalelerini iptale yönelmesi ve hazinenin fon gereksinimi adına Merkez Bankası kaynaklarına başvurmayı seçmesi, kamu menkul kıymetler talebinin azalmasına ve 1994 başında bu piyasanın yok olmasına sebep olmuştur. Bahsedildiği üzere Tahkim Yasası ve Ek Bütçe uygulamasıyla iç borçlanma ihalelerinin büyük bir kısmının iptal edilmesi olası olmuştur. Öte yandan bu durum bir müddet sonra Hazine'nin iç piyasalardan borçlanamaması halini almıştır. Bu halde hazinenin finansman açısından Merkez Bankası kısa vadeli avansları haricinde bir seçeneği yoktur. Tüm bunlar meydana gelirken, devlet menkul kıymetlerinden alınabilecek gelirlere stopaj kesintisi de ekleyince, likidite fazlasının döviz piyasasına geçmesi döviz kurlarında önemli bir yükselişe sebep olmuştur (Karacan, 1995:169). [059]

Devletin uyguladığı, yanlış politikalar sebebiyle bu periyotta hazine bonusu reel getirileri, 1994 yılı başları devamında eksi değerler almaya başlamış, sürekli olarak ihale iptalleri pazarlarda belirsizliğe sebep olmuştur (Parasız, 1997:444). Nisan 1994'te Dolar'ın Türk Lirası karşısındaki değeri sene başına oranla % 53 yükselmiştir. Bunlar bankacılık yapısının toplam varlıklarını önemli derecede düşürmüş, bankaların aktif ve pasifi değişmiştir.

Bütçe açıkları, dış alım yükselişi sebebiyle döviz çıktısının fazlaşması, ağır dış borç ödeme şartları sebebiyle yitirilen dış denge, hazinenin düşük faiz oranlarıyla borçlanma talebine pazardan gerekli karşılığı alamaması ve Merkez Bankası kaynaklarına manipüle olması sebebiyle global derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notunun indirileceğini açıklamasıyla birlikte Türk Lirası'ndan ayrılmaları süratlenmiştir. Bu ayrılmayı kamu kâğıtlarından elde edilen faiz gelirleri ile repo kazançlarından elde edilen vergi de etkilemiştir.

Öte yandan, TCMB'nin avans ve kredi işlemlerinde tatbik edilen faiz oranları, bankalar arası para piyasasında faizlerin artmasına sebep olmuştur. Kamu iç borçlanma faiz oranları %200'ü geçtiği halde döviz talep edilmeye devam edilmiştir. TCMB'nin

bu duruma gerektiğinde ve yeterli miktarda etki edecek kadar rezervi bulunmaması da krizin önlenememesinin sebebi olmuştur.

Bu durumda, 1994'ten başlayarak Türkiye'nin kredi notunun azaltılması dış borçlanma imkânını önemli miktarda limitlemiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda gecelik faizler 5 Nisan'dan evvel, %1000 düzeyini görmüştür. Bunlara ek olarak sermaye çıkışları, bankaların pozisyon kapatma doğrultusundaki gayretleri ve spekülasyon beklentiler de döviz kurları üstündeki baskının yükselmesine sebep olmuştur. Merkez Bankası rezervlerindeki yaklaşık 3,2 milyar dolarlık düşüşe karşın döviz talebi engellenememiştir.

İktisadi kriz kısa bir zaman diliminde piyasalardaki diğer sektörlerde de ortaya çıkmıştır. Devalüasyonla beraber banka bilançolarında açıklar meydana gelmiş, finans sektörünün açıkların önüne geçebilmek hedefiyle dövize talep, döviz kurlarındaki yükselişi daha da süratlenmiştir. Kötüleştiren dengeleri tekrar meydana getirebilmek adına 5 Nisan Kararları adında bir istikrar paketi tatbik edilmeye başlanmış, bu kararlarla beraber; döviz kurlarının dalgalanmasına izin verilmiş, Merkez Bankası'na her periyotta mecburi döviz-etkin devir ve satışları en fazla olan on bankanın bankalar arası döviz piyasasında (saat 15:00'deki döviz satış kurları temel alınarak günlük kurlar belirlenmiştir (Enez, 1994:27). [047]

5 Nisan kararlarıyla beraber ortaya çıkarılan diğer tedbirler ise şu şekilde sıralanabilmektedir (Parasız, 1995:44): [071]

- Tasarruf mevduatı sigorta tavanı genişletilmiştir. Bunun sebebi ise, banka paniğini engellemede yetersiz kalınca tüm tasarruf mevduatlarına limitsiz devlet garantisi verilmeye başlanmıştır.
- Devlet harcamaları ve yatırımları azaltılmıştır.
- Ücret, maaş ve taban fiyatlarına limit getirilmiştir.
- Tek seferlik özel vergi uygulanmıştır.
- Özelleştirme uygulamalarının yükselişe geçirilmesi hedeflenmiştir.
- Disponibilite ve mevduat munzam karşılığı oranları yeniden ayarlanmıştır.

- Hazine'nin, Merkez Bankası'ndan çekebileceği avans oranının gittikçe azaltılması kararına varılmıştır.
- Hazinenin avans kullanma yetkisi % 15'ten % 20'ye revize edilmiştir.

5 Nisan Kararlarının amacı, enflasyonu aşağı çekmek, Türk Lirası'nda tekrar istikrar sağlamak, dış satımı arttırmak, iktisadi ve toplumsal kalkınmayı bir denge içerisinde sürdürülebilir kılmak ve kamu açıklarını düşürmektir (Erdem, 2001:15) [048]

5 Nisan Kararlarının devamında TCMB Türk Lirası faizlerini aşağı revize ettiğinde bazı bankalar direkt olarak dövizde yönelmişlerdir. Bu sebeple açık pozisyon oranı fazla olan, borç-aktif koordinasyonunu düzenleyemeyen bazı bankalar iflas etmiş, bu durumdan İMKB de zarar görmüş ve reel sektörde de çeşitli işçi çıkarmalar yaşanmıştır.

1994 senesi içinde, bankacılık sektöründe aktif oranları ve özkaynaklar, %25 kadar azalmış ve kriz, ancak Mayıs 1995'te mevduat sigortasının %100'e yükselmesi ve bu şekilde güvenin yeniden depolanması ile engellenebilmiştir. Bahsedilen bu garanti, bankacılık sektöründeki problemleri yalnızca bir süre için ertelemiştir. Sınırsız devlet garantisi altında küçük ve orta ölçekli birçok banka, daha sonra ödemede zorluk çekecekleri miktarda döviz ve Türk Lirası toplamış, bu durum, bankacılık sistemi bakımından pasif sorumluluğunun devlette, aktifin kullanımının sahip ve idarecilerde olduğu yada bir başka bakımdan zararın kolektif, karın bireysel olduğu bir yapı haline gelmesine sebep olmuştur.

Bahsedildiği üzere, 5 Nisan Kararları kısa vadeli çözümlere sebep olmuş, yapısal şekilde hiçbir önemli değişim oluşturmamıştır. Krizin etkileri yayılmış, yükselen güvensizlik bankalar açısından baskılı bir ortamın oluşmasına sebebiyet vermiştir. TCMB ise, ucuz döviz satarak rezervleri azalttığından krizin idaresi oldukça zor hale gelmiştir.

5 Nisan Kararları haricinde, krizi engellemek adına çeşitli tedbirler alınmıştır. Merkez Bankası ve bankacılık sektörüne ait olan bu tedbirlerden ilki, TCMB'nin, para politikasını ekonomideki ücret, fiyat ve döviz kuru için ortaya çıkarılan amaçlara uyacak biçimde uygulayacak ve parasal miktarlar üstündeki denetimi fazlalaşacak,

Merkez Bankası devletten bağımsız hale gelerek devletin kullanımına bir limit konacaktır.

1995 yılından itibaren iktisadi durumda süratli bir iyileşme süreci gerçekleşmiş ve bu durum, bankacılık sektöründe de pozitif yönlü bir etkiye sahip olmuştur. 1996 yılında sektör, dolar cinsinden %21.7 büyümüş ve toplam aktifleri 83.3 milyar dolar olmuştur.

Öte yandan, iktisadi belirsizlikler yaşanmaya başlanmış bu durum bankacılık sektörüne negatif yönde tesir etmiş, sistematik değişikliklere gidilmemesi ve kamu açıklarının giderilmemesi, bankaların açık pozisyonlarında yükselişi ortaya çıkarmış ve 4 yıl içerisinde 17.3 milyar dolar düzeyine artmıştır.

Tüm bunlara rağmen, 1997 yılında meydana gelen Asya Krizi, bankacılık sektöründe önemli bir negatif etkiye sahip olmamıştır. Öte yandan bu krizin Türkiye ekonomisine çeşitli etkileri olmuştur. Bunlardan biri de Asya ülkelerinin para birimlerinde gerçekleşen devalüasyon sonucunda ihracatlarını arttırarak piyasalarda rekabeti arttırmalarıdır. Ayrıca bu dönemde meydana gelen azalan büyüme hızları da ticareti yavaşlatmıştır. Krizin pazarlarda meydana getirdiği belirsizlik Türkiye'nin global pazarlardan borçlanma maliyetini yükseltmiş ve vadelerin azalmasına neden olmuştur.

Asya Krizi sonrası dönemde ve takip eden iki yılda Türkiye ekonomisi ortalama %7 büyüme kaydetmiş, Merkez Bankası, bahsedilen, sürede devalüasyon oranı ile enflasyon oranının paralel gitmesini sağlayan politikalar izleyerek TL'nin aşırı değerlenmesinin önüne geçilmiştir. Bahsedilen üç yılda kamu varlıklarının nominal faiz oranı hem enflasyon hem de devalüasyon oranının büyük miktarda üstünde seyrettiğinden oluşan arbitraj olarak yabancı sermaye girişinin önünü açmıştır.

Aynı yıllarda bir kriz de Rusya'da çıkmıştır. Ağustos 1998'de meydana gelen Rusya Krizi'nden, Türkiye, Asya Krizi'ne oranla daha fazla etkilemiştir. Bunun sebebi ise Türkiye ve Rusya ticaret hacminin oldukça fazla olmasıdır. Krizin en önemli etkilerinden bir diğeri ise Türkiye'den yabancı sermaye çıkışına sebep olmuş olmasıdır. Bu durum, bankacılık sektöründe daralma yaşanmasına sebep olmuştur.

Ayrıca, devletin borç alma ihtiyacını iç piyasadan karşılama mecburiyeti reel faizlerin artmasına sebep olmuştur. Aynı yılın, Ağustos ayından itibaren ülke içinde ve dışında yatırım kaynak olanakları gittikçe azalmış, bankalar firmalara ödedikleri kredilerin bir bölümünün iadesini talep etmişlerdir. Öte yandan kamu bankaları kredilendirmeyi bırakmamış, bu da krizin reel sektöre tesirini bir müddet ertelemiştir.

Türkiye ekonomisinde bu iki krizi de içine alan 4 yıllık süreçte takip edilen iç borçlanma politikası ve devamında tatbik edilen IMF destekli, kur artışının denetlenmesi temelli istikrar programı 2000 yılı Kasım ayında ortaya çıkan krizle uygulanmamış, bu kriz daha sonra 2001 Şubat krizine zemin hazırlamıştır (Parasız, 2003:111). [071]

Türkiye'deki bankaların, 1980 yılından itibaren özellikleri değişmiş bu değişimle beraber sektördeki modernleşmenin ve süratli büyümenin oluşturduğu birçok problemle de karşılaşmıştır. Bu problemlerden ilki, yüksek oranlı fiyat endeksinin sebep olduğu iktisadi dalgalanmalardır. Bu dönemde meydana gelen bu olaylar, döviz kuru ve faiz riskini yükselterek, sektör büyük ölçüde nakit varlığa ortaya çıkan yüksek oranlı fiyat endeksine karşı korumada güçlük çekmiştir.

Ekonomik istikrarsızlık ve kronik enflasyon dönemlerinde, sektörü olumsuz etkileyen bir diğer sorun da problemlili kredilerin artmasıdır. Özellikle artan faiz yükü, banka alacaklarının tahsilini sınırlandırıcı bir etki yaratmaktadır. Vadesinde ödenmeyen alacaklar banka kaynaklarının akışkanlığını azalttığı gibi, kaynak maliyetinin artması sonucunu da vermektedir.

Ticari bankaların kaynaklarından en önemlileri, elde ettikleri mevduatlardır. Bankacılık sektöründe mevduatta bulunan faiz oranları enflasyon oranları doğal olarak bağıntılıdır. 1980'li yıllardan başlayarak devam eden faizlerin serbestleşmesi durumu, faizler enflasyon paralelinde ilerlemekte iken, mevduat kompozisyonunun vadeli tarafında iyileşmesi neticesinde, mevduatın maliyeti büyük ölçüde yükseltmiştir (Parasız, 1995:126). [071]

İşletme maliyetleri de bu bağlamda, yüksek kaynak maliyetleri bakımından yer almaktadır. İşletme giderlerine dâhil olan en büyük paylı gider ise personel giderleridir. 1980'li yıllardan başlayarak reel pozitif faiz politikası gelişmeleri, birçok şube-

nin karlılığını olumsuz yönde etkilemiş, 1980'den başlayarak azalan personel miktarı belli bir sürenin ardından, sanayileşmenin tüm ülkede etkilerini göstermesiyle var olan bankaların şube miktarını ve personel sayısını yükseltmesi sektördeki maliyetlerin yeniden yükselmesine sebep olmuştur.

1980 ve 1990'lı yıllar boyunca, Türkiye, GSMH'nın %40'ını aşan ticaret oranına sahip olmakta, ekonomik büyüme için dış yatırıma ağırlık vermektedir. Türk hükümeti ve bankacılık sistemleri, anlamlı ekonomik büyümeyi destekleyecek maddi olanaklardan yoksundu. Hükümet halihazırda muazzam bütçe açıkları göstermekte ve bunu sürdürmenin yollarından biri de Türk bankalarına büyük miktarda yüksek faizli tahvil satmaktı. Yüksek enflasyon probleminin sürmesi, hükümetin kısa vadede tahvilleri temerrüde düşürmekten alıkoyabileceği anlamına geliyordu. Sonuç olarak, Türk bankaları bu yüksek getirili tahvillere birincil yatırım olarak güvenmeye başlamışlardır.

Mart 1997'de Anavatan Partisi'nden Mesut Yılmaz ile Doğru Yol Partisi'nden Tansu Çiller arasında koalisyon kuruldu. Yılmaz ve Çiller'in Başbakanlığı değiştirmesi planlandı. Ancak, Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın Çiller'i yolsuzlukla ilgili soruşturma tehditlerinden ötürü kamuoyunun dikkati bu konu üzerindedir.

Bu olaylardan sonra, Anavatan Koalisyonu kısmen çökmüş, ilave gerginlikler hükümete büyük zararlar vermeye başlamıştır. Yılmaz, sadece 90 gün süren görevinin ardından 6 Haziran 1996'da istifa etmek zorunda kalmıştır. Aynı yıl, Uluslararası Para Fonu (IMF) ekibi kısa sürede ortaya çıkınca açığa çıkan finansal kriz nedeniyle uyarıda bulundu. Türkiye'nin kararsız siyasi ortamı birçok yabancı yatırımcının ülkeden ayrılmasına neden oldu. Yabancı yatırımcılar siyasi kargaşayı ve hükümetin bütçe açığını ortadan kaldırma girişimlerini gözlemledikçe, birkaç ay içinde 70 milyar dolarlık sermayeyi ülkeden çekti. Bu, Türk bankalarının hafifletemediği bir sermaye boşluğunu bıraktı, çünkü hükümet artık tahvillerini ödeyemedi. Konuşulacak hiçbir sermaye olmadan, Türkiye ekonomisi çarpıcı bir şekilde yavaşladı.

Kasım 2000'de IMF, 11,4 milyar dolarlık krediyi Türkiye'ye sağladı ve Türkiye, kamu sektörünün çoğunu bütçeyi dengelemek için sattı. Türk Hava Yolları sözleşmelerinde, şirketteki %51'lik hisseye ilişkin teklifleri çekmek için gazetelere reklamlar

yerleştirildi. 2000'e gelindiğinde, büyük işsizlik, ilaç eksikliği, sıkı kredi, enflasyonla mücadele için yavaş üretim ve artan vergiler gündemi oluşturmaktaydı. İstikrar çabaları anlamlı etkiler yaratmadı ve IMF kredisi yaygın olarak yetersiz görüldü. Hisse senetleri düştü ve faiz oranı %3,000'e ulaştı. Büyük miktarlarda Türk lirası ABD doları veya avro karşılığında değiştirildi, bu da Türk merkez bankasının rezervlerinin 5 milyar dolarını kaybetmesine neden oldu. 2001 yılının ilk sekiz ayında 14.875 iş kaybedildi, dolar 1.500.000 liraya yükseldi ve gelir eşitsizliği zaten yüksek seviyesinden yükseldi.

Kriz, yıllardır Türkiye'de giymiş olduğu siyasi ve ekonomik sorunların simgeleri idi. Hükümete olan güven, yolsuzluk ve kalıcı koalisyonların oluşturulamaması nedeniyle aşınmıştı. Borsa krizi, Türkiye'nin ekonomik durumunun yalnızca son derece kırılgan olmakla kalmayıp aynı zamanda tamamen yabancı sermayeye bağımlı olduğunu ortaya koydu.

1.5.2. Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Yapısı

Türk bankacılık sistemi evrensel bankacılık sisteminin özelliklerini taşır. Bu bağlamda, bankalar mevduat kabul etmekte, krediler vermekte, kredi kartları çıkarmakta ve tüm bankacılık olanaklarını ticari işletme finanse etmeye davet etmektedir. Kalkınma ve yatırım bankaları farklı mevduat kabul etmemektedir (Çolak, 2005: 208) [042]

Bu nedenle, bankalar iki ana gruba ayrılabilir. Bunlardan biri mevduat toplama izni (ticari bankalar) olan bankalardır ve diğeri mevduat kabul etme iznine sahip olmayan bankalardır (mevduat dışı bankalar). Ticari bankalar bugün evrensel bankaların tüm bankacılık hizmetlerini geliştirmekte olan teknolojileri ile sunmaktadırlar. Yatırım bankacılığı hizmetlerini verip; geleneksel saklama ve borç verme hizmetlerinin yanında sermaye piyasası işlemleri yapmaktadırlar. Ticari bankacılık grubuna ait devlete ait bankalar, ülke çapında geniş bir şube ağına sahiptir. Onların özel alanı, tarımsal sektörü ve ticari bankacılık tesislerine yakın olan küçük ve orta ölçekli işletmeleri finanse etmektir.

Türkiye'de özel sektöre ait ana bankalar, sanayi sektöründeki holdinglerle ilişkilidir. Bu durum, kredi hacmi azaldığında 1970'de yoğunlaştı. 1983'te bankacılık kanunu 3182 tarafından bir sınırlama getirildi. Sınırlamalara göre, bağlı kuruluşlara verilen

kredi sınırlıydı. Bununla birlikte, holdingler bu kısıtlamayı küçük bankalar kurarak geçirdi. Bugün, ana holdinglerin en az bir bankası var. Türkiye'de büyük ölçekli özel ticari bankalar ve ayrıca küçük ve orta ölçekli özel ticari bankalar var. Büyük ölçekli özel bankalar, ülke genelinde şubelere sahiptir ve tüm bankacılık hizmetlerini müşterilerine sunmaktadır; küçük ve orta ölçekli özel bankalar ise, nüfusun yoğunlukta olduğu şehirlerde yer almayı ve toptan bankacılık faaliyetleri vermeyi tercih etmektedir.

Serbestleşme sürecinden sonra, yükselen ticaret nedeniyle yabancı bankaların sayısı artmaya başladı. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında, başarısız bankaların alacaklarını tahsil etmek için bir banka faaliyet göstermektedir. Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırıldığı 1997-2003 döneminde, 21 banka, zayıflamış finansal yapısı nedeniyle TMSF'ye devredildi. Bu bankaların tüm yükümlülükleri TMSF tarafından devralındı. Öte yandan, bazı bankaların bankacılık lisansı İktisat Bankası, EGS, Kent Bankası, Etibank ve Toprakbank gibi tasfiye edildi. Ancak daha sonra Bayındırbank bünyesinde iptal edildi ve birleşti. Aynı dönemde bankacılık sektöründe TMSF yönetimi altındaki bazı bankaların alımı da dahil olmak üzere 11 banka birleşmesi gerçekleşti.

2001 yılında Egebank, Yaşarbank, Banka Kapital, Yurtbank ve Ulusalkapital Sümerbank bünyesinde birleşerek satılacaktır. 2002 yılında Sümerbank Oyakbank'a satıldı. Pamukbank, 2004 yılında T. Halk Bankası'na devredilmiştir. Bayındırbank A.Ş. 2005 yılında Birleşik Fon Bankası olarak değiştirilmiştir.

Türk bankacılık sektörünün ekonomideki istikrarsızlıktan kaynaklandığı, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet, teknolojiye hızlı gelişme ve tebliğ memnuniyetsizliğinden kaynaklanan temel sorunlardır.

1980'den sonra serbest piyasa ekonomisine sahip olan sektör, hükümet açıkları ve kronik yüksek enflasyon oranı nedeniyle istikrarlı bir süreçten geçemedi. Yüksek enflasyon oranı döviz kuru ve faiz oranı riskini bankalara getirdi. Ayrıca yüksek faiz oranları, kaynak maliyetini, işletme maliyetini ve sorunlu kredileri artırır. Yüksek faiz oranlarının baskısı nedeniyle ödemeler geri dönemedi. Vadesinden sonra yapılan ödemeler bankaları yüksek faizli kaynakları bulmak için zorladı.

Mevduata uygulanan faiz oranları da enflasyon oranlarına çok bağlıdır. 1980'den sonra piyasadaki oranları serbest bırakarak, vadeli mevduat lehine bir çevre yarattı. Dolayısıyla mevduatın maliyeti de arttı. Öte yandan, tasarruf mevduatı, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Prim, Bankalar ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Kaynak Kullanım Destekleme Fonu Prim, Gelir Vergisi, kaynak maliyetini artıracak diğer faktördür (Öztutku, 2003: 14).[070]

Bir diğer sorun, kamu bankalarının ve özel bankaların düzenlenmesindeki farktır. Kamu bankaları, örgütlerini şekillendirme, sermayeyi bürokratik adımlarla yükseltme ve rasyonel şirketten daha fazla sorun çıkarmada güçlük çekiyordu. Bazı kanunlar kamu bankalarına resmi mevduat uygulamaktadır. 1988'de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na yapılan bildirim, faiz oranının vadesiz mevduatın ve resmi mevduatın vadeli mevduatının en fazla%10'unu geçemeyeceğini bildirdi. Böylece bu şekilde, bu bankaların düşük maliyetle haksız yere kaynakları bulunmaktadır. 1999'da mevduatın serbest bırakılması fonların rasyonel olarak dağıtılmasına yardımcı oldu.

- Öte yandan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu manevi bir tehlike durumu oluşturmaktadır. Sektöre giriş ve çıkış kolay görünse de çıkış istenmemektedir. Bazı bankalar yüksek risk almaktadır ve bazı müşteriler mevduatlarını bu fona güvenerek daha yüksek bir faiz oranı sağlayan riskli bankalara koymaktadır.
- Bu periyotta sermaye, sektörün en büyük sorunu gibi görünmekteydi. Sektörde faaliyet gösteren varlık ve sermayesi düşük bankalar vardı. Bu bankalar, bankalar arası pazardan ve uluslararası finans piyasalarından fon bulmaktadır. Onların sermayelerini güçlendirmeleri acildir. Belki yıllar sonra, bu sorunun gerçekleşmesi için birleşmeler ve satın almalar yoluyla geçmek için beklemektedirler.
- Teknolojik gelişme ve dünya finans piyasalarıyla entegrasyon nedeniyle, Türk bankacılık sektörü finansal kiralama, faktöring, takas, forward, gelecek sözleşmeler, internet bankacılığı ve risk yönetimi gibi gerekli şartları yerine getirdi. 2002 yılında, İzmir'de gelecekteki operasyonları yapmak üzere Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası kuruldu. Bununla birlikte, en büyük sorun türev piyasanın tebliğ bölümünden kaynaklanmaktadır. Gerekli mevzuat tamamen

yapılmamıştır. Ayrıca, internet bankacılığını kullanan mağdur insanlara yönelik riski karşılamak için açıkça tanımlanmamıştır. Buna ek olarak, bankalar dayanışmaya gitmedi. Örnek hepsi POS (Point of Sale) makinelerini her yere koymaktadır. Bu makineler ithal edilmektedir. Bu ülkenin zenginliği bir süre dışarıya çıktı, ancak anlaşmalarla birlikte kullanabildiler.

- Bankalar, finansal analiz ve inceleme bölümlerini müşterileri hakkında çok fazla bilgi sahibi yapmak için kurmuş olmalarına rağmen, Türkiye'de bir kayıt dışı ekonominin mevcut olduğu gerçeği var. Aslında bankalar, müşterilerine kredi veriyorlarken gerçek risklerini bilmemektedirler. Mevzuat, işletmelerin finansal denetimlerini dış denetim şirketleri tarafından yapılmasını zorunlu kılmaz.
- Yetki alan hükümet, bankaları Türkiye'de uzun süre bankacılık yapmamaya zorladı. Bankalar, hükümet açığını büyük faizlerle fonlamak için para verdi. Aslında bu para, yatırım gibi yararlı alanlarda kullanılabilir. Günümüzde, hükümet faturalarının bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğünden nispeten düşük bir kısmını aldığı görülmektedir. Fakat aslında, toplam devlet faturaları artmaktadır, ancak krediler de artmaktadır. Bu perspektifte algılanmaktadır.

Türkiye'de 1980 yılında alınan finansal serbestleşme kararlarının ardından bankacılık sektörünün üstlendiği roller artış göstermiştir. Buna göre 1980 yılı ve sonrasında bankalar ekonomik kalkınma ve büyümede önemli görevler üstlenmişlerdir ve bunun neticesinde Türkiye'deki banka sayılarının sayısı hızlı bir artış göstermiştir (Yetiz, 2016: 114).[091] Yaşanan bu artış eğilimi, içinde bulunulan dönem itibarıyla hala devam etmektedir denilebilir.

Bankacılık sektörü ile ilgili aşağıdaki tablolarda banka ve şube sayısı, sektörde çalışan sayısı gibi konulara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Mevduat Bankaları-Kamu Sermayeli Bankalar-Özel Sermayeli Bankalar Hakkında Bilgiler

	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Çalışan Sayısı
Sektör Toplamı	46	10,656	195,064
Mevduat Bankaları	33	10,609	189,84
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3,697	56,33
		1,802	24,558
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.		969	17,618
Türkiye Halka Bankası A.Ş.		926	16,154
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.			
Özel Sermayeli Bankalar	9	4,077	73,664
Adabank A.Ş.		1	29
Akbank T.A.Ş.		826	13,898
Anadolubank		111	1,848
Fibabanka A.Ş.		80	1,692
Şekerbank T.A.Ş.		273	3,602
Turkish Bank A.Ş.		13	233
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.		515	9,469
Türkiye İş Bankası A.Ş.		1,37	24,718
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.		888	18,195
Tasarruf Medvduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	1	1	232
Birleşik Fon Bankası A.Ş.		1	232

Kaynak

https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/851/Banka_Calisan_ve_Subesayilari-Eylul_2017.pdf Erişim Tarihi: 18.04.2018. [036]

Yukarıdaki Tablo 1’de yer alan verilere göre Türkiye’de 33 mevduat bankası, 3 kamu sermayeli banka ve 9 özel sermayeli bankanın yanı sıra 1 tane fona devredilen banka bulunmaktadır. Şube sayısı olarak Ziraat Bankasının başı çektiği listede İş Bankasının en çok çalışanı barındırdığı dikkat çeken bir ayrıntıdır. Kamu bankalarının şube

sayısı birçok özel bankaya göre fazla iken Akbank, Yapı Kredi ve İş Bankası, özel sermayeli olup şube sayısı açısından öne çıkan bankalardır.

Tablo 2. Yabancı Sermayeli Bankalar-Kalkınma ve Yatırım Bankalar Hakkında Bilgiler

	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Çalışan Sayısı
Yabancı Sermayeli Bankalar	20	2,834	57,594
Alternatifbank A.Ş.		53	967
Arap Türk Bankası A.Ş.		7	266
Bank Mellat		3	52
Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turket A.Ş.		1	71
Burgan Bank A.Ş.		47	982
Citibank A.Ş.		7	430
Denizbank A.Ş.		697	12,837
Deutsche Bank A.Ş.		1	118
Finans Bank A.Ş.		580	11,812
Habib Bank Limited		1	17
HSBC Bank A.Ş.		89	2,742
ICBC Turkey Bank A.Ş.		44	769
ING Bank A.Ş.		266	5,039
Intesa Sanpaolo S.p.A.		1	29
JPMorgan Chase Bank N.A		1	61
Odea Bank A.Ş.		51	1,616
Rabobank A.Ş.		1	35
Societe Generale (SA)		1	46
Turkland Bank A.Ş.		33	594
Türkiye Garanti Banakası A.Ş.		950	19,111
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	49	5,224
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.		8	646
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.		1	80
Diler Yatırım Bankası A.Ş.		1	19
GSD Yatırım Bankası A.Ş.		1	31
İller Bankası A.Ş.		19	2,445
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.		1	269
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.		1	50
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.		1	46
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.		1	42
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.		1	28
Türk Eximbank		10	632
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.		1	559
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.		3	377

Kaynak:

[https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Istatistikraporlar/ekler/851/Banka Calisan ve Sube Sayilari-Eylul 2017.pdf](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Istatistikraporlar/ekler/851/Banka_Calisan_ve_Sube_Sayilari-Eylul_2017.pdf) Erişim: 18.04.2018 [037]

Yabancı sermayeli bankalar arasında Garanti Bankası'nın şube ve çalışan sayısı bakımından ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Denizbank, Finansbank, ING Bank gibi bankalar, yabancı sermayeli bankalar kapsamında daha geniş bir ağa sahip olarak görülmektedir. Yabancı sermayeli bankaların sayısı 20 iken bunları şube sayısı toplamı 2834, çalışan sayısı toplamı ise 57594 olarak belirlenmiştir. Türkiye'de 13 farklı kalkınma yatırım bankası bulunmakta olup bunların toplam 49 şubesi, 5224 çalışanı olduğu Tablo 2 üzerindeki veriler aracılığıyla anlaşılmaktadır.

1.6. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Banka Türleri

Türkiye'de faaliyet gösteren banka türleri incelemesi gereğince katılım bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları, mevduat bankaları, ticari bankalar başlıkları altında açıklama getirilecektir.

1.6.1. Katılım Bankaları

Hem dünyada hem de Türkiye'de dini inançları doğrultusunda iktisadi faaliyetlerini gerçekleştirmek isteyen insanlar bulunmaktadır. Bu amaç doğrultusunda faizsiz bankacılığı tercih eden kişiler, tasarruflarını değerlendirmek adına faizsiz bankacılık yönünde tercih yapmaktadır. Bu sebeple ilişkilidir ki, klasik bankacılık sistemi dâhilinde faiz uygulamasında işlem yapmak istemeyen bireylerin tasarrufları bankalarda değerlendirilmediğinden faydasız olmaktadır.

Söz edilen bu durum hem ülke için hem de tasarruf sahibi bireyler bazında kritik bir kayıp konumundadır. Bu açıdan gerek ülkemizde gerekse de dünyada katılım bankacılığı bakış açısı, bu tasarrufları ekonomiye katacak bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Özulucan ve Deran, 2009, s. 86).[069]

Katılım bankacılığı yapısı içinde kişilerden elde edilen fonların analiz edilmesi için faizsiz kazanç temelinde metotlar hayata geçirilmektedir. Bu açıdan katılım bankacılık perspektifi kapsamında kazanılan miktar faiz olarak nitelendirilmemektedir. Bu kapsamda katılım bankacılığı yapısında kişiler faizli kazanç sisteminde yer almadıkları gibi kardan ve zarardan pay sağlanan bir yapı dahilinde servis edinmektedirler (Özulucan ve Deran, 2009, s. 87). [069]

Battal'a göre "Faizsiz bankacılığın merkezinde bulunan kişiler için "faizsizlik tercihi" "sıradan" ya da "keyfi" bir tercih değildir. İnançtan doğan bir "yasağa uyma mecburiyet"inin bir sonucudur.". Katılım bankacılığı yapısı İslam dinin temelleri paralelinde para kavramına bir değer biriktirme şeklinde değil değişim aracı ve değer ölçüsü olarak algılayan bir bakış açısı bulundurmaktadır. Özetle katılım bankacılığı yapısı tüketicilere tercih sunmakta ve bankacılık sektörü kapsamında reel ekonomiye finansman sağlamaktadırlar (Özsoy, 2009, s. 7). [068]

Türkiye'de Katılım Bankacılığı yapısına dair ilk tanım 1999 yılında geçerliliği başlayan 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamında yapılmıştır. Bu çerçevede 4389 sayılı Bankalar Kanuna 4491 sayılı Kanun ile ilave edilen fıkranın ilerisinde 4672 sayılı Kanun ile şekil değiştirmiş hali uyarınca, katılım bankaları "Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kâr zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman veya emtia temini, kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse eden kurumlardır." Biçiminde ifade edilmektedir (4389 sayılı kanun Md. 20/6).

Katılım bankalarının diğer bankalardan ayrılan yönleri aşağıdaki Tablo 3'te gösterildiği gibidir.

Tablo 3. Katılım Bankalarının Diğer Bankalara Göre Ayırt Edici Yönleri

Karakter	Katılım (İslami) Bankacılık Sistemi	Geleneksel Bankacılık Sistemi
Rehber	Kur'an (Ayetler ve Hadisler)	Dinsel ya da etik bir referansı olmayan, ekonomizme dayalı bireysel kar güdüsü.
Finansman Etiği	Varlığa dayalı finansman ve borç yükünü azaltmak üzere varlıkları verimli kullanma	İflaslara yol açan ve borç yükünü arttıran aşırı kredi kullanımı ve finansal kaynakların israfı
Risk ve Özsermaye Finansmanına Katılım	Öz sermaye finansmanı, K/Z paylaşımını içeren bir proje için mevcuttur; risk ve kar paylaşımı birlikte gider.	Yatırım bankalarının aksine, ticari bankalar genellikle öz sermaye finansmanına bağımlı değildir. Küçük riskler dışında kalan büyük riskler ödünç alanlara (borçlulara) yüklerler
Sermaye Getirisi	Aylak paranın(idle money) herhangi bir getiri sağlamadığı verimliliğe dayanır; para her sermaye değil, sadece potansiyel sermayedir.	Banka mevduatlarında aylak para bile getiri sağlar.
Birleşik Faiz Hesaplama	İslami bankalar ilk değerden (varsayılandır) daha fazlasını hesapta (provision) tutmazlar.	İlk değere (varsayılan) ek olarak para bulundurulabilir.
Para Piyasasından Borçlanmak	İslami bankalar için para piyasasından önüç almak görece zordur. Bir islami bankanın müşteri kitlesiyle yakınlık derecesi; ortak, yatırımcı, tüccar şeklindedir.	Ticari bankalar için ise bu temel likidite kaynağıdır.
Anapara Garantisi	Yok	Sistemde kurulu.
Müşterilerle İlişkiler	Bir islami bankanın müşteri kitlesiyle yakınlık derecesi; ortak, yatırımcı, tüccar şeklindedir	Geleneksel bu ilişkideki statüsü ise alacaklı (creditor) ve borçlu (debtor) statüsüdür.

Kaynak : Bildirici, Çalık ve Aygün 2017:51 [015]

Tablo 3 üzerindeki veriler katılım bankalarının diğer bankalardan müşteri ilişkileri, anapara garantisi, borçlanma, faiz hesabı, kar-zarar ortaklığı, sermaye getirisi, risk, finansman etiği, rehber ve karakter gibi konularda ayrıldığını göstermektedir.

2005 yılında geçerliliği başlayan 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3. maddesinde ise katılım bankacılığına dair şu tanıma yer verilmiştir: “Katılım bankası: Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini ifade eder” (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Md. 3).

Katılım bankaları, finans alanında uygulamalarına devam eden, reel ekonomi kapsamında fon oluşturan ve bankacılık hizmetleri veren bankalar olarak adlandırılmaktadır. Katılım bankaları, tasarruf yapan kimselerden bir araya getirdikleri fonları, faizsiz finansman prensipleri ışığında ticaret ve sanayinin hizmetine arz ederek, meydana gelen kâr ya da zararı tasarruf yapanlarla bölüştürmektedir. Katılım bankacılığı, kâr ya da zarara katılma prensibinden temel alan bir bankacılığı ortaya koymaktadır.

1.6.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Yatırım bankaları işlevsel anlamda, mevduatları bir araya getirme sorumluluğunu üstlenemeyen, sermaye piyasasının bütünüyle ilerlemesini bitirmiş olduğu devletlerde atıl fonlarla ilgilenen kurumsal yatırımcılara, fonlarını menkul değer alım ve satım ile değerlendirmelerinde aracı görevinde olanlar, kuruluşlara direkt kredi veremeyen, ama kuruluşların orta ve uzun vadeli finansman gereksinimlerini gideren finansal işletmeler olarak belirtilmektedir.

Kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerde yeteri kadar sermayesi olmayan kuruluşların veya büyük sanayi kuruluşlarınının gerçekleştireceği yeni yatırımlara fon ve teknolojik destek veren sanayideki ilerlemeyi süratlendirmeyi amaçlayan finansal işletmeler olarak belirtilmektedir.

Yatırım bankaları, genel manada, mevduat almayan, ticaret bankacılığı ile ilgilenmeyen ve kalkınma bankacılığı süreçlerinin dışında uygulamalar gerçekleştiren finansal kuruluşlardır. Yatırım Bankalarının önde gelen uygulamaları şu biçimde sıralanabil-

mektedir.

http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/2552/mod_resource/content/3/Yat%C4%B1r%C4%B1m_%C5%9Eirketleri.pdf). [028]

- Birikimi olan kişilere, taşınabilir varlıklar yöntemiyle uzun süreli fon sağlamak,
- Kamu hizmetinde bulunan kişiler adına, şirketlerin menkul değerleri satın alıp, onlar adına satışını gerçekleştirmek,
- Uygulamalarını şeffaf, finansal olarak verimli bir şekilde gerçekleştirerek gereksinim duyulan stabil durumu ortaya çıkarıp sermaye piyasasının ilerlemesine katkı sağlamak,
- İhraç yapılan menkul değerler ile ilgili çeşitli teminatı, desteği sağlayarak geniş kitlelere yayılımını daha verimli bir şekilde gerçekleştirmek ve iktisadi düzende yer alan varlıklarının mülkiyetinin dağılımını olası hala getirmek,
- Şirketlere sermaye piyasası aracılığıyla orta ve uzun süreli olarak kaynak sağlamak,
- Taşınabilir varlıklara yatırımda bulunan birikim yapan kişilere yarar sağlamak, anapara ve faiz ödemelerini sağlamak,
- Şirketleri bir araya getirmek, aktarma, şekil değiştirme, firma alış-satışı, özelleştirme konusunda aracı olma,
- Kredi için sendika oluşturmak,

Yatırım bankacılığı, diğer şirketlerin, hükümetlerin ve diğer kuruluşların sermayesinin yaratılmasıyla ilgili belirli bir bankacılık bölümündendir. Yatırım bankaları, her çeşit şirket için yeni borç ve hisse senedi ihracı yapmakta, menkul kıymet satışında yardımcı olmakta ve hem kurumlar hem de özel yatırımcılar için birleşme ve satın almalar, yeniden yapılanmalar ve aracı kurum ticaretlerini kolaylaştırmaya yardımcı olmaktadır. Yatırım bankaları ayrıca, ihraç edenlere hisse senedi ve hisse senedi yerleştirme konusunda rehberlik hizmeti vermektedir.

Birçok büyük yatırım bankası büyük bankacılık kurumlarının bağlı kuruluşları veya yan kuruluşlarıdır ve birçoğu ev adı olmuştur, en büyükleri GoldmanSachs, Morgan Stanley, JP Morgan Chase, Bank of America, Merrill Lynch ve DeutscheBank'dır. Genel olarak, yatırım bankaları büyük, karmaşık finansal işlemlere yardımcı olurlar.

Bu, bir şirketin değerinin ne kadar olduğuna ve yatırım bankacısının müşterisi bir satın alma, birleşme veya satış düşünüyor ise bir anlaşmanın en iyi nasıl yapılacağı konusunda tavsiyeler içerebilir. Ayrıca, müşteri grupları için para toplama aracı olarak menkul kıymet ihraç etmeyi ve bir şirketin halka açılabilmesi için gerekli olan Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu belgelerini oluşturmayı da içerebilir.

Yatırım bankaları, şirketlerin, hükümetlerin ve diğer grupların büyük projeleri planlama ve yönetme konusunda yardımcı olan yatırım bankacılarından yararlanır ve müşteri ilerlemeden önce projeye ilgili riskleri belirleyerek müşterilerinin zaman ve para tasarruflarını sağlar. Teorik olarak, yatırım bankacısı kendi alanlarında mevcut yatırım ortamının nabzını tutan uzmanlardır, bu nedenle işletmeler ve kurumlar yatırım bankalarına, yatırım bankacılarının gelişimlerini ve ekonomik ilişkilerin bugünkü durumunu en iyi nasıl planlayacakları konusunda tavsiyeler vermek için yatırım bankalarına yönelteceklerdir.

Esasen, yatırım bankaları, şirket hisse senedi veya tahvil çıkarmak istediğinde bir şirket ile yatırımcılar arasında arabuluculuk yapmaktadır. Yatırım bankası, geliri en üst düzeye çıkarmak ve düzenleyici gereklilikleri belirlemek için finansal enstrümanlara fiyat teklifinde yardımcı olur. Çoğu zaman, bir şirket ilk halka arzını (IPO) elde ettiğinde, bir yatırım bankası şirketin hisse senetlerinin tamamını veya çoğunu şirketten doğrudan alacaktır. Ardından, halka arz eden şirketin temsilcisi olarak, yatırım bankası piyasadaki hisseleri satacak. Bu, IPO'yu yatırım bankasına etkin bir şekilde kullandırdıkları için işleri şirket için daha kolay hale getirir. Dahası, yatırım bankası genelde hisse senetlerini başlangıçta ödenen fiyattan bir fiyatla fiyatlandıracağından kar etmeye devam etmektedir. Bununla birlikte, bunu yaparken yatırım bankası da önemli miktarda risk alır. Yatırım bankasındaki tecrübeli analistler, hisse senetlerini mümkün olan en iyi şekilde fiyatlandırmak için uzmanlıklarını kullanıyor olmalarına rağmen, yatırım bankası, stokları aşırı derecede değerlendirecekleri ortaya çıkarsa, anlaşma üzerinde para kaybedebilir.

Yatırım bankaları, halka arzını güvence altına almak için IPO projelerini güvence altına almak için sık sık birbirleriyle rekabet edecek ve halka arz edilen şirketle olan anlaşmayı güvence altına almak için kendilerine ödemek istediği fiyatı artıracaktır. Eğer rekabet özellikle şiddetli ise, bu yatırım bankasının alt satırında büyük bir darbe

yol açmaktadır. Bununla birlikte, çoğu durumda, sadece bir menkul kıymet değil, bu yolla menkul kıymet ihraç eden birden fazla yatırım bankası olacak. Bu, her bir yatırım bankasının kazanacağı daha az olduğu anlamına gelse de her birinin de riski azaltacağı anlamına gelir.

Kalkınma bankaları, genellikle teknik ve yönetsel yardım eşliğinde, üretken sektörlerle ve altyapıya uzun vadeli sermaye sağlayan yerel, ulusal, bölgesel veya çok taraflı finansal kuruluşlardır. Çok taraflı ve bölgesel kalkınma bankalarına örnek olarak, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Uluslararası Kalkınma Bankası (IADB) ve Afrika Kalkınma Bankası (AFDB) bulunmaktadır. Ulusal kalkınma bankalarına örnek olarak Alman Kalkınma Bankası (KfW Entwicklungsbank), Brezilya Kalkınma Bankası (BNDES) ve Çin Kalkınma Bankası (CDB) yer almaktadır. Özel olmayan statüsü, hizmetlerini özel bankalardan ayırır. Gelişmekte olan bankalar arasındaki önemli farklılıkların var olduğuna dikkati çeken, yerel, ulusal veya çok taraflı olmasına bağlı olarak belirgin özellikler var.

Kalkınma bankaları, uzun vadeli olgunluk gerektiren projeler için finansman ve yardım için en yaygın kullanılan araçlardan biridir. Bu kuruluşlar, kısa vadede mutlaka yeterli getiri oranlarını sağlamayacakları veya yerel sermaye piyasasındaki kusurlar yüzünden ticari bankalara erişimi olmayan projelere finansman ve danışmanlık hizmeti sunmaktadırlar. Altyapılar, çağdaş fonlamanın önemli bir odağıdır, çünkü tipik olarak daha yüksek sermaye maliyetleri içerirler ve yenilik için yeterli çerçeve koşullarının sağlanması için şarttır. Bununla birlikte, yenilik faaliyetleri için doğrudan destek çoğunlukla istisnalar olmak üzere daha az maddi imkân sağladı.

Kalkınma bankaları tarafından finanse edilmesi, ödeme veya geri ödeme programlarıyla belirlenmiş ticari girişimler olarak operasyonel olma eğilimindedir. Bu nedenle, geri ödeme, düşük faiz oranları ve genellikle projeyi gerçekleştirirken borçlu için önemli ölçüde teknik yardım sağlanması için farklı zaman dilimlerine sahip olmakla birlikte, kredileri kavramsal olarak ticari kredilere benzemektedir. Bu bankalardaki uzmanlar, borç alanların karlılıklarını başka yerlerden ödünç almaktan çok arttırmak için, bir proje stratejisinin şekillendirilmesi, yönetim çerçevesinin geliştirilmesi, performans hedefleri oluşturulması ve geri ödeme süresi boyunca gelişiminin izlenmesi için yardım sağlayabilir. Kalkınma bankaları, projelerin stratejik olarak ele geçiril-

mesi ve büyümelerinin daha iyi desteklenmesi için genellikle azınlık ortakları olarak sermaye katılımına karar verebilir.

Kalkınma bankalarının yenilikçi performansı şekillendirmedeki potansiyel olarak önemli rolü, son on yılda finanse edilmeden riskli, yenilikçi ve uzun vadeli projeleri bırakarak piyasa kusurlarını çözmeyi amaçlayan daha belirgin bir hale geldi. Dahası, özellikle çok taraflı kalkınma bankaları, sermaye kıtlığını hafifletmeye yardımcı olur ve düşük gelirli ülkelerde üretken yatırımların kilidini açar ve mevcut endüstrileri teşvik etmek veya yeni işletmeler yaratmak için girişimciliği teşvik eder. Bununla birlikte, bu katkılar, ulusal stratejilere uyum sağlanması da dahil olmak üzere projelerin sağlanması için yeterli çerçeve koşulları gerektirmektedir.

Kalkınma bankaları "yeni teknolojik yörüngeler üretmek ve yeni teknolojilerin yayılması için gerekli altyapıyı oluşturmak gibi çabaları yakalamak" da teşvik edebilir. Birtakım ekonomilerde, bu finans kurumları, gelişmekte olan sanayilere uzun vadeli sermaye sağlanması ve gelecek vaat eden özel projeleri taramak ve iyi tanımlanmış performans hedefleri ve izleme yoluyla başarılı olma eğilimlerini arttırmak için hayati önem taşımaktadır. Buna karşın, bazı durumlarda, ulusal kalkınma bankaları tarım gibi geleneksel sektörlerle çok fazla yatırım yaptıkları için eleştirilmekte ve doğan ve daha katma değeri yüksek sektörlerde potansiyel olarak yenilikçi projeleri bir kenara bırakmaktadır.

Kalkınma bankalarının desteklediği projelerin türleri açısından, prensip olarak, ticari bankalara benzer karlılık sağlamaksızın, kalkınma için işlevsel sayılanlar söz konusudur. Yeterli strateji ve projelerin belirlenmesi, çok sayıda zorluğu da beraberinde getirebilir. Kalkınma bankaları, stratejik yatırımların koordinasyonunda önemli araçlar olabilir. Bununla birlikte, bu tür etkilerin gerçekleşmesi için kalkınma bankalarının öncelikleri, tutarlılığı sağlamak ve ekonomik performansı daha iyi bir hale getirmek için endüstriyel gelişme için ulusal stratejilerle birlikte bilim, teknoloji ve inovasyon politikaları ile uyumlu olmalıdır.

1.6.3. Merkez Bankası

Türk Bankacılık sisteminde merkez bankacılığı uygulaması ticaret ve iş bankalarının var olan banknot ihracatına dair yetkilerinin devlet tarafından kaldırılması sonucunda

oluşan tek bankacılık anlayışı içerisinde meydana çıkmıştır. Öncesinde ülkemizde bankacılık sisteminde merkez bankasının üstlendiği misyonu özel ya da karma sermayeli bankalar sürdürürken sonrasında ise üstlendikleri bu misyonun kamu fonksiyonu özelliğinde olması bağlamında kamulaştırılmışlardır.

Günümüzde merkez bankaları emisyon yetkisine sahip olan ve finansal piyasaların arzını kontrol eden bankalar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda ayrıca merkez bankaları para piyasalarını düzenleyerek piyasalarda fiyat istikrarını sağlamak ile yükümlü iken ülkemizde var olan bankacılık sistemini kontrol altında tutarak döviz ve altın rezervlerini yöneten önemli bir kurum olarak nitelendirilebilir (Akbulak vd., 2004, s. 83).[03]

Ayrıca merkez bankaları ülkemizde hazineyi doğrudan denetlerken ülke ekonomisi içerisinde faaliyet gösteren özel teşebbüs yani özel sektörü ise ülkede faaliyet gösteren bankaların sağladığı krediler aracılığı ile desteklemektedir. Bu bağlamda merkez bankaları ülkenin sahip olduğu finansal kaynakları farklı üretim kesimlerine dağılması konusunda önemli bir rol üstlenmiştir (Takan, 2001, s. 21). [081]

Merkez Bankası, para basma yetkisi elinde olan banka olarak ifade edilmektedir. Merkez bankası, görev yaptığı ülkede para otoritesi ve rezerv banka olup, emisyon ve faiz oranları enstrümanları yoluyla ülkede dolaşımda olan para arzını kontrol altında tutar. Diğer ticari bankalardan en temel farkı ulusal parayı çıkarma yetkisidir. Merkez bankaları siyasi ve politik müdahaleden bağımsız şekilde faaliyette bulunmaktadır.

Merkez bankalarının kurulmasını temel amacı çok daha az maliyete katlanarak ve kolay bir şekilde borçlanma problemlerini çözmek, dolaşımda bulunacak yerel paranın emisyon ve tedavülü hakkında karar almak ve bankacılık faaliyet ve sisteminin düzenli ve sağlıklı bir şekilde devam etmesini sağlamaktır.

Merkez bankalarının yerine getirdiği fonksiyonlar şu şekildedir :

- Para emisyonunun düzenlenmesi,
- Para değerinin korunması,

- Para ve kredi hacmini ekonomik koşullara ve devlet tarafından belirlenen hedeflere göre düzenlenmesi,
- Sunulan kredilerin etkin ve verimli olacak alanlarda kullanılmasını dolaylı bir şekilde sağlanması,
- Devletin hazine ile ilgili işlemlerinin yürütülmesi,
- Bankaların mevduatlara ilişkin karşılıklarının ve nakit ihtiyaçlarının korunması,
- Bankalar arasında meydana gelen borç ve alacakların mahsubunun yapılması,
- Ülkenin altın ve döviz rezervlerinin yürütülmesi,
- Uluslararası ödemelere aracı olarak kliring kurumu görevinin yerine getirilmesi,
- Reeskont oranlarının saptanması ve açık piyasa işlemlerinin düzenlenmesi.

Türk bankacılık sektöründe önemli bir adım, 3 Ekim 1931'de, Türkiye Merkez Bankası'nın, 30 Haziran 1930'da 1715 yarası ile atılmıştır. Türkiye'deki para otoritesi, TC Merkez Bankası'dır (TCMB). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın temel yapısı ve görevleri Nisan 2001'den sonra yürürlüğe giren dizi yasal düzenleme ile değiştirilmiştir. TCMB, araçların kullanılmasında bağımsız bir otorite haline gelmiştir. Bu sayede siyasi müdahale önlenmiş olur. Merkez Bankası'nın öncelikli görevi fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. Kamu sektörüne kredi kullandıramamakta ve döviz kurunun seviyesi hakkında herhangi bir ipucu yok. Merkez Bankası aşırı dalgalanmayı önlemek ve rezervlerini biriktirmek için piyasaya müdahale edebilir. Ana işlevi ve yetkileri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

- Açık piyasa işlemleri yapmak,
- Türk lirasının iç ve dış değerini korumak için hükümetle gerekli önlemlerin alınması,
- Zorunlu tazminat ve likidite pozisyon oranının değiştirilmesi,
- Reeskont yapmak ve ilk ödeme yapmak,
- Ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- Finansal Pazarı İzlemek,
- Finansal istikrarı korumak için gerekli adımları atmak.

- Enflasyon hedefinin hükümet ve buna uygun para politikası ile gösterilmesi,
- Fiyat istikrarını korumak,
- Gerekli olması halinde TMSF'ye fonlama,

Bu sayede Merkez Bankası piyasadaki çek para birimini kontrol eder. Zorunlu tazminat oranı Türk Lirası yükümlülükleri için % 6, döviz yükümlülükleri için % 10'dur. Likidite pozisyonu, mevduat sahipleri bankadan mevduat çekmesi durumunda bankaların likidite varlıklarını elinde bulundurmaları zorunluluğudur. Likidite pozisyon oranı Merkez Bankası tarafından belirlenir. Merkez bankasındaki bankaların devlet tahvili olarak hesapları tek kullanımlık mallar olarak görülür. Oran artırırsa, mevduatın dönüşüm oranı düşürülür. Bu oran, Türk Lirası yükümlülükleri için yüzde dört, Döviz yükümlülüğü için yüzde biridir. (Şendoğdu, s. 120-122). [080]

- Bankaların kredi işlemleri, mevduata verilen faiz oranları konusunda bilgi verme sorumluluğunu almak.
- Bankaların, bankacılık sektörünü değerlendirebilmeleri için gerekli istatistiksel bilgilere sahip olmak.

Küresel finansal krizden kaynaklanan dersler, merkez bankacılığı anlayışında kayda değer bir değişiklik getirmiştir. Mali istikrarın ikinci derece bir meseleden daha fazla olması gerektiği ve fiyat istikrarının yanı sıra finansal istikrarı takip etmeden genel makroekonomik istikrarın sağlanamayacağı anlaşılmıştır. Gerçekten de, merkezi istikrarın merkez bankacılık hedeflerine dâhil edilmesi, merkez bankacılar için birkaç yıl önce kısa vadeli faiz oranlarını kontrol ederek neredeyse yalnızca faaliyet gösteren ek araçların kullanılmasına neden oldu. En gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler makro ihtiyati araçların kullanımına başlamış ya da desteklemiştir. Bu nedenle, kontrol panellerinin yanı sıra merkez bankalarının araç setleri de genişletilmiştir. Bu tür araçlar ile sınırlı tecrübe ile ilgili olarak, bu gelişmeler ekonomistler ve merkez bankacılar için etkili para politikası yürütmek ve izlemek için yeni mücadelelere başlamıştır.

Bu kademeli değişimin ardından, para politikasının etkinliğini izlemek için kullanılan yöntemler güncelliğini kaybetmiş ve birbirleriyle etkileşime giren ek bir objektif ve yeni politika araçları, merkezi bankacılar ve ekonomistler için kapsamlı bir değer-

lendirme yapmak zor bir görev olmuştur. Başka bir deyişle, değerlendirme için önceki yaklaşımlar, merkez bankacılığının bu yeni dönemi için bir "güncelleme" gerektirir.

1.6.4. Ticari Bankalar

Bankacılık sektörü içinde faaliyet gösteren ticari bankalar, belirli bir faiz taahhüdü altına girerek tasarruf sahiplerinden mevduat toplayan, topladığı mevduatı daha yüksek faiz karşılığında tüketim ya da yatırım amaçlı borç veren, temel hedefi gelir ve kâr elde etmek olan ticari kuruluşlar olarak ifade edilmektedir. Ticari bankaların diğer tüm bankalardan farklı kılan en önemli özellik vadeli ve vadesiz mevduat toplama yetkilerinin olmasıdır. Ticari bankalar tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduatı kaydi para yaratmak suretiyle ticari ve sanayi işletmelerinin finansman gereksinimini karşılamak için fon oluşturmaktadırlar. Ticari bankaların finansman kaynakları içinde mevduat, sermaye, ihtiyatlar, krediler, devlet borçlanma araçları ve repolar, mevduat sertifikaları, varlığa dayalı menkul kıymet ve tahvil ihracı da sayılabilmektedir.

Ticaret bankalarının en önemli iki işlevi borç almak ve borç vermektir. Borç alma mevduat biçiminde, borç vermek ise iskonto biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu özellikleri nedeni ile ticaret bankaları aynı zamanda mevduat ve iskonto bankaları olarak da ifade edilmektedir (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:32). [080]

1.7. Ticari Bankaların Önemi

Ticari bankaların temel hedefi gelir ve kâr elde etmektir. Ticari bankaların en önemli işlevi ülke ekonomilerine, işletmeleri fon temin ederek desteklemek yolu ile, katkıda bulunmalarıdır. Nakit finansman ihtiyaçlarını gideren işletmeler ticari faaliyetlerinin sürekliliğini sağlarlar. Ülke istihdam oranı için ticari faaliyetlerin sürekliliği çok önemli bir konudur.

Ticari bankanın işletmelere kredi yolu ile finansman sağlaması, yalnızca işletmeleri değil, işletmenin içinde bulunduğu toplumu da etkisi altına almaktadır. İşletmelere sağlanan finansman niteliğindeki kredi istihdama, istihdam gelir ve kâr elde etmeye, elde edilen gelir sosyal toplumun refah seviyesinin yükselmesine yardımcı olmakta-

dır. Toplum içinde yaşayan bireyler tarafından sağlanan gelir aynı zamanda tüketimi tetikleyerek artırmaktadır. Tüketim, devamlı bir şekilde elde edilen gelirin bir işlevidir. Bankanın işletmelere sağlayacağı kaynak, toplumu ve ekonomiyi de etkisi altına almaktadır. Bu durumda ticari bankaların izledikleri kredi politikaları toplumun gelir ve servet dağılımını da etkisi altına almaktadır.

Ticari bankalar aynı zamanda para politikasının etkinlik ve verimliliğini de artırmaktadır. Etkin ve verimli bir şekilde para politikasının uygulanması, gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığını gerekli kılmaktadır. Ekonomiler içinde para politikalarını iktidardaki hükümetler belirlemekte olup, merkez bankaları aracılığı ile bu politikayı yürütmekte, bankalar ise para politikasının uygulanmasında gerekli olan araçları meydana getirmektedirler.

Ticari bankaların, özkaynaklar ve yabancı kaynaklar olmak üzere iki fon kaynağı vardır. Bankalar üç şekilde fon sağlar: (Sarıkamış, 2004:24) [076]

- Mevduatlar,
- Mevduat dışı borçlanma,
- Dağıtılmayan kârlar ve ihraç edilen hisse senetleri.

BÖLÜM 2: BANKACILIK KRİZLERİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

2.1. Bankacılık Krizlerinin Tanımları, Nedenleri ve Özellikleri

Bankacılık krizleri, banka iflaslarının veya çöküşlerinin sonucu banka yükümlülüklerinin durdurulması ya da bu yükümlülükleri karşılayabilmek için büyük ölçekli yardım veya devlet müdahalesi gerektiren durumları ifade eder.

Bankalar çeşitli risklere açıktır. Bunlar arasında kredi riski (krediler ve diğer varlıkların kötüye gitmesi ve işlem yapılmaması), likidite riski (mevcut fonları aşan para çekme işlemleri) ve faiz oranı riski (yükselen faiz oranları bankanın tuttuğu tahvillerin değerini düşürür ve bankayı mevduatlarında kredilerinden daha fazla ödeme yapmak) şeklinde sıralanabilmektedir.

Bankacılık problemleri genellikle bankaların varlıklarının değerini düşmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Varlık değerlerinde meydana gelen bir bozulma, örneğin gayri menkul fiyatlarında bir çöküş veya mali olmayan sektörde artan sayıda iflas buna sebep olabilmektedir. Hükümetin yükümlülüklerini ödemeyi bırakması, bankaların portföylerinde tuttuğu tahvil değerlerinde keskin bir düşüş meydana getirebilmektedir. Varlık değerleri önemli ölçüde azaldığında, bir banka varlıklarından daha büyük yükümlülüklerle sonuçlanabilir (bankanın negatif sermayesi olduğu veya "iflas etmiş olduğu" anlamına gelir). Banka bir miktar sermayeye sahip olsa dahi düzenlemeler tarafından zorunlu olarak asgari şartların altında olabilir.

Bir bankanın gereğinden fazla yükümlülükle karşı karşıya kalması ve bu yükümlülükleri yerine getirmek için yeterli miktarda nakit paranın (veya kolayca nakit haline getirilebilecek diğer varlıkların) bulunmaması halinde, banka sorunları da tetiklene-

bilir veya derinleştirilebilir. Örneğin, birçok mudi aynı anda mevduat çekmek isteyebilir. Varlık değerlerinde önemli bir düşüş olduğunda, mevduat sahipleri ve diğer bankalardan borç alanlar genellikle tedirgin hissetmeye başlar ve bankanın sorunlarını derinleştirecek şekilde para talebinde bulunabilirler.

Bir (sistemik) bankacılık krizi, bir ülkedeki pek çok bankanın aynı zamanda ciddi ödeme veya likidite problemleri yaşamaması durumunda ortaya çıkar; çünkü hepsi aynı dışarıdan gelen şokla vurulur veya bir bankada veya bir banka grubunda başarısızlık diğerine yayılır. Daha spesifik olarak, sistemik bir bankacılık krizi, bir ülkenin kurumsal ve finansal sektörlerinde çok sayıda varsayılanın yaşandığı bir durumdur ve finansal kurumlar ve şirketler, sözleşmeleri zamanında geri ödemede büyük güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Sonuç olarak, takipteki krediler keskin bir şekilde artmakta ve toplam bankacılık sistemi sermayesinin tamamı veya çoğu tükenmektedir. Bu durum, kriz öncesi reel faiz oranlarının hızlı bir şekilde artması ve sermaye akımlarının yavaşlaması veya tersine çevrilmesi gibi varlık fiyatlarının (hisse senedi ve gayrimenkul fiyatları gibi) gerilemesine neden olabilir. Bazı durumlarda, kriz, bankalarda mevduat kurumu çalışmasıyla tetiklenir; ancak çoğu durumda, sistematik olarak önemli finansal kuruluşların sıkıntıya düştüğü genel bir farkındalıktır (Susam ve Bakkal, 2008:80). [078]

Sistemik bankacılık krizleri çok zararlı olabilir. Etkilenen ekonomileri derin durgunluklara dönüştürme eğilimindedirler. Bazı krizlerin yayılma ihtimalinin de olduğu günümüz dünyasında bankacılık krizlerinin pek çok nedeni arasında sürdürülemez makroekonomik politikalar (geniş cari hesap açıkları ve sürdürülemez kamu borcu da dahil olmak üzere), aşırı kredi patlaması, büyük sermaye girişleri ve bilanço kırılganlıkları ve çeşitli politik ve ekonomik kısıtlamalardan kaynaklanmaktadır. Birçok bankacılık krizinde para birimi ve vade uyumsuzluğu dikkat çeken bir özellik olmakla birlikte, diğerlerinde bankacılık sektörünün bilanço dışı işlemleri öne çıkmaktadır.

Bankacılık krizlerinin global bir veritabanı önce Caprio ve Klingebiel (1996) tarafından derlenmiştir. Veritabanının son küresel finansal krizini yansıtacak şekilde güncellenen son sürümü, Laeven ve Valencia (2012) olarak mevcuttur. 1970'den 2011'e kadar olan 147 sistemik bankacılık krizi tanımlanmış, veritabanı, farklı ülkelerdeki krizleri çözmek için politika yanıtlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi barındırmakta-

dır(Çevrimiçi,<http://www.worldbank.org/en/publication/gfdr/background/banking-crisis>). [031]

1980’li yılların başlarından itibaren dünyada finansal liberalizm hareketlerinin yayılması ile bankacılık krizlerinin tanımları ve özellikleri değişime uğramıştır. Bu bölümde bu başlıklara değinilecektir.

2.1.1 Bankacılık Krizlerinin Tanımları

Kriz, önceden sezilmesi zor olan, acele cevap verilmesi gereken, iyi işlemeyen ve yeniden yapılanmayı gerektiren istikrarsız bir durumu ifade eder. Bir başka tanımlamayla kriz, “bir işin, bir olayın geçtiği karışık safha”, “içinden çıkılması zor durum” gibi anlamlara gelmektedir.

Bankacılık krizleri, finansal piyasalardaki olumsuzlukların yanı sıra geri dönmeyen kredilerin aşırı derecede artması sonucunda yaşanan ciddi ekonomik sorunlardır. Bu kriz türü, bir bankanın ya da bazı bankaların likidite yetersizliği dolayısıyla ödeme sıkıntısı içine girmeleri ve mevduat sahiplerinin bankaya hücum etmeleri durumunda ortaya çıkar (Aktan ve Şen, 2001:1226). [07]

Bankacılık krizleri, finansal krizlerin bir çeşididir. Finansal krizler ise finans piyasalarındaki şiddetli fiyat dalgalanmaları veya bankacılık sektöründeki geri dönmeyen kredilerin aşırı derecede artması ve bankaların mali yapılarındaki bozulmalar neticesinde karşılaşılan ekonomik sorunlardır.

2.1.2 Bankacılık Krizlerinin Nedenleri

Bankacılık gibi karmaşık bir sektörde ortaya çıkan krizleri yalnızca bir sebeple açıklayabilmek olası görünmemektedir. Bahsedilen krizler, ortaya çıktığı periyoda ve ülkeyle ilişkili bir biçimde farklılık meydana getirebilmektedir. Bu sebeple, meydana gelen tüm krizleri farklı biçimde analiz etmek mümkündür. Goldstein ve Turner’a göre bankacılık krizlerinin sebepleri şu şekilde sıralanabilmektedir (Goldstein ve Philip Turner, 1996:9); [054]

- Kredilerdeki artışın süratli olması,

- Vade ve döviz açısından bağıntı olmaması,
- Devletin finansal piyasalarda fazla etkili davranması,
- Bankaların risklerini verimli bir şekilde idare edememesi,
- Faiz oranında meydana gelen dalgalanmaları,
- Kredilerin verilme sürecinin olması gerektiği kadar denetlenememesi,

Makro iktisadi dalgalanmalar, bankacılık krizlerinin ortaya çıkmasında kritik önem taşır. Bankacılık krizlerinin tarihine bakıldığında da bunu görmek mümkündür. Devletin uyguladığı, ekonomik yapıya uygun olmayan makro iktisadi değişimlerin bahsedilen krizlere neden olduğu, politikalara ek olarak, dünya ekonomisinde ortaya çıkan kritik gelişmeler de makroekonomik sebepler bağlamındadır Dünyada 120'den fazla ülke bankacılık krizleri yaşamıştır (Laeven ve Valencia, 2010). [066]

Bankacılık krizleri başladıktan sonra ekonomideki diğer sektörlere yayılması oldukça muhtemel bir kriz tipidir. Bankacılık krizlerinin sebebi sayılabilecek değişkenlerinden ilki enflasyon olarak değerlendirilebilir. Dünya genelindeki birçok merkez bankası, son küresel finansal krizin etkilerini ele almak için çeşitli politika uygulamaları hayata geçirmiştir. Bu çözümlerin birçoğu, fiyat istikrarının korunmasının yerine getirilmesine yöneliktir. Ortaya çıkan literatür, merkez bankası bilançolarındaki belirgin artış şüphesinin, şimdiye kadar asılsız olduğu ispatlanmış tüketici düzeyinde enflasyonu yükselteceğine işaret etmiştir. Bunun nedeni, bazı ülkelerin krizden tamamen kurtarmadıkları ya da enflasyon beklentilerinin etkilere aracılık etmiş olmaları olabilmektedir. Bununla birlikte, uzun süren çok kolay para politikasının aşırı risk alma, bazı varlık sınıflarındaki aşırı büyümeler ve fiyat baskısı ile sonuçta enflasyonun yükselmesine neden olduğu iddia edilmektedir. Bu nedenle, finansal krizin enflasyon dinamikleri üzerindeki muhtemel etkileri birçok ekonomistin, merkez bankasının, politika yapıcıların ve uygulayıcıların dikkatini çekmiştir. Bankacılık krizi, bankaların faaliyet gösterdiği ve başarısızlıkların yaygınlaştığı bir duruma işaret etmekte ve bankaların yükümlülüklerinin konvertibilitesini askıya almasına veya hükümeti büyük ölçekte bankacılık sistemine müdahale etmeye zorlamaktadır (Adeleke ve Ogebede, 2013:223). [01]

Buna ek olarak, büyüme oranının düşük bir trendde seyretmesi, bankacılık krizlerine neden olabilmektedir. Demirgüç, Kunt ve Detragiache (1998)'e göre, bu tipte büyüme

oranları ile bankacılık krizleri anlamında önemli bir bağıntı bulunmuştur. İktisadi büyümenin az olduğu ülkelerde hem finansal hem de reel sektör verimli bir biçimde etkinliklerini gerçekleştirememektedirler. Bu azalma ortamında bankalara olan yükümlülüklerini sağlayamayacaklar ve bunun neticesinde de bankalar bu durumdan önemli bir biçimde olumsuz yönde etkilenecektir.

Finansal dengesizlikler ve ekonomik dalgalanmalar, görece gevşek para politikasının (düşük bir faiz oranı) sıklıkla aşırı kredi genişlemesine yol açması sonucunda oluşur. Birçok merkez bankası potansiyel durgunlukları önlemek için uzunca bir süre düşük faiz oranlı bir rejimi benimserler. Sürekli düşük faiz oranları varlık fiyatlarında ve menkul kıymetleştirilmiş kredilerde patlamaya neden olabilir. Düşük faiz oranlarının 2008 uluslararası finansal krizin temel nedeni olduğunu söylemek zor olsa da oluşmasına katkıda bulunan bir diğer sebeptir. Dolayısıyla, faiz oranlarının banka riski üzerindeki etkisi, 2008 uluslararası finansal krizinden bu yana oldukça dikkat çekmektedir.

Faiz oranının banka riskine etkisi, para politikası ile finansal istikrar ile ilişkilidir. Teorik olarak, literatürdeki bazı çalışmalar, faiz oranlarının banka riskini etkilediği çeşitli kanalları açıklamaktadır (Adrian ve Shin, 2009:17). [02]

Bu kanallardan ilki, 'varlık değerlendirme' kanalıdır. Faiz oranındaki bir azalma, aktiflerin ve teminatların değerlerini artırmakta ve bankaların olasılık tahminlerini değiştirebilmektedir. Temerrüde düşme ve oynaklığa neden olan kayıplar; bankaları risk altına almaya teşvik ederler. İkinci olarak, verim kanalından bahsedilmektedir. Düşük faiz oranları, bankaların yüksek gelir ve yüksek risk alanlarına veya finansal araçlara yatırım yapmalarını teşvik eden hedef gelirinin düşmesine neden olur. Üçüncüsü ise, varlık değiştirme kanalıdır. Faiz oranlarının düşmesi banka varlık portföyünde güvenli varlıkların düşük bir oranına neden olacaktır. Risksiz banka, güvenli varlıkların ve riskli varlıkların oranında yeni bir denge toplanıncaya kadar riskli varlıklara olan talebi artıracaktır. Dördüncü olarak, sabit kaldıraç kanalından bahsedilmektedir. Ticari bankalar sabit kaldıraç oranını hedeflemektedir. Düşük faiz oranları varlık fiyatlarını artıracaktır. Banka sermayesi artacak ve bankalar, riskli varlıklara yönelik taleplerini artırarak kaldıraç fiyatlarındaki düşüşe tepki verecektir. Bu tepki, varlık değerlerine olan ilk katkıyı güçlendirir vb. Bu, varlık değerlerine

olumsuz şoklara daha çok maruz kalan ve daha riskli olan daha kırılğan bir bankacılık sistemi getirecektir.

Beşinci olarak, merkez bankası iletişimi kanalı olmaktadır. Merkez bankası şeffaf politika ve güvenilir bir taahhüt içeriyorsa, düşük faiz oranı toplu ahlaki tehlikeye neden olacak zımnî bir taahhüttür. Düşük faiz oranları, bankaları risk almaya teşvik eden gevşek para ve düzenleyici ortam anlamına gelmektedir.

Bir sonraki kanal ise, aktif-pasif uyumsuzluğudur. Faiz oranları düşük olduğunda, bankalar sadece kısa vadeli mevduatları emebilirler. Kısa vadeli mevduatlar ile uzun vadeli proje finansmanı arasındaki uyumsuzluk yüksek kaldıraç eğilimindedir. Daha fazla kaldıraçlı bankalar ne kadar yüksekse, başarısızlık riski de o kadar yüksektir. Son olarak, alışkanlık oluşum kanalına göre, faiz oranı düşükse, yatırımcılar daha çok tüketmek eğilimindedir ve beklenen kredi yaygınlığı yüksektir. Böylece, yatırımcılar bankadan daha fazla kredi alır veya yüksek riskli finansal araçlara yatırım yapar, bu da daha yüksek banka riski ile sonuçlanır. Buna ek olarak, bazı çalışmalar faiz oranının banka riski üzerinde belirsiz bir etkiye sahip olduğunu ileri sürmektedir. Faiz oranının banka riski üzerindeki etkisi, karşılıklı dengelenen güçleri etkileyen birçok faktöre bağlıdır. Faiz oranı değişikliklerinin banka riskine etkisi, zaman içinde, bankacılık sisteminde veya bankanın farklı özelliklerinde değişiklik gösterebilir.

Bir ülkenin döviz kuru rejimi, bir banka krizinin para politikası üzerindeki etkisini de etkileyebilir. Sabit bir döviz kuru altında bir ülke için teori, bir bankacılık krizinin ödemeler dengesi durumunun kötüleşmesine neden olacağını ve bunun iç para arzında bir düşüşe ve iç faiz oranlarında bir artışa neden olacağını önermektedir. Hem para arzındaki azalma hem de ona eşlik eden kredilerin azalması ve yüksek faiz oranları, borçluların borçlarını bankacılık sistemi için daha zor hale getirebilir. Sabit bir döviz kuru rejimi altında gözden geçirilen ülkeler, para aralıklarında büyük bir gerileme ve faiz oranlarındaki artışla bu paterni izledi (Damar, 2010:20). [044]

Krizler başlamadan önce reel olarak zaten çok yüksek seviyelerde oldukları için, faiz oranları Baltık'taki kadar artmadı. Parasal büyüklükler ve gelişmekte olan ülkelerdeki faiz oranları ile ilgili gelişmelerin belirli bir döviz kuru altında olmasıyla benzerlik göstermesine rağmen, bu gelişmelerin sadece yerinde olan döviz kuru rejimi mi yok-

sa ülkelerin kurumsal özelliklerini destekleyen kurumsal niteliklerine mi benzediğini belirlemek güçtür. (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp97124.pdf>). [025]

Dünya GSMH'nin yüzdesi olarak ifade edilen küresel cari hesap dengesizlikleri, 2006 yılından beri önemli ölçüde daraldı. Ancak, IMF'ye göre, bu ayarlamaların kalitesi arzulanan bir durum değildir. Düzeltmelerin çoğu, dış açık açığı olan ekonomilerdeki düşük talebi yansıtan 2008-09 mali krizinde gerçekleşti. Döviz kurunun düzeltilmesi biraz rol oynarken, politika düzenlemeleri "hayal kırıklığı yaratacak kadar az" katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla IMF, küresel dengesizlikleri daha da azaltmak için genel olarak değişmeden bir dizi politika önermişti (Akdemir vd. 2009:17): [04]

- 1) İki büyük artı ülkeler olan Çin ve Almanya, daha fazla tüketime ve yatırıma ihtiyaç duyuyordu,
- 2) ABD de dahil olmak üzere büyük açık ekonomilerin mali konsolidasyon yoluyla ulusal tasarrufları artırması gerektiği,
- 3) Diğer açık ekonomilerin de rekabetçiliği yeniden yapılandırmak için yapısal reformlara ihtiyaç duyulduğu.

Bu reçete kayda değer biçimde eksik olan, küresel dengesizliklerin oluşmasında kritik bir rol oynayan makro-finansal bağlarla yapılacaktı. Ödemeler dengesi üzerinde tasarruf-yatırım perspektifleri finansal-sermaye perspektifleri ile tamamlanmadıkça, küresel dengesizliklerin çözümüne yönelik politika reçeteleri, ekonomik toparlanmayı etkileyebilir ve küresel finansal krize katkıda bulunan faktörlerin birçoğunu bozmadan etkilenebilir.

Ekonomik teorinin dışında, deneyimler, ülke ekonomisi mali sistemi güçlendirilmeden önce sermaye hesabının liberalleştirilmesinin ciddi ekonomik sorunlara neden olabileceğini ortaya koymuştur. Özellikle, ulusal ve uluslararası finansal liberalizasyon, ihtiyatlı denetim ve düzenleme (ve uygun makroekonomik politikalar) tarafından desteklenmiyorsa, kriz riskini artırır. Mali sektördeki rekabeti artırarak yerel liberalizasyon, kötü kredi ve yönetim uygulamalarının sonuçlarından aracıları koruyan bir korunağı ortadan kaldırmış olmaktadır.

Dış finansal liberalizasyon yetersiz politikaların etkilerini artırabilir. Yabancı bankaların girişine izin vermek suretiyle, dış muafiyet, yerel mevkiidâşları gibi, marjları

sıktırabilir ve ev bankalarının kredi kayıplarına karşı minderini kaldırabilir. Yurt içinde finansal liberalizasyon gibi, bu durumda, açık kaynak ve riskli yabancı yatırımlara erişim sağlayarak kumar oynamayı kolaylaştırabilir. Bir döviz krizi veya beklenmedik devalüasyon, gevşek yönetmelikle döviz cinsinden büyük yükümlülükler oluşturan ve döviz kuru değişimlerine karşı korunmayan bankaların ve banka müşterilerinin ödeme gücünü zayıflatabilir. Dahası, sermaye girişlerinin ani bir şekilde tersine çevrilmesi potansiyelini arttıran sermaye hesabı liberalizasyonu, ulusal yetkilileri, saldırı altındaki bir döviz kurunu savunmak için faiz oranlarını daha da artırmaya zorlayabilir. Böylece, dış finansal liberalizasyon, bankacılık sistemine olan güven eksikliğinin kapsamını ve para sepetinde kısır bir spiral içinde birbirlerini besleme imkânını arttırır. Mali ve ekonomik verimliliğin artırılmasının kaçınılmaz ve arzu edilen sonucu olarak hem iç hem de dış liberalizasyon marjları sıkıştırmakta ve düşük kredi ve yönetim uygulamaları için daha az yalın bırakmaktadır. Her ikisi de, bankalar ve diğer aracılar, riskli yatırımları dikkatle değerlendirerek ve ihtiyatla yöneterek kar elde etme imkânı tanır. Fakat ikisi de o genişletilmiş fırsatların ihmal-kar veya uygun olmayan sömürüye açılmasını genişletti. Bu açıdan dış finansal liberalizasyon konusunda benzersiz veya farklı hiçbir şey yoktur (Çevrimiçi, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues17/index.htm>). [033]

Küresel cari hesap dengesizlikleri politika tartışmalarında oldukça yer alan bir konudur. Finansal krizin ardından birçok gözlemci ve politika yapıcı, kargaşaya katkıda bulunan önemli bir faktör olarak cari açığı önermiştir (Bernanke 2009, Economist 2009, King 2010, Krugman 2009 ve Portes 2009). İlgili cari hesap fazlalıklarına yansıyan gelişmekte olan ülkelerdeki yatırımın üzerinde aşırı tasarruf sağlanması, açık ülkelerdeki finansal koşulları hafifletmiş ve dünya faiz oranlarına önemli ölçüde aşağı yönlü baskı uygulamıştır. Sonuç olarak, bu tasarruf akışı, başta ABD olmak üzere önde gelen gelişmiş ekonomilerde kredi patlaması ve risk almayı artırarak küresel mali krize sebebiyet vermiştir.

Küresel finansal krizden önce, küresel dengesizlikler, genellikle, ABD'de yaşanan kalıcı cari açıkla, dünyanın geri kalanında, özellikle de Çin'de görülen cari hesap fazlalıklarıyla eşleşti.

Krize yol açan dinamikler şu şekilde kavramsallaştırılmıştır: ABD tarafından cari hesap açıklarının oluşturulması yatırımcı güvenini sarsacak ve ani bir şekilde sermaye girişlerinin durmasına neden olacak ve bu da doların büyük ve hızlı bir düşüşünü hızlandıracaktır ve ABD faiz oranı ve risk priminde belirgin bir artış olacaktır. Ortaya çıkan aksamalar, derin bir resesyona yol açabilir. Küresel dengesizlikleri gidermek için, cari işlemler fazlasına sahip ülkelerin tüketiminin artırması ve cari açığındaki ülkelerin gerekli yapısal reformlarla ulusal tasarrufları artırması önerilmiştir. Politika tavsiyeleri, "temel yanlış hizalanmayı" düzeltmek için döviz kuru ayarlamasını da içermektedir (Karaş, 2016:52). [060]

Büyük dışsal dengesizliklerin ve dış borçlanmanın bankacılık krizlerinin öncüsü olarak oynadığı rol ise, az değinilen bir konu olsa da önem taşımaktadır. Eichengreen ve Rose (2004) sanayileşmiş ülkelerdeki faiz oranlarının yükselişinin, yükselen piyasa ekonomilerinde bankacılık krizlerini yönlendiren önemli bir faktör olduğunu, ancak dış borç yükü ve cari işlemler gibi ülkeye özgü faktörlerin daha az önemli olduğunu iddia etmektedir. Chinn ve Kletzer (1999), banka mevduatları üzerindeki devlet güvencelerinden kaynaklanan ajans sorunlarının doğal olarak, sermaye içerisindeki aşırı büyümeye neden olan bir bankacılık krizine yol açan bir senaryoya neden olduğu bir model oluşturmaktadır.

Copelovitch ve Singer (2012)[020], cari hesap darbeleri ile bir bankacılık krizi insidansı arasındaki bağlantıların bazı kurumsal özelliklere, yani finansal piyasalarda "pazara dayalı" veya "banka tabanlı" olma eğiliminde olup olmadığına bağlamaktadır. Cari hesaptaki değişimin II. Dünya Savaşı öncesi verilerdeki krizlerin güçlü bir öngörücüsü olduğuna da değinilmektedir. Aizenman ve Noy (2013), hızlı kredi büyümesinin krizlerin güçlü bir öncüsü olduğunu ve sermaye hesabının açıklığının orta gelirli ülkelerdeki kriz ihtimalini düşürdüğünü göstermektedir.

Finansal krizden önce makroekonomik dalgalanmaların kontrol altına alınmasında birincil sorumluluğu olan ideal bir merkez bankası modeli etrafında fikir birliğine varılmıştır: enflasyon hedefi aracılığıyla fiyat istikrarına odaklanarak hükümetten bağımsız olmak. Bu fikir birliği, merkez bankası bağımsızlığının, büyüme veya istihdam üzerinde olumsuz bir etki yaratmadan enflasyonun düşürülmesinde önemli olduğunu ortaya koyan teorik ve ampirik kanıtlarla desteklenmiştir. Gelişmiş ve geliş-

mekte olan ekonomilerdeki merkez bankaları bu merkez bankası bağımsızlığı modeli üzerinde birleşmiş ve birçok ülkede, merkez bankalarının temel mali politika sorumluluğuna odaklanmalarını sağlamak için, finansal denetim ve istikrar için merkez bankalarının geleneksel sorumlulukları ayrı kurumlara aktarılmıştır. Ancak, küresel finansal krizin ardından, bu merkez bankası modeli bir meydan okuma ile karşı karşıyadır.

ABD'de Kongre, Federal Reserve'nin bağımsızlığını azaltmak için Senatör Rand Paul'un "Federal Teftiş Kurulu" planını dar bir şekilde reddetmiştir. İngiltere'deki muhalefetteki İşçi Partisi, İngiltere Bankası ve lideri Jeremy Corbyn'in daha önce "Halkın KK"leri için kamu projelerini finanse etme çağrısında bulundu. Ayrıca, Brezilya ve Hindistan'daki hükümetlerin son zamanlarda merkez bankalarının bağımsızlığını azaltmaya çalıştıkları iddia edilmiştir. Ana akım akademik çalışmalar bile, hükümetlerin parasal finansmanı gibi uzun süredir devam eden tabuları çağırılmaya başlamış, enflasyon hedeflemesi ve bağımsızlık değerini sorgulamıştır.

Bu tepki, geleneksel bir merkez bankası modelindeki önemli eksiklikleri yansıtmaktadır. Kriz, fiyat istikrarına odaklanmanın çok dar olduğunu ortaya koymuş: Etkili makroekonomik politika, önemli hale gelmiştir. İstikrarlı enflasyon, tam istihdam ve finansal istikrar arasında yeni takaslar ortaya çıkarmıştır. Bazıları için, enflasyonun aşırı yüksek olmasını önlemek için tasarlanan merkez bankası bağımsızlığı- para politikası kısıtlandığında ve merkezi zorluk enflasyonun çok düşük olması durumunda artık yararlı olmayabilir. Sonuç olarak, merkez bankacılık modelleri krizden bu yana farklılık göstermiş; ülkeler parasal ve düzenleyici mimarisini belirgin şekilde farklı şekillerde revize ettiler.

Merkez bankaları, alışılmadık para politikası, kriz tepkisi ve finansal istikrar alanlarında, merkez bankası bağımsızlığı konusundaki fikir birliğinin yapıldığı dönemde yaygın olanlardan daha geniş bir yelpazede güç toplamıştır. Merkez bankalarının yeni finansal istikrar hedefleri ve yetkileri, bağımsızlıklarının bir araya getirilmemiş iyi olduğu önceki akademik uzlaşmaya meydan okumaktadır. Para politikasının aksine, bu yeni yetkiler, merkezi bankanın hükümet ve diğer düzenleyici kurumlarla yakın iş birliği yapmasını ve konut politikası gibi birinci dereceden dağılım sonuçlarıdır. Bazıları, merkez bankalarının seçmenler için çok bağımsız ve yetersiz bir şekilde

hesap verilebilir hale gelmesinden korkmaktadır; bazıları ise, yeni reformların, merkez bankalarının para politikasındaki bağımsızlığını tehlikeye atarak enflasyon hedeflemesine odaklanmalarını endişelendirdiğinden endişeliler (http://www.astrid-online.it/static/upload/67_c/67_central.bank.v.2.pdf). [029]

Tarihsel olarak banka rekabetiyle finansal istikrar arasındaki bağlantı zayıf olmasına rağmen, 2007-2009 mali krizi bu önemli ilişkiyi ön plana çıkardı. Büyük Buhran'dan sonraki beş yıl içinde, çoğu gelişmiş ülkedeki bankacılık sektörü sıkı bir şekilde düzenlendi ve böylece rekabette büyük oranda yer aldı. Buna karşılık, 2007-2009 mali krizinden önceki otuz yılda bankacılık sektöründe benzeri görülmemiş bir serbestleşme süreci yaşandı. Bu dönemde, verimlilik ve rekabet konuları, finansal istikrar endişelerini gölgeledi.

1990'lı yılların ikinci yarısında dünya çapında finansal piyasalar dikkat çekmiştir çünkü birkaç yıl önce liberalleşmiş müthiş makroekonomik dengesizliklerin bir sonucu olarak finansal istikrar birçok ülkede titremeye başlamıştı. Tayland, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana gerçekten en ağır olan bir döviz krizinin birleşik etkileri olan ciddi bir ekonomik kriz yaşadı. Egemen bankacılık sektörüne sahip bir finansal sistemde, bankalar ekonominin ihtiyaçlarını karşılamak için en önemli kanaldır. Bankaların finansal aracılık sürecinde önemli bir yeri vardır. Finansal krizlerde bankaların kredi faaliyetleri azalmakta ve ekonominin finansmanı için kaynakların kullanılabilirliği üzerinde bir etkisi bulunmaktadır.

Bu arada, şirket borçlarının yeniden yapılandırılması tatmin edici bir hızda ilerlemedi ve birçok parti, net bir ekonomik canlanmanın başlayıp gelişmeyeceğini sordu ve eğer öyleyse, bunun ne kadar süreceği ve sürdürülebileceği sorusu da çıktı. Bankacılık krizlerinin bu güçlü ve olumsuz sonuçları, geçmişteki temel kavramsal çerçevesini ve bazı gerçek deneyimleri incelemeye değer olduğunu göstermektedir. Dış cep-hede, Tayland'da cari işlemler darbesinin derhal dikkati çekmesi gereken üç değişken vardır: ticaret hadleri veya dış talep, dünya faiz oranları, geçerli güven derecesi ve temel belirleyicilerin boyutu. Ticaret hadleri veya dış talep, cari işlemler üzerindeki performansı normal olarak etkilerken, faiz farklılıkları, döviz kuru oynaklığı ve güven sermaye akımlarını motive eder. Bu cari hesap şokları ve sermaye akımları, finansal kurumların pozisyonları veya potansiyeli üzerinde güçlü bir etkiye sahip olan

önemli bir likidite kaynağı değişimini temsil etmektedir. Örneğin, ticaret hadlerinin bozulması bankaların müşterilerinin borç servis kapasitesini zayıflatabilir. Ayrıca, böyle şanssız bir olay, yabancı yatırımcıların güveni zayıflatarak, sermaye çıkışlarına, döviz kuru amortismanına ve finansal kurumların nakit akış pozisyonlarına önemli kayıplara neden olabilir. Bu bağlamda, bir başka önemli husus da küreselleşmenin derecesi veya yerel ekonominin ticaret ve sermaye akışlarıyla ilgili olarak dünyanın diğer bölgeleriyle etkileşime girmesine izin verilmesidir. İç hesapta, güven, kredi veren ve borç alanların davranışlarını, dolayısıyla kredi genişlemesinin derecesini ve hızını etkiler. Bu arada, piyasa rekabeti ve döviz kurundaki değişiklikler yoluyla kredi genişlemesini uyarıp yavaşlatan sermaye akımlarında bir etkisi vardır. Kredi genişleme hızı, sadece ekonomik büyüme ve enflasyonun değil, aynı zamanda kredi yönetiminin kalitesine bağlı olarak takipteki kredilerin (TGA) önemli bir belirleyicisidir. Her halükârda TGA, hem finansal istikrarın hem de güvenin bozulmasına neden olsa da, merkezi makam, ihtiyatlı inceleme ve denetim yoluyla, tüm mali sistemin istikrarını korumaya yardımcı olabilir. Son olarak, politika, yatırımcının güvenini güçlü bir şekilde psikolojik olarak etkileyen önemli bir iç faktördür (Çevrimiçi, <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ijbm/article/view/1483/1424>). [030]

Literatürde bir takım banka rekabetinin finansal istikrarı tehlikeye soktuğunu savunmaktadır. Özetle, mevduat için artan rekabetin karı eritip bankaların pazar gücünü düşürdüğünü ortaya koymaktadır. Bu bankaların tüzük değerini bastırmakta ve onları yeni riskler üstlenmeye teşvik etmektedir. Konu muhtemelen daha nüanslı ve farklı modellerin odağı ve varsayımlarındaki farklılıklar önemli olmakla birlikte, banka rekabetinin çok yüksek seviyelerinin finansal istikrarı tehlikeye atabileceğini gösteren önemli kanıtlar bulunmaktadır.

Paralel bir çalışma çizgisi, kriz öncesindeki on yıllardaki menkul kıymetleştirme faaliyetindeki büyük artışların, gelişmiş ülkelerin çoğunda bankacılık sektöründeki teşvikleri yönlendiren önemli bir faktör olduğunu göstermektedir (Marques-Ibanez ve Scheiche 2010). Menkul kıymetleşmenin kullanımı birtakım avantajlara sahiptir. Bankalar, geleneksel olarak likit olmayan talepleri- çoğunlukla banka kredileri şeklinde pazarlanabilir menkul kıymetlere dönüştürüp yatırımcılara satmalarına izin verdi. Prensipite, bireysel bankalar açısından, menkul kıymetleştirme, risk portföylelerinin hem coğrafi olarak hem de sektör tarafından çeşitlendirilmesini sağladı. Aynı

zamanda, bankalar, menkulleştirmeden kaynaklanan risklerin statik azalmasına yenilerini de alarak cevap verebilirler. Aslında, bankaların kredilendirme standartlarını gevşeterek seküritizasyona tepki gösterdiğini gösteren ampirik kanıtlar bulunmaktadır. (<http://voxeu.org/article/bank-competition-and-financial-stability-role-financial-innovation>). [023]

Yukarıda bahsedilen makroekonomik sebeplere ek olarak, çeşitli mikro ekonomik sebebiyle de bankacılık krizleri oluşabilmektedir.

Bu mikroekonomik nedenlerden ilk bankacılık riskleridir. Şirketlerin yıllık raporlarında ilgili risk ve risk yönetimi bilgileri sunmaları gerekliliği uzun zamandır kabul edilmiştir. Belirsizlikler, piyasaların doğasında olan bir kavram olduğu için risk raporlama gereksinimi ortaya çıkar ve yatırımcılar ve diğer ilgili taraflar, yalnızca uygun risk bilgileri açıklanırsa, bir şirketin mevcut ve gelecekteki risk pozisyonunu değerlendirebilirler. Kredi krizinin ardından, bankaların yıllık raporlarında risk açıklaması konusu daha da öne çıkmıştır. Bu, raporun taraflarının bankaların karşılaştığı riskleri daha iyi anlamasına imkân sağlamak adına daha tutarlı ve açık bilgi riski raporlarının var olması gerekliliği anlayışına sebebiyet vermiştir.

(<https://www.icaew.com/en/products/financial-services-publications/~media/2245CF19F4BE4822BF9CB203F9F330E9.ashx>). [024]

Bu bağlamda, banka raporları ve çeşitli geri dönütlerle risklerin azaldığı ortamlarda, bu tipten krizlerin oluşmasının önüne geçilebilmektedir. Elbette bahsedildiği üzere, bu denli komplike krizlerin tek bir sebebi olması beklenmemektedir.

Bankacılık krizlerine sebep olabilecek bir diğer risk davranışı ise kredi riskidir. Bankalar çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunlar, kredi riski, faiz oranı riski, faaliyet riski, piyasa riski, likidite riski ve borç ödeme (veya sermaye) riskini içerir. Birçok kredi türü genellikle banka varlıklarının en büyük parçasıdır, bu nedenle kredi riskinin bankacılıkta en eski ve en önemli risk olduğu gerçeğidir. Kredi riskini etkin bir şekilde yönetmek için, kredi portföyünün yoğunlaşmasının, kredi rasyonelleşmesi ve izlenmesinin kalitesi, teminatın varlığı ve seviyesi ile kredi portföyünün yapısı, kredi riskinin seviyesini etkilemektedir (Şahbaz ve İnkaya, 2014:27). [079]

Kredi riskinin seviyesinin belirlenmesinde anahtar rol oynayan en önemli unsur, kredi portföyü yoğunlaşmasının kapsamıdır. Kredi yoğunlaşmaları, potansiyel kayıpların bankanın sermayesine, toplam varlıklarına veya bankanın genel risk seviyesine göre büyük olduğu herhangi bir maruz kalıştır. Konsantrasyonlar, tek bir kredi alanına veya karşı tarafa, bir grup bağlı tarafa ve sektörler veya sanayilere verilen kredilerin yoğunlaşmasını içerir. Bankalar, bireysel ekonomik sektörler için sınırlar belirlemelidir (Ural, 2013:6).[088]

Kredi bölümünün temel görevlerinden biri, kredi başvurularının değerlendirilmesi ve mevcut kredilerin izlenmesi ve değerlendirilmesidir. Kredi başvuru sahiplerinin değerlendirilmesi süreci, başvuranın türüne göre değişir: tüzel kişilik olup olmadığı veya bir kişi ile ilgili olup olmadığı. Bu prosedürün amacı, müşterinin gelecekteki yükümlülüğünü yerine getirip sağlayamayacağını ve borcunu ödeyip ödeyemeyeceğini yanıtlamaktır (Şahbaz ve İnkaya, 2014:27).[079]

Tarihsel ve öngörülen mali tablolar (bilanço, gelir tablosu ve nakit akış tablosu) ve iş planı, şirketlerin veya girişimcilerin kredi başvurusu yaparken kredi başvurusunun ayrılmaz bir parçasıdır. Nihai karar, borçlunun ticari ve finansal riskinin uzman tarafından değerlendirilmesinin sonucudur. Borçlunun ticari riski, müşterinin ödeme geçmişi, başvuranın faaliyet gösterdiği ekonomik sektörün analizi (mevcut durumu, gelecekte beklenen konumu, rekabet seviyesi, anti-çöplük döngüsüne duyarlılık, mevzuat düzenleme düzeyi gibi faktörlerden oluşmaktadır. Sektör vb.) ve kredi başvurusunun kesin analizi (miktar ve para birimi, teminat ve vadenin bankanın limitleriyle karşılaştırılması). Mali analiz yöntemleri, finansal risk seviyesini değerlendirirken (nakit akışının analizi, nakit akışının analizi, vade ve karlılık ödeme kabiliyetini gösterir) yapılır (Ural, 2013:6). [088]

Birey için bir kredi başvurusunun değerlendirilmesi süreci, şirketlere kredi kullanımdan çok daha basit ve standartlaştırılmıştır. Banka, elindeki kredi başvurusunda daha az bilgiye sahiptir (ortalama maaş, çalışma süresi hakkında bilgi), bu nedenle daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır. Banka, tarihsel ödeme isteği hakkında ve mevcut ödenmemiş kredileri hakkında kredi kuruluşundan veya borçlu ile olan deneyiminden bilgi edinebilir. Kredinin verilmesine ilişkin karar genelde puanlamanın ardından verilir. Hem tüzel kişiliklerin hem de bireylerin başvuruları için, kredi analizinin çık-

tısı, başvuranın uygun risk grubuna (iç derecelendirmeler) sınıflandırılması ve kredinin verilip verilmeyeceğine karar vermektir. Şirketler durumunda, banka, dış derecelendirme kullanma imkânına sahiptir.

Nispeten yüksek faiz oranları döneminde "iyi" ve "kötü" borçluların doğru ve mükemmel bir şekilde ayrılması daha da zorlaşmaktadır. Böyle bir durum ters seçim sorununu şiddetle bozmaktadır. Olumsuz seçim, krediyi vermeden önce aşamaya bağlanır. Bu, en riskli projelere sahip kişilerin krediyi elde etme konusundaki en büyük ilgiye sahip olmalarından oluşur.

Bankaların kredi kaybı hükümleri oluşturması gerekir; bu süreç maliyetleri artırır, karları düşürür ve ciddi mali sıkıntılara yol açabilir. Kredi sağlandıktan sonra, kullanım ve geri ödeme işlemlerine bakmak ve teminatın değerini (kullanıldığında) önemsemek gereklidir. Banka, belirlenen limitlerin aşılmasını ortadan kaldırmak amacıyla tüm kredi portföyünün yapısını ve gelişimini izlemek zorundadır. Kredi portföyünün yapısı, borç alanının türü, para birimi ve büyüklüğü ile vadelerine göre belirlenir (TBB, 2009:90).[082]

Borçlunun, bir birey (veya hanehalkı) mı yoksa bir şirket mi olduğu, borçlunun mali sağlık derecesi nasıl olduğu, banka ile borçlu arasındaki ilişkinin uzunluğu vb. birçok faktör ile ilişkilendirilebilir. Bazılarının rolleri kredi rasyonelliğinin değerlendirme sürecindeki bu faktörler yukarıda açıklanmıştır. Bankalar ve borçlular arasında yakın bir ilişki sayesinde, bankalar borçlu hakkında finansal durumuyla ilgili son derece değerli bilgiler edinebilirler. Bu şirketler, özellikle avantajlı faiz oranlı bir krediye ihtiyaç duyulması durumunda, bu durumdan yararlanabilirler. Jiménez ve Saurina (2002) 'e göre bankalar, bankayla yakın ilişkileri varsa, daha riskli borçlulara bile kredi sağlamaya razıdırlar.

Jiménez ve Saurina (2002) sağlanan kredilerin para birimi söz konusu olduğunda, varsayılan döviz kuru riski, ulusal para birimi cinsinden kredilerden daha yüksek ve önemli ölçüde daha düşük olduğu sonucuna vardı. Bu durumu, yabancı para cinsinden kredilerin bankanın kredi portföyünün yalnızca küçük bir bölümünü oluşturması nedeniyle açıklıyorlardı, bu yüzden bunlar ayrıntılı olarak puanlandırılıp ve değerlendirilmiştir. Kredinin boyutuna iki şekilde bakmak mümkündür. Bankanın bir borç

alana ödediği paranın toplamı ne kadar büyük olursa, bankanın potansiyel kaybı o kadar büyük olur.

Öte yandan, kredilerin boyutu genellikle borç alanının büyüklüğü ile ilgilidir. Büyük, daha yaşlı ve istikrarlı finansal pozisyona şirket, kredisinin de o kadar büyük olmasıdır. Daha büyük riskli kredilere sahip küçük veya yeni firmalara gelince, daha küçük olma eğilimi gösterir. Bankalar genellikle yüksek kredileri daha dikkatli ve titizlikle izlemektedir. Ayrıca, kredi verme karar süreci daha zordur ve küçük kredilere kıyasla büyük boyutlu kredi durumunda daha fazla deneyime sahip çok sayıda çalışmanı kapsamaktadır. Çoğu araştırma, kredinin boyutu için bu tür bir yaklaşımı desteklemektedir.

Benzer şekilde, vade oranının kredi riskine etkisi iki şekilde incelenebilir. Vade büyüdükçe borçlunun sorunlarla karşılaşma riski de artar. Bu belirsizlik genellikle daha yüksek risk primi ile cezalandırılır. Asimetrik bilgilerin bulunduğu bir durumda, borç alan şirketi, şirketinin kredi kalitesi hakkında şirketinden daha fazla şey bilmektedir. Bu nedenle, düşük kredi riski taşıyan borçlu, kısa vadeli krediyi tercih eder: Düşük kredi riski sinyalini verecek ve daha düşük maliyetle borçlanacaktır.

Ancak aksine olgunluğa bakmak mümkündür. Uzun vadeli krediler, büyük ebatlı krediler gibi daha sıkı ve daha detaylı olarak izlenir ve değerlendirilir; sözleşme uzun sürede borçlunun finansal sağlığı önemli derecede değişir. Jiménez ve Saurina (2002) kısmen bu teoriyi doğrulamışlardır: kısa vadeli (üç ayda bir olgunluğa sahip krediler, örneğin kredi çerçevelerinin veya cari hesapların izinsiz çekilmesi gibi) ve orta vadeli kredilerin, varsayılan uzun vadeli kredilerden daha düşüktür. Aksine, kredi kalitesi sinyali teorisi, olgunluk için üç ay ile bir yıl arasında kanıtlanmıştır (varsayılan olasılık, uzun vadeli kredilerden daha düşüktür).

Kredi riski, bir borçlunun bankaya borç yükümlülüğünü yerine getirmemesi veya bankanın bir güvenlik borcu düzenleyen kuruluşun yükümlülüğünü yerine getirmemesi riskidir. Varsayılan, borçluya ödünç verilen herhangi bir tutarın tamamen veya kısmen kaybedilmesi demektir. Ancak borçlunun kredi durumundaki düşüş riski de kredi riskidir. Bu durum, varsayılanı ifade etmez, sadece varsayılan olasılık artar.

Borçluların veya menkul kıymet ihraççılarının varsayılan olarak oluşturduğu büyük kayıplar, iflası ve muhtemelen bir bankanın iflasına veya bankacılık krizlerine yol açabilir. Sonuç olarak, kredi riskinin izlenmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve hafifletilmesi için uygun yöntemlerin bilgi ve kullanımı, her banka ve bankacılık sektörü için bir bütün olarak gereklidir. Gerekli verilerin eksikliği nedeniyle bankalar tarafından tutulan kredi ve menkul kıymetlerden kaynaklanan kredi riskini analiz etmek çok zor olacaktır.

Banka krizlerinin önüne geçmenin bir diğer yolu ise, operasyonel riskleri azaltmaktan geçmektedir. 2008 finansal krizinin ardından finansal kuruluşlar, çeşitli düzenleyicilerin kılavuzluğuna tepki olarak, sağlam risk iştahı çerçeveleri tasarlama ve uygulama gayretlerini hızlandırmıştır. Finansal kurumların yönetim kurulları ve üst düzey yöneticilerinin, riski, şirket çapında anlayabilmelerini, ifade etmelerini ve yönetmelerini belirlemeleri için beklentileri arttırmaktı.

Risk iştahı ifadelerinin bir parçası olarak, yönetim, kurumun tüm ilgili risklerinin dikkate alınmasını sağlamalıdır. Geleneksel olarak, risk iştahının kredi riski ve piyasa riski için operasyonel riskten daha kolay tanımlanması daha kolay olmuştur. Bunun nedeni, operasyonel riskin yaygın olması, kuruluş genelinde yönetilmesi ve genellikle yalnızca işletmenin bir sonucudur olması gerçeğidir. Buna ek olarak, operasyonel risk, piyasa ve kredi riskinden daha fazla tespit etmek daha zor olmuştur ve (kusurlu) sermaye önlemlerinin yanında operasyonel risk için "ortak para birimi" yoktur. Sonuç olarak, üst düzey yönetim ekipleri, operasyonel risk iştahını kuruluş genelinde anlaşılabilir ve kabul edilen bir şekilde tanımlamak ve ifade etmek için görev süresince sıkça meydan okur ve iş kararlarında yardımcı olabilir (Batrel, 2008:4).

[013]

Çok sayıda iç ve dış riskin yönetilmesi, herhangi bir bankanın karşılaştığı en önemli zorluklardan biridir. İşlem hacimlerinin artırılması ve iş dünyasının küreselleşmesi, teknolojiye uzun süreli bağımlılık, bankalara daha karmaşıklık ve belirsizlik getirdi. Rekabetçi bir avantaj sağlamak ve genel performansını artırmak için bankalar, işlerini etkileyebilecek riskleri anlamak ve bunları proaktif olarak yönetmek için bir yol aramaktalar. Bu bağlamda, operasyonel risk süreçleri ile genel kontrol ortamı arasındaki ilişkiyi açıkça tanımlamak gerekir. Bankalar, riskleri kabul ederek hayatta kalır

ve gelişirler. Risk iyi yönetilmelidir ve bankacılık kurumları için bu görev çok daha zor ve karmaşık hale gelmiştir; bankacılık sektöründeki riskin değişen doğası ve bankacılara ve banka denetçilerine yeni etkileri ortaya çıkmaktadır. Finansal ve ekonomik kriz, güçlü bir risk yönetimi sürecinin önemini ve her bir bankadaki ve bankacılık sistemi için risk yönetim sürecini iyileştirmek için önemli değişiklikler yapılması gerektiğini gösterdi. Finansal kriz, kredi kurumları da dâhil olmak üzere, risk yönetimi sürecini yeniden analiz etmek, zayıf alanları belirlemek ve risk yönetim sürecini iyileştirmek için gerekli önlemleri almak zorunda kaldığını gösterdi.

Asimetrik bilgi teorisi, ekonomik kriz dönemlerinde farklı faktörlerde veri modellerini açıklayan en güçlü çerçeve teorilerinden biridir. Akademisyenler asimetrik bilgileri ve finansal anlaşmalara giren tarafların kullandığı bilginin farklılıklarından dolayı ortaya çıkardığı sonuçları analiz ettiler. Temel sorun finansman talep edilen bir projeye ilgili risklerin daha iyi farkında olmaları nedeniyle, borç alanların finansal sözleşmenin tuzaklarından daha fazla haberdar olmalarıdır. Bu bilgilendirici farklılıklar, ters seçimlerin altında yatan temel sebepler veya zaten 1970 yılında Akerlof tarafından ortaya atılan limon sorununun nedeni olarak bilinmektedir. Borç piyasalarında bir limon sorunu ortaya çıkar; çünkü borç verenler, borç alanın yatırım fırsatlarının (yani "iyi bir risk" veya "kötü risk") nasıl olduğunu bilmemektedirler. Bu olduğunda, borç verenler hem yüksek kalitede hem de düşük kaliteli krediler oluşturan bir kredi portföyünün beklenen getirisini dengeleyen ortalama bir faiz oranı ile kredi sağlarlar. Muhtemelen, bunu, risklerin ve yüksek kaliteli borç alanlar için gerekli geri dönüşün abartıldığı, düşük kaliteli borçluların getirisinin az olduğu bir gerçek olarak görülebilir. Kredi verenler bu farklılıkların ortalamasını çekme eğilimindedir; Sonuç olarak, yüksek kaliteli borç alanlar daha fazla ödeme yaparken düşük kaliteli borçlular daha az borçlanmaktadır. Böyle bir durumda, yüksek kaliteli borç alanlar finansman aramayacak ve kârlı yatırım fırsatlarından kaçınmayacaktır (Altıntaş, 2004:24). [09]

Banka krizlerinin önüne geçmenin bir diğer yolu ise, sektördeki rekabet durumudur.

Finans sektörü uzun zamandır özel olarak kabul edilmiştir. Bankalar ekonomide çeşitli roller üstlenirler ve hem finansal sistem hem de reel ekonomi için kritik önem taşırlar. Özellikle, yatırımcılarla borç alanlar arasındaki asimetrik bilginin problemini

iyileştirmekte, böylece tasarrufları yatırımlara yönlendirmektedir; beklenmedik tüketim şoklarına karşı mevduat sahiplerine mevduat dışı riski geçici olarak yumuşatmanın yanı sıra sigorta yoluyla risk paylaşımı sağlamaktadır; ekonominin büyümesine katkıda bulunur ve son olarak kurumsal yönetişimde önemli bir rol oynarlar. Bankalar fonlarının büyük kısmını talep edilebilir, bunu mevduatlarla artırır ve uzun vadeli varlıklara yatırım yaparlar. Bununla birlikte, varlıkları ve yükümlülükleri ile bankalar arası piyasalardaki ilişkiler ve ödemeler sistemi arasındaki vade uyumsuzluğu, finansal kuruluşları istikrarsızlık ve sistemik kriz riskine maruz bırakmaktadır. Üstelik, kaldıraçlara ve bankaların sahiplerine ait mülkiyete ait bilgilere büyük bir güven duymaları, aşırı risk almasına neden olabilir. Bu nedenlerden dolayı rekabet, geleneksel olarak finansal sektörde şüphe ile görülmektedir ve uzun süredir sektör sıkı düzenlemelere ve rekabet kurallarının uygulanmasına getirilen kısıtlamalara tabidir. Son yirmi yılda, eğilim biraz tersine döndü ve rekabet politikası finansal sektörde daha etkin bir şekilde uygulandı. Bununla birlikte, mevcut kapsamlı sistemik kriz, rekabet politikasının bu sektördeki rolünün ne olduğu konusunu yeniden açmaktadır. Temel sorunlar, sistemik kriz zamanlarında rekabetin istenip istenmediği ve orta ve uzun dönemde potansiyel olumsuz etkilerin nasıl sınırlandırılacağıdır. Bu sorulara cevap vermek son derece zordur. Mevcut krizin, özellikle de finans sektöründe beklenmedik bir şekilde ortaya çıkması, standart ekonomik araçların geçerliliği ve uygulanabilirliği konusunda şüphe uyandırmaktadır. Bankacılık krizlerine sebebiyet veren yapısal faktörler; finansal serbestleşme, bankacılıkta ağırlığının fazla olması ve siyasi müdahaleler ve risk şeklinde sıralanabilmektedir.

Bu bağlamda, ilk olarak, finansal serbestleşmeden bahsetmek gerekirse, bu düşünce uluslararası sermaye hareketliliği sağlaması açısından önemlidir. Öte yandan, finansal liberalizasyon genellikle mali krizlere neden olur. Bu bağlantı genellikle, kötü tasarlanmış bankacılık sistemlerine, büyük ölçüde statik bir açıklamaya atfedilmiştir. Çoğu ülke, 1980'li ve 1990'lı yıllarda finans sektörlerini, özellikle finansal gelişmeyi ve ekonomik büyümeyi iyileştirme hedefleriyle serbestleştirdi. Bununla birlikte, finansal liberalizasyon genellikle finansal istikrarsızlık tarafından takip edilmekte ve genellikle bankacılık krizlerinin bir nedeni olarak görülmektedir (Caprio ve Klingebiel, 1996).[018]

Bir finansal sistem, ekonomide büyüme için önemli bir itici güçtür. Bankalar, dünyanın büyük yerlerinde finansal sisteme hâkimdir. "Güvenli ve sağlıklı" bankacılık sağlamak için, çoğu hükümet bankaların faaliyetlerini düzenledi ve sınırladı. Bankacılık kısıtlamaları birçok farklı biçimde olur. Örneğin, aşırı sermaye girişlerinin sürdürülemez patlamaları ve bunun ardından ekonomik daralmayı sağlayabileceğinden korktuğu için, hükümetler sermaye kontrollerini uyguladılar. Faiz oranları ve kredi tahsisi üzerindeki kontroller şeklindeki mali baskılar, hükümetin vergilendirme yerine nispeten ucuz bir faiz oranı ile fon yaratmasının iki yolu olabilir. Hükümetler ayrıca belirli ekonomik politika hedeflerine ulaşmak için kredi tahsis etmektedir. Birçok ülkedeki hükümetler, bütçe açıklarını finanse etmek ve belirli hedeflere ulaşmak için bankalar kullandıklarından, bankalar uzun zamandan beri kamu hizmetleri olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenlerle ve sıkıntı yaşanırken banka çalışması korkusu nedeniyle, birçok ülkede bankaların hayatta kalmaları örtülü olarak garanti altına alınmıştır (Honohan, 1997).[058]

Son yirmi yılda, giderek artan sayıda ülke, uluslararası sermaye hareketleri üzerindeki kontrolleri elimine etti. Bununla birlikte, son yılların küresel ekonomik krizleri pek çok ekonomisti finansal liberalizasyonun ekonomik performans üzerindeki olumlu etkilerini yeniden düşünmeye itmiştir. Konu yaygın şekilde tartışılmasına rağmen, mali entegrasyonun büyüme üzerindeki etkileri hakkında kesin bir sonuç bulunmamaktadır. Teorik olarak, uluslararası finansal liberalizasyon finansman kısıtlamalarını yumuşatır ve risk paylaşımını geliştirir, böylece yatırımları teşvik eder. Ayrıca, finansal sistemlerin işleyişi ve geliştirilmesi ve kurumsal yönetim üzerinde olumlu bir etkisi olabilir. Bu argümanlar, uluslararası finansal liberalizasyon ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki beklememiz gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte, çarpıklıkların varlığı serbestleşmenin olumlu etkilerini azaltabilir. Aslında, bilgi asimetrisi kötü bir sermaye tahsisine neden olabilir ve zayıf mali ve yasal sistemler, daha iyi kurumlara sahip ülkelere yönelik sermaye uçuşlarına neden olabilir. Ayrıca, bankacılık krizleri finansal liberalizasyon ile birlikte gelir. Bu yapısal faktörlerden diğeri de bankacılık sektörüne devlet müdahalesidir. Müdahale, farklı ülkelerde ve zaman dilimlerinde farklı biçimlerde olmuştur. Dahası, son bölümlerde yakın bir krizin önüne geçildiğinde, hükümetler tarafından yapılan herhangi bir müdahale sözü pek inandırıcı olmadığını gösterdi (Reinhart ve Rodoff, 2008:5).[74]

Bireylerin kamu hizmetlerine çok değer verdiklerinde refah bakımından en iyi politika, hükümetin kamu vergilerine yatırım yaparak (bazı maliyetle de olsa) bu vergileri tüm nüfusa aktarabilmesinden dolayı, erken çekilme üzerine vergi uygulamaktır.. Son olarak, bir kriz ihtimali yeterince yüksek olduğunda, sermaye gereksinimleri kullanılmalıdır. Bankacılık krizlerine sebep olabilecek bir diğer unsur ise, risk davranışlarıdır. Bankacılık ve finans sektörlerinde ortaya çıkan ve küresel krize sebep olan olaylar zinciri kırılmalıkların birleşmesinden kaynaklanmıştır. 2000'li yılların sonuna gelindiğinde, sistem birçok açıdan yaşanan şokların tanık olduğumuz ekonomik yığılmayı tetikleyebileceği kadar istikrarsız hale gelmiştir (Tunay, 2009:40).[86]

Bahsedildiği üzere, krizin gerçek tetikleyicisi, ABD konut balonunun 2007 sonbaharında patlaması olmuş, bu balon, bankaların aşırı risk almasıyla oluşmuştur. Bu durumun genel bir sebep olduğunu anlamak için diğer ülkelerden de örnekler verilebilmektedir İrlanda, ulusal bankaların yaptığı riskli krediler nedeniyle 2010 yılında olumsuzluklar yaşarken, İzlanda 2008'de benzer bir felâkete uğramıştır (Apak ve Aytac, 2009:19).[010]

Bu bağlamda risk davranışı, bankacılık krizlerinin önüne geçmek için oldukça büyük bir etkidir. Bankalar tarafından aşırı risk alınmasının küresel finansal krize katkıda bulunduğu konusunda geniş bir görüş birliği var. Düzenleyici çerçevede bu tür risk alımını engellemeyen başarısızlıklar da aynı derecede önemliydi. Düzenleyici çerçeveyi daha da güçlendirmek, teşvik unsurlarını yeniden düzenlemek ve bankacılar tarafından ihtiyatlı davranmak için reformlar yapılmaktadır.

Bu reformlar, sermaye ve likidite tamponlarını güçlendirmeyi ve bankacıları aşırı risk altına almaya teşvik eden teşvikleri etkilemeyi amaçlamaktadır. İkincisi ile ilgili olarak, risk yönetimini artırmak ve ücret uygulamalarının bankacılar tarafından alınan riskleri tam olarak yansıtmasını sağlamak için tedbirler getirilmektedir. Etkili olması ve istenmeyen sonuçlardan kaçınabilmesi için, bu tür reformlar, bankalarda risk alma konusunu araştıran bir anlayışa dayanmalıdır (Tunay, 2009:40). [086]

Önlemler, banka yöneticilerinin tazminatlarını riskle (banka alacaklılarının riske maruz kalması da dahil olmak üzere) daha uygun bir şekilde ayarlamayı, bazı tazminat ödemelerini ertelemeyi ve geri adım atmaya sağlamayı içerir. Banka kurulları, yöne-

timden bağımsız olmalı ve risk komiteleri kurmalıdır. Denetçiler, bankalarda risk almanın yönetim kurulunun gözetiminin etkili olmasını sağlamalıdır. Pay sahiplerine banka levhalarına ek olarak borçluların eklenmesine de dikkat edilmelidir. Son olarak, şeffaflık, hesap verebilirlik ve piyasa disiplininin etkinliği açısından kritik öneme sahiptir.

2.1.3. Bankacılık Krizlerinin Özellikleri

Ekonomik daralmayı da beraberlerinde getiren bankacılık krizleri, şiddetli ve yüksek maliyetlidir. Sektörde ortaya çıkan bir kriz, kısa sürede tüm ekonomiyi etkisi altına alır. Bankacılık krizleri, bir yandan ülke ekonomisi üzerinde önemli sorunlar oluştururken, diğer yandan ülkelerin uluslararası finansal ilişkilerinin boyutlarıyla orantılı hızda yayılma etkisi gösteren özelliktedir. Bankacılık krizleri yaşayan ülkelerin kriz öncesi dönemleri incelendiğinde bu ülkelerin yüksek büyüme hızları kaydettiği, kısa vadeli borçlarının yüksek boyutlara ulaştığı ve finans sektörünün zayıflığı gibi ortak özellikler görülür. Bir diğer ortak özellik, kamu bankalarının siyasi unsurlar tarafından, kamu açıklarının kapatılmasında finansman aracı olarak görülmeleridir.

Son yıllarda bankacılık krizi yaşayan ülkelerin, finansal serbestleşme sürecini yaşamış ülkeler olduğu dikkat çekicidir. Bu ülkelerin bir diğer ortak noktası, ayarlanabilir döviz kuru veya sabit döviz kuru uygulamalarıdır. Kriz sonrası dönemde ise bu ülkelerin genellikle dalgalı kura geçtikleri görülür. Bu krizler, ortalama olarak milli gelirin %5-10' u arasında kayba neden olmaktadır.

Dünyada finansal serbestleşme sonrasında yaşanan bankacılık krizleri öncesi dikkat çeken önemli bir gelişme, kriz öncesi dönemde hızlı yabancı sermaye girişi ve kriz döneminin başlangıcında, bu yabancı sermayenin ülkeyi yine hızlı şekilde terk etmesidir. Bankacılık krizleri, yatırımcıların, ülkenin koşullarının riskli hale gelmesinden hareketle giriştikleri spekülasyon atakları sonucu başlar ve bu atakların yoğunluğu ile yatırım yapılan ülkenin bankacılık sektörünün ve genel ekonomik yapısının kırılganlığıyla orantılı olarak şiddet kazanır. Bununla birlikte hükümetlerin, bankacılık sistemini destekleme biçimleri de krizin süresi ve derinliği bakımından önemlidir. Sistemine koşulsuz destek, krizin süresini uzatır ve derinliğini artırır.

Genel özellikleri dışında bankacılık krizlerinin başlıca üç özelliğinden bahsedilebilir. Bunlar; belirsizlik, zamanın sınırlılığı ve olanakların sınırlılığıdır.

Kriz dönemleri belirsizliğin hâkim olduğu ve zaman kıtlığının yaşandığı durumlardır. Bu olumsuzluklara olanak kıtlığı sorunu da eklenince, kriz dönemlerinde esnekliğin önemi bankalar için daha da önem kazanmaktadır. Kriz, kolay kolay sezilemeyen bir durumdur ve kriz dönemlerinde zaman kıtlığı mevcuttur. Belirsizliklerle doğru orantılı olarak şiddetlenen krizin, şiddetlenmesi oranında cevap verme süresi daralır. Bu nedenle, banka yönetimlerinin ve faaliyetlerinin esnekliği, banka başarısızlıkları ile sonuçlanabilecek kriz dönemlerinin en az zararla atlatılmasında önemli rol oynar (Tutar, 2004:17-18).[087]

Dünyada bankacılık sisteminin yaygınlaşması ile birlikte ortaya çıkan krizlere ilişkin bilgiler, aşağıdaki Tablo 4 üzerinde gösterildiği gibidir.

Tablo 4. Dünyada Son Dönemdeki Başlıca Krizler

Ülke ve Yıl	Ekonomideki Kırılganlıklar	Krizi Ateşleyen Nedenler
Norveç (1988) Finlandiya(1991) İsveç (1991)	Kredilerde genişleme, emlak fiyatlarında şişme, banka sermayelerinin yetersizliği, risk yönetimi ve denetimi eksikliği	Vergi reformu, para politikasında sıkılaştırma, yerli paranın yabancı paralara karşı değer kaybetmesi
Meksika (1994)	Devletin kısa dönemli dış borçlarının (ve dövize endeksli borçlarının) yüksekliği	ABD'nin para politikasını sıkılaştırması, siyasi şoklar
Arjantin (1995)	Bankaların kısa dönemli yabancı para ve özellikle Pezo yükümlülükleri	Meksika Krizi
Japonya (1995)	Kredi ve emlak değerlerinde şişme, denetimi güçlendirmeden yapılan deregülasyonlar, zayıf yönetim.	Emlak piyasasında çöküş
Tayland (1997)	Şirketlerin dış yükümlülüklerinin artması, bankaların emlak sektörüne açtığı yüksek krediler.	Dış ticaret hadlerinin hızla bozulması, varlık fiyatlarında çöküş.
Kore (1997)	Mali sektörün uyumsuzluklar içeren dış yükümlülükleri, Chaebol'lara açılmış krediler	Dış ticaret hadlerinin hızla bozulması, Chaebol karlarında düşüşler ve Tayland krizi
Endonezya (1997)	Şirketlerin dış yükümlülükleri, bankaların emlak sektörüne açtığı yüksek krediler.	Tayland krizinin bulaşması,
Rusya (1998)	Devletin kısa dönemli finansman ihtiyaçlarının yüksekliği	Bütçe açığı hedefinin tutturulamayıp, dış ticaret hadlerinin bozulması
Türkiye (2000)	Devletin kısa dönemli yükümlülüklerinin yüksekliği, bankacılık sisteminin kur ve vade uyumsuzluğu	Büyüyen cari açık, TL'nin değerlenmesi, dış ticaret şokları, mali sektör reformlarına inanç eksikliği.
Arjantin (2002)	Kamu kesimi ve özel kesim dış ve yabancı para yükümlülüklerinin yüksekliği	Maliye politikasıyla para politikası uyumsuzluğu,Rusya krizi etkisi
Uruguay (2002)	Bankacılık sektörü kısa dönem yükümlülüklerinin yüksekliği	Arjantin'in mevduatları dondurması ve Uruguay bankalarından para çekilişi.
ABD (2008)	Kredi ve emlak piyasası şişkinliği, mali sektör regülasyonlarının zayıflığı.	Supreme mortgage piyasasının çöküşü

Kaynak: Gökalp, 2012 :58[055]

Yukarıdaki Tablo 4'te yer alan veriler, krizlerin çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıktığını göstermesi bakımından önemlidir.

Her ne kadar ABD ve Japonya gibi istisnalar bulunsa da krizlerin çoğunlukla gelişmekte olan ülkeleri kapsıyor olması dikkat çekicidir. Gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemlerinin daha sağlam temellere oturtulmuş olması, böyle bir sonucun ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir denilebilir. Başka bir deyişle gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sisteminin yeterli etkililikten uzak olması, ekonomik krizlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Asya, Avrupa ve Amerika gibi farklı kıtalardan ülkeleri içeren krizlerin meydana gelmesi, küresel düzeyde bir sorun olduğunu göstermektedir ve bunun neticesinde son olarak 2008 yılında küresel mali kriz yaşanmıştır.

Ekonomik sistem içerisinde bankaların sahip olduğu önemin artmasının bir sonucu olarak bankacılık krizleri de daha önemli hale gelmektedir. Özellikle yaşanan ekonomik krizlerle birlikte bankacılık krizlerinin daha fazla tartışılan bir konu haline geldiği görülmektedir. Bankacılık sektöründeki krizlerin özellikleri açısından bakıldığında ise çoğunlukla bankaların yetersizlikleri, bankaların iflası ve devletlerin bankalara müdahalesi şeklinde seçeneklerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunun neticesinde bankacılık krizleri, reel ekonomiyi önemli ölçüde etkilemektedir (Çinko ve Ak, 2009: 61).[041]

Bankacılık krizlerinin nedenleri, göstergeleri ve sonuçları açısından özet niteliği taşıyan veriler aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 5. Bankacılık Krizlerinin Kapsamı			
Bulgular	Göstergeler	Hareket	Yorumlar
Aşırı Borçlanma Dönemleri	M2 çoğaltma Yurtdışı	↑	Bankacılık krizleri ve ödemeler dengesi krizleri (para krizleri) ile hızlı kredi büyümesi arasında finansal sistemin liberalizasyonu ve sermaye hareketlerindeki sınırlamaların kaldırılması sonrasında bir ilişki vardır.
	Krediler / GSYİH Finansal Liberalizasyon	↑	
Banka İflasları	Banka Mevduatları	↑	Banka iflaslarından sonra bankacılık ve ödemeler dengesi krizleri ortaya çıkabilmektedir. (Golfajin Valdes, 1995)
Para Politikaları	Aşırı M1 Büyüklüğü	↑	Gevşek para politikaları ödemeler dengesi krizlerine zemin hazırlayabilir. Devalüasyon bankacılık sektörünü bozduğu ölçüde bankacılık krizlerini başlatabilir.
Cari İşlemler Dengesi Sorunu	İhracat	↓	Reel Döviz Kurunun aşırı derecede değerlenmesi ve ticaretin zayıf olması ödemeler dengesi krizlerinin bir parçasıdır. Bu etkenler dış piyasalarda rekabet gücünü azaltıp dış ticaretin durgunluğa, özel sektör şirketlerinin iflaslarına ve kredi kalitesinin bozulmasına neden olabilmelerinden dolayı bankacılık sektörüne kırılganlık getirecektirler. Bu bağlamda, ihracat, ticaret hadleri ve reel döviz kuru üzerinde negatif şoklar ile ithalattaki pozitif şoklar finansal krizlerin göstergeleri olarak yorumlanabilir.
	İthalat	↑	
	Ticaret Hadleri	↓	
	Reel Döviz Kurları	↓	
Sermaye Hareketleri Sorunu	Rezervler	↓	Uluslararası faiz oranlarının yüksek olması sermaye çıkışlarına neden olacağı için ödemeler dengesi krizlerine zemin hazırlayabilir. Ülkelerin dış borç stoklarının yüksek olduğu durumlarda ve sermaye çıkışlarının artması durumunda yani borçların ödenebilirliği konusunda kesinlik yoksa, sermaye hesaplarındaki sorunlar daha şiddetli olmaktadır. Dış borçların kısa vadede yoğunlaşması ülkelerin dışsal şoklara olan kırılganlığını arttıracaktır. Kaminsky ve Reinhart'ın 1996 yılında yapmış oldukları çalışmada da görüldüğü gibi ödemeler dengesi krizleri bankacılık krizlerini derinleştirebilmektedir.
	M2/Rezervler	↑	
	Reel Faiz Oranı Farkı (Y.İçi- Y.Dışı)	↑	
	Yurtdışı Reel Faiz O.	↑	
	Dış Borç	↑	
	Sermaye Çıkışları	↑	
Kısa Vadeli Dış Borçlar	↑		

Yukarıdaki Tablo 5’te yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere bankacılık krizinde sermaye hareketleri sorunu, cari işlemler dengesi sorunu, aşırı borçlanma, para politikaları, banka iflasları gibi gelişmelerin belirleyici etkisi bulunmaktadır. Bankacılık krizlerinde yaşanan sürecin ekonomik açıdan yansımalarını ortaya koyması, tablo üzerindeki verileri ayrıca önemli konuma getirmektedir.

2.2. 2008 Krizi

Bu krizin temel etkeni olan “Mortgage” sistemi, ekonomik olarak gelişmiş ülkelerin uzun yıllardır uyguladığı kritik bir taşınmaz finansman sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistem çerçevesinde ev sahibi olmak isteyen kişiler, kira miktarında aylık ödemeler gerçekleştirerek ev sahibi olmakta ve spesifik bir taşınmazı ipotek olarak göstererek, uzun vadeli ve düşük faizle kredi imkanı bulmaktadırlar. Ayrıca, bu sistemden yararlanan bireyler yararlandığı krediyi, taşınmazına ipotek konularak borcunu kararlaştırılmış vadelerde ödemeyi garantilemekle yükümlüdür. Öte yandan,

borç, kararlaştırılan şekilde ödenmezse krediyi sağlayan taraf ipotek konulan taşınmazı satma ve alacağını bu şekilde alma hakkını saklı tutar.

Bu bağlamda, 2008 krizi kanuni bir çerçevede düzenli bir biçimde devam eden ancak zaman içinde yapısal problemlerin önlenemeden büyümesi ve gayrimenkul kredi yapısında meydana gelen bozulmalar neticesinde yaşanan bir kriz olarak tanımlanabilmektedir (Akdemir vd., 2009: 24).[04]

2008 krizi, ABD’de mortgage pazarında başlamıştır. Bu dönemde, bu piyasa, 10 trilyon dolar civarında değeri ile, dünyanın en büyük mortgage piyasası olmaktaydı. Bu piyasanın krizi tetiklemesinin en önemli sebebi ise, mortgage kredilerinin verildiği kişilerin geri ödemeyi gerçekleştirememesi olmuş ve bu tip kredilerin boyutu 1,5 trilyonu aşmıştır. Bu bağlamda gücünü kaybeden finansal yapı, büyük bir risk unsuru haline gelmiştir (Susam ve Bakkal 2008: 73-74).[078]

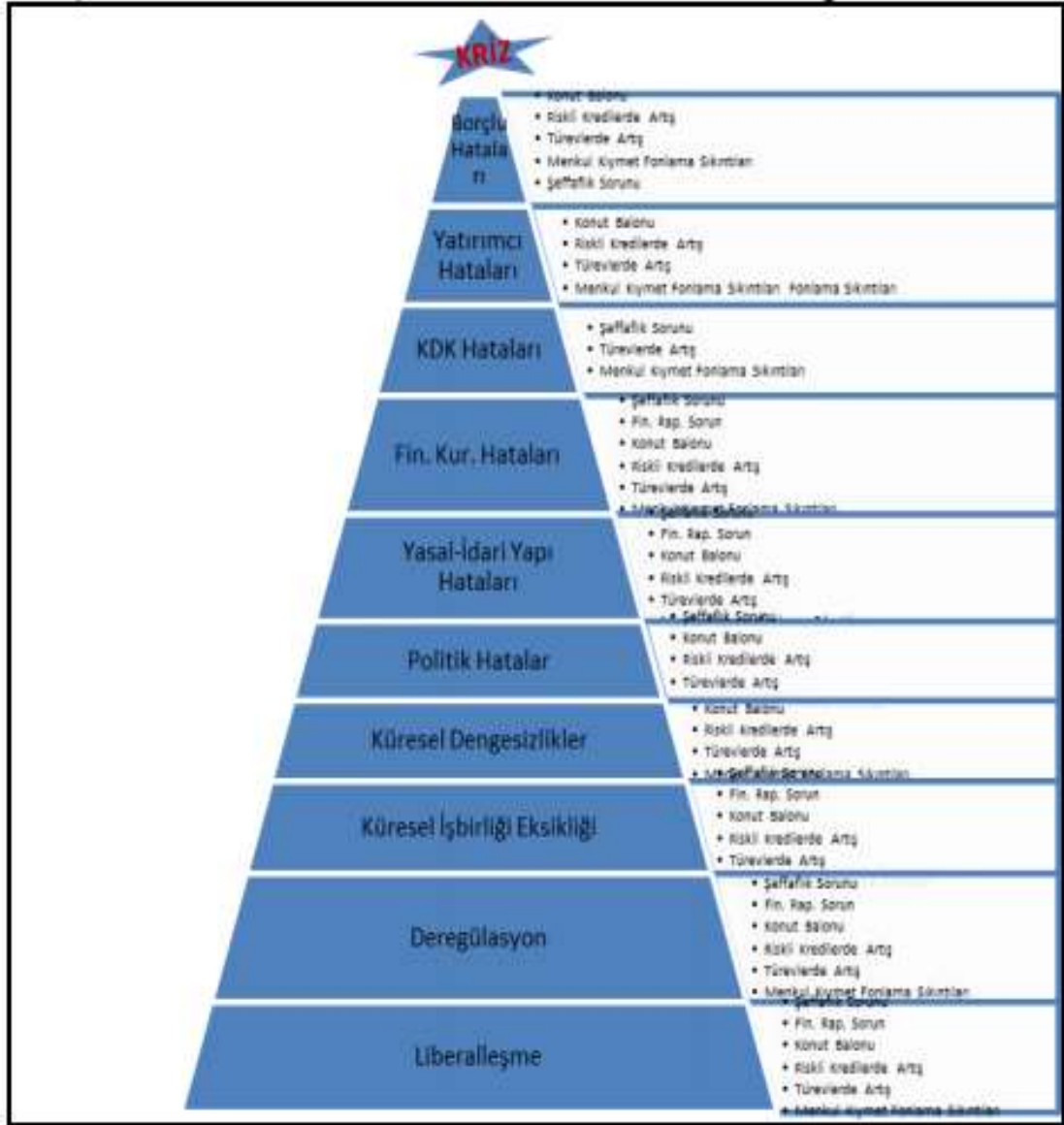
Küresel finansal kriz ve 2008 mali krizi olarak da bilinen 2007-2008 mali krizi, birçok ekonomist tarafından 1930 Büyük Depresyonundan bu yana yaşanan en kötü finansal kriz olarak değerlendirilmektedir. 2007’de ABD’de subprime mortgage piyasasında bir kriz yaşanmaya başlamış ve 15 Eylül 2008’de yatırım bankası Lehman Brothers’ın çökmesiyle birlikte tam teşekküllü bir uluslararası bankacılık krizine dönüşmüştür. Lehman Brothers gibi bankalar tarafından yapılan aşırı risk alma davranışları finansal etkiyi küresel olarak büyütmüş, mali kurumların masaya yatırılması ve diğer hafifletici para ve maliye politikaları, dünya mali sisteminin daha da fazla etkilenmesini önlemek için kullanılmıştır. Bununla birlikte, kriz küresel bir ekonomik gerilemeye sebep olmuş ve büyük durgunluk yaşanmasına yol açmıştır. Avro kullanan Avrupa ülkelerinin bankacılık sisteminde bir kriz olan Avrupa borç krizi de bu krizin devamında yaşanmıştır. Dodd-Frank Yasası, "ABD'nin finansal istikrarını artırmak" için kriz sonrasında ABD’de yürürlüğe girmiş, Basel III sermaye ve likidite standartları dünya ülkelerinde kabul edilmiştir.

ABD’de başlayan mortgage sektörü, başlangıçta normal düzeyde olsa da, bu sektörün genişlemesi bazı unsurlar tarafından teşvik edilmiştir. Bu unsurlar:

- Düşük faiz oranları,
- Topluluk Yeniden Yatırım Yasası: ABD’de düşük ve orta gelirli Amerikalıların mortgage kredisi almalarını sağlamak için tasarlanmış bir federal yasanın yürürlüğe girmesi,
- Bu subprime (yüksek riskli) kredilerin verilmesi ve sonuç olarak yarı resmi kuruluşlara tahakkuk ettirilmesi. ABD federal hükümetinin de garanti sağlaması bir risk iştahı yaratması,
- Menkulleştirme: Birçok ipotek bir araya getirilmiş ve mortgage destekli menkul kıymetler olarak adlandırılan ve genellikle kredi varsayılan swapları sigortası ile desteklendiği için kısmen düşük riskli menkul kıymetler olarak satılabilecek yeni finansal araçlar haline gelmesi,
- Ayrıca, gevşek yönetmelik, özel sektörde kredilerin makul şartlar olmadan verilmesine neden olmasındır.

Aşağıdaki şekil üzerinde 2008 krizine neden olan faktörler, bir piramit halinde gösterilmiştir.

Şekil 2. 2008 Krizinin Başlıca Nedenleri

Kaynak: Kırıcı, 2016: 470.[063]

Şekil 2 üzerinde yer alan değişkenlerden de anlaşılacağı üzere 2008 krizi liberalleşme, deregülasyon, küresel işbirliği eksikliği, küresel düzeydeki dengesizlikler, siyasi hatalar, idari yanlışlar, finansal kur hataları, yatırımcı hataları ve borçlanma hatalarının bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Tüm bunlara ek olarak kredi derecelendirme kuruluşlarının krizi öngörememiş olması, 2008 krizinin ortaya çıkmasını hızlandıran bir gelişme olmuştur.

Bu subprime ipoteklerin birikmesi ve sonradan yüksek temerrüde düşme oranı, finansal krizin en önemli sebeplerinden birisi olmuştur.

Yüksek ipotek onay oranları, konut fiyatlarını artmasına sebep olan konut müşterilerinin varlığına sebep olmuştur. Bu durum, çok sayıda konut sahibinin (subprime ya da ailesel olmayan) evlerine karşı belirgin bir düşüşe neden olarak borç vermesine yol açmış, sektördeki bu büyüme ise, Ağustos 2006'da başlayıp 2010'un ilk çeyreğinde zirveye çıkarak yükselen tek ailelik konut ipotek oranıyla patlamıştır.

Bu yüksek oranlar, finansal araçlarda hızla devalüasyona yol açmış (paket kredi portföyleri, türevler ve kredi temerrüt swapları da dahil olmak üzere ipotek destekli menkul kıymetler), bu varlıkların değeri düştükçe, bu menkul kıymetlerin piyasa (alıcıları) buharlaşmış ve bu varlıklara yoğun bir şekilde yatırım yapılan bankalar bir likidite krizi yaşamaya başlamıştır. Freddie Mac ve FannieMae, federal hükümet tarafından 7 Eylül 2008'de devralınmıştır. LehmanBrothers, 15 Eylül 2008'de iflas başvurusunda bulunmuştur. ABD federal hükümeti tarafından ödenen oldukça büyük miktarlara rağmen, borç para almak oldukça zorlaşmış, sonuç olarak alıcılardaki düşüş konut fiyatlarının düşmesine neden olmuştur. Büyük mali kurumların çöküşü bankaların ulusal hükümetler tarafından kurtarılmasıyla engellenirken, borsalar dünya çapında düşüş göstermekten kurtulamamıştır. Birçok alanda konut piyasası da tahsil edilmiş, tahliye, haciz ve işsizliğin artması engellenememiştir. Kriz, kilit işletmelerin başarısızlığı, tüketici zenginliğinin trilyonlarca ABD doları altında gerçekleşmesi ve ekonomik faaliyete 2008-2012 yıllarında yaşanan Büyük Durgunluğa ve Avrupa borç krizine katkıda bulunan bir düşüşte önemli bir rol oynamıştır.

2008 krizinin yayılma süreci ve ekonomik göstergelere olan yansımaları ise aşağıdaki Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. 2008 Krizinin Yayılımının Ekonomik Göstergeler Açısından İncelenmesi

MİKRO BAZDA EKONOMİK KONSOLİDE GÖSTERGELER (AGGREGATED MICROPRUDENTIAL INDICATORS)	MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER (MACROECONOMIC INDICATORS)
<u>SERMAYE YETERLİĞİ GÖSTERGELERİ</u> Konsolide Sermaye Yeterlik Rasyosu Sermayeli rasyoların frekans dağılımı (seçilmiş bazı kurumlara ait sermaye yeterliği rasyosu analizi en büyük üç bankanın veya kamu bankalarının, mevduat sigorta fonuna devredilen veya daha önce gözetim otoritesince mühadele edilen bankaların sermaye analizi ve sermaye yeterliği rasyosu belirli bir düzeyin altında yer alan bankaların sayısı gibi)	<u>EKONOMİK BÜYÜME</u> Toplam büyüme oranları (reel GSMH büyümesinin azalması) Sektörel krizler
<u>AKTİF KALİTESİ GÖSTERGELERİ</u> Keedi veren kurumlar Sektörel kredi konsantrasyonu Döviz kedi kullandırmaları Batık krediler ve karşılıkları Zarar eden kamu işletmelerine kullandırılan krediler Aktiflerin risk yapısı Dolaylı krediler Borç/ özsermaye (kaldıraç) oranları	<u>ÖDEMELER DENGESİ</u> Cari işlemler açığı Döviz rezervlerinin yeterliliği (1): (Rezervler / Kısa Vadeli (KV) borç) ve (Rezervler /Kvborç+ C I D (2)) Dış borçlanma (vade yapısı dahil) (dış borçlanmanın önemli ölçüde artması) Dış ticaret hadleri (negatif yönde ticari şoklar) Sermaye hareketlerinin kompozisyonu ve vade yapısı (aşırı sermaye girişleri)
<u>YÖNETİM KALİTESİ GÖSTERGELERİ</u> Gider rasyoları Çalışan başına düşen kar Finansal kuruluşların sayısındaki büyüme	<u>ENFLASYON</u> Enflasyonun değişkenliği(enflasyon oranında önemli ölçüde değişkenlik olması)
<u>GELİR VE KARLILIK GÖSTERGELERİ</u> Aktif karlılığı Özkaynak karlılığı Gelir ve gider rasyoları Yapısal karlılık göstergeleri	<u>FAİZ ORANLARI VE DÖVİZ KURLARI</u> Faiz oranlarının ve döviz kurlarının değişkenliği Yurtiçi reel faiz oranlarının seviyesi (yükselen reel faiz oranları) Döviz kuru istikrarı (döviz kurundaki önemli değişimler) Döviz kuru taahhütleri
<u>LİKİDİTE GÖSTERGELERİ</u> Merkez Bankasından kullandırılan krediler Bankalararası para piyasası faiz oranları Mevduatların parasal büyüklüklere oranı (M1,M2,M3) Kredi/ mevduat oranı Likit aktifler rasyosu (aktif ve pasiflerin vade yapıları) İkincil piyasa likiditesi ölçümleri	<u>KREDİ VE AKTİF FİYATLARINDAKİ HIZLI BÜYÜME(BOOMS)</u> Kredilerdeki aşırı yükseliş (kredi/ GSMH) Aktif fiyatlarındaki aşırı yükseliş (belirli bir süre sonra oluşacak fiyat azalışlarının yaratacağı olumsuz etkiler)
<u>PİYASA RİSKİ DUYARLILIĞI GÖSTERGELERİ</u> Döviz kuru riski Faiz oranı riski Hisse senedi fiyatı riski	<u>YAYILMA ETKİLERİ (CONTAGION EFFECTS)</u> Ticari etkiler Finansal piyasa ilişkisi

Kaynak : Gökalp,2012:21[055]

Tablo 6 üzerinde yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere kriz makro düzeyde; ekonomik büyüme, enflasyon, faiz oranları, döviz, kredi artışı, ödemeler dengesi gibi konularda etkisini göstermiştir. Mikro düzeyde ise sermaye yeterliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, likidite göstergeleri, piyasa riski, gelir ve karlılık göstergeleri gibi alanlar üzerine etki gerçekleşmiştir.

2006 yılı sonunda zirveye ulaşan ABD konut balonunun patlaması, ABD emlak fiyatlamasına bağlı menkul değerlerin küresel ölçekte finansal kurumlara zarar vermesine sebep olmuştur. Finansal kriz, ev sahipliğini teşvik eden, alakalı borçlular için kredilere daha kolay erişim olanağı sağlayan, konut fiyatlarının yükselmeye devam edeceği teorisine dayanan birlikte fiyatlandırılmış subprime ipoteklerin aşırı derecede değerlenmesini sağlayacak, alıcılar adına tartışmalı ticaret uygulamalarının karmaşık bir şekilde etkileşimi ile tetiklenmiş ve uzun vadeli değer yaratma konusunda kısa vadeli anlaşma akışını ön planda tutan tazminat yapıları ve bankalar ve sigorta şirketlerinden aldıkları mali yükümlülükleri yerine getirmek için yeterli sermaye varlıklarının eksikliği söz konusu olmuştur Bankaların ödeme gücüne ilişkin sorular, kredi kullanılabilirliğindeki düşüşler ve hasar gören yatırımcı güveninin, menkul kıymetlerin 2008 ve 2009 yıllarında menkul kayıpları büyük oranda küresel hisse senedi piyasalarını etkilediği görülmüştür. Kredi sıkışması ve uluslararası ticaretin düşmesi ile birlikte, dünya çapında ekonomiler bu dönemde yavaşlamıştır. Hükümetler ve merkez bankaları benzeri görülmemiş mali teşvik, para politikası genişlemesi ve kurumsal kurtarma yapmıştır. Dünya genelindeki kurtarma operasyonları ve maliyetleri ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 7. 2008 Krizine Karşı Yapılan Kurtarma Operasyonları ve Maliyetleri

Tarih	Olay	Bedel
7 Şubat- İngiltere	Northern Rock ulusallaştırıldı.	88 milyar sterlin
14 Mart-ABD	Bear Stearns Fed sübvansiyonundan sonra ticari bir banka tarafından alındı	29 milyar dolar
7 Eylül-ABD	Freddie Mac ve Fannie Mae ulusallaştırıldı.	200 milyar dolar
15 Eylül ABD	Lehman Brothers iflas etti.	
17 Eylül ABD	AIG ulusallaştırıldı.	87 milyar dolar
18 Eylül- İngiltere	Lloyd TSB HBOS'u satın aldı.	12 milyar sterlin
29 Eylül- Benelux	Fortis kurtarıldı.	16 milyar dolar
29 Eylül-ABD	Citibank Washoiva'ı aldı.	12 milyar dolar
29 Eylül- Almanya	Hypo Gayrimenkul kurtarıldı.	71 milyar dolar
29 Eylül- İzlanda	Glitnir kurtarıldı.	850 milyon dolar
29 Eylül- İngiltere	Bradford & Bingley kurtarıldı.	32,5 milyar dolar
30 Eylül- Belçika	Dexia kurtarıldı.	9,2 milyar dolar
30 Eylül-İrlanda	İrlanda bankaları kurtarıldı	572 milyar dolar
7 Ekim- İzlanda	Lansbanki ulusallaştırıldı.	
9 Ekim- izlanda	Kaupthing ulusallaştırıldı.	864 milyon dolar
12 Ekim- İngiltere	HBOS, Royal Banka of Scotland, Lloyds TSB ve Barclays kurtarıldı.	60,5 milyar dolar
16 Ekim- İsviçre	UBS kurtarıldı.	59,2 milyar dolar
19 Ekim- Hollanda	ING sermaye yardımı aldı.	10 milyar euro
20 Ekim-Fransa	Fransa hükümeti 6 büyük bankaya kredi açmıştır.	10,5 milyar euro
27 Ekim- Belçika	KGB	3,5 milyar euro
4 Kasım- Avusturya	Kommunalkredşt ulusallaştırılmıştır.	
11 Kasım- Kazakistan	Hükümet 4 büyük bankaya sermaye enjekte etmiştir.	3,7 milyar dolar

Kaynak: Erdönmez,2009:87[011]

Görüldüğü üzere krizin etkilerinin yayılmasını önlemek için yüz milyarlarca dolar para harcanmıştır. Bunun neticesinde bazı kurumlar kurtulmuş, bazıları ise iflas etmiştir. Yukarıdaki Tablo 7’de yer alan LehmanBrothers bankasının iflası, diğer gelişmelerin önüne geçmiştir. Çünkü bu iflas neticesinde 2008 küresel mali krizinin etkileri iyice derinleşmeye başlamıştır.

ABD Senatosunun Levin-Coburn Raporu, krizin yüksek riskli, karmaşık finansal ürünler, açıklanmayan çatışmalar, düzenleyicilerin, kredi derecelendirme kuruluşlarının başarısızlığı ve piyasanın kendisinin Wall Street'teki aşırılıkları hafifletmesinin bir sonucu olduğunu söylemektedir. Finansal Kriz Soruşturma Komisyonu, finansal krizin önlenabilir olduğuna karar vermiş ve mali düzenlemede ve denetimde gerçek-

leşen başarısızlıklar, önemli finansal kurumlarda meydana gelen kurumsal yönetim ve risk yönetim sisteminin dramatik başarısızlıkları, aşırı borçlanma, riskli yatırımlar ve şeffaflık eksikliği, hesap verebilirlik ve etik açısından sistematik bir çökme ve kredi derecelendirme kuruluşlarının başarısızlıklarının bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir.

Glass-Steagall Yasasının 1999'da yürürlükten kaldırılması, Birleşik Devletler'deki yatırım bankaları ve mevduat bankaları arasındaki ayrımı etkili bir şekilde kaldırmış, kredi derecelendirme kuruluşlarının ve yatırımcıların ipotekle ilgili finansal ürünlerle ilgili riskleri doğru bir şekilde fiyatlandıramadıklarını ve hükümetlerin, düzenleyici uygulamalarını 21. yüzyıl finansal piyasalarına yöneltmek için düzenlemediklerini ileri sürmüştür. Finansal krizin nedenlerini araştıran araştırmalar, faiz oranı spreadlerinin rolü üzerine de yoğunlaşmıştır.

Dünyada 2008 krizine yönelik alınan önlemlerin maliyeti aşağıdaki Tablo 8'de gösterildiği gibidir.

Tablo 8: 2008 Krizine Karşı Alınan Önlemlerin Maliyetleri

ÜLKE	SERMAYE ENJEKSİYONU	GARANTİLER	TOPLAM ÖNLEM PAKETİ TUTARI	GSYİH'İN YÜZDESİ
ABD	250 milyar dolar		1.4 milyar dolar	10,1
ALMANYA	70 milyar euro	412 milyar uero	492 milyar euro	19,9
FRANSA	40 milyar euro	320 milyar euro	390 milyar euro	19
İTALYA			40 milyar euro	2,6
İNGİLTERE	50 milyar euro	250 bin sterlin	400 milyar sterlin	28,6
AVUSTURYA	15 milyar euro	85 milyar euro	128 milyar dolar	36,9
DANİMARKA			53 milyar dolar	2,1
YUNANİSTAN		15 milyar euro	28 milyar euro	11,2
İRLANDA		450 milyar euro	450 milyar dolar	235,7
MACARİSTAN	3 milyar dolar		3 milyar dolar	2,2
KORE		100 milyar dolar	100 milyar dolar	10,3
HOLLANDA		200 milyar euro	200 milya euro	26,5
PORTEKİZ		20 milyar euro	20 milyar euro	6,1
İSVEÇ	206 milyar dolar	20 milyar dolar	206 milyar dolar	50,5
İSPANYA	80 milyar euro	100 milyar euro	150 milyar euro	14,3
JAPONYA			632 milyar dolar	14,1
NORVEÇ			57.4 milyar dolar	23,2
BREZİLYA			13 milyar dolar	1
RUSYA		50 milyar dolar dolar	86 milyar dolar	6,6
ÇİN			586 milyar dolar	18,2
ARJANTİN			1,7 milyar dolar	1,4

Kaynak : Erdönmez, 2008:90[011]

Yukarıdaki Tablo 8’de yer alan veriler, ülkelerin GSYH değerlerinin önemli bir kısmını krize karşı önlem almaya ayırdıklarını göstermektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin farklı olması, krizin tüm dünyayı etkisi altına aldığını işaret etmektedir. 2008 krizinin tüm dünyada ortaya koyduğu etkilerin anlaşılması adına bu veriler ayrı ayrı önem ifade etmektedir

Gerçeğe uygun değer muhasebesi, 2006'da mali raporlama standartları oluşturma görevi ile SEC tarafından devredilen özel olarak işletilen Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından ABD muhasebe standardı SFAS 157 olarak yayınlanmıştır. Bu, mortgage menkul kıymetleri gibi ticaret özellikli varlıkların, tarihi maliyetlerinden veya gelecekte beklenen bazı değerlerinden ziyade mevcut piyasa değerine göre değerlendirilmesini gerektiriyordu. Bu tür menkul kıymetler piyasası durgunlaşmış çöktüğü zaman, ortaya çıkan değer kaybı, onları satmak için acil bir planları olmasa bile, onları tutan kurumlar üzerinde büyük bir finansal etkiye sahip olmuştur.

2.3. Krizin Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Etkileri

Bankaların görevi, en genel anlamıyla, mevduat şeklinde elde ettikleri varlığı kredi olarak kullandırmaktır. Bu açıdan bakıldığında bankalar kredi mekanizmasının verimli bir şekilde devam etmesi ve bu doğrultuda iktisadi faaliyetler bakımından oldukça önemlidir.

Refah seviyesi yükseldikçe, faiz oranları borçlanılabilir seviyede kaldıkça, enflasyonun azalması ile birlikte insanlar daha rahat borç alabilmekte ve bu sebeple de finansal yapıya dâhil olma oranı yükselmektedir. Türkiye’de kamunun borçlanma gereksiniminin düşmesi de bankaların ana görev alanına doğru kaymasına neden olduğu açık bir biçimde ortadadır.

Kamunun borç alma gereksinimi azaldığında bankalar sahip oldukları kaynakları tüketici ve şirketlere daha fazla kredi kullanım imkanı vermeye başlamıştır. Bu durum iktisadi faaliyetlerin daha hızlı etkinlik göstermesine sebep olmaktadır.

Finansal yapı üstünde kamunun borç alma yükü düştükçe bu durumun pozitif tesirlerinden bahsedilmektedir. Vergi toplama olasılıkları fazlaştığından finansal yapıda nakit akışı olabilmektedir. Bu durum, bankaların hazine bonosu yerine kredi vermeyi tercih etmesine sebep olmakta banka varlıkları da bu biçimde fazlaştırmaktadır. Türk finansal yapısının kredi hacmi analiz edildiğinde, 2001-2002 yıllarındaki düşmenin devamında, tüketici ve yatırımcılarda artan risk iştahının etkisi görülmektedir.

Güçlü bir denetim yapısının meydana getirilmesinin, bankacılık sektörünün bu periyotta oluşturduğu güçlü performansın sebebi olarak görülebilmektedir.

2000-2001 yıllarında gerçekleşen krizlerin, devam eden yıllarda etkisi giderilmeye çalışılmış, 2009 senesine değin ise, bankalarda sermaye dalgalanmalarının yaşandığı ve yabancı sermaye oranının yükselmesi ile beraber yeni banka sahiplerinin yapı oluşturma çalışmalarının fazlaştığı bir periyot yaşanmıştır. 2010 yılını takiben ise, rekabet artmış, bankaların ikincil piyasası olan ürünlere, örneğin ipotekli borç senedi, varlığa dayalı menkul kıymet (VDMK) ve banka tahviline yöneldikleri görülmüştür. Gittikçe yön değiştiren piyasa sistemi, olması gereken ölçek büyüklüğünü de kritik almaktadır.

Türkiye Bankacılık Sektörü global kriz çerçevesinde, krizin tesirlerini yaşamış olmasına karşın çeşitli sistemler değişiklikleri sebebiyle, gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin diğer ülkelere oranla krizden etkilenmeyen değişkenlere sahip olmuştur.

2001 krizini takip eden süreçte, bankacılık sektörünün yapılanması, kamu Bankalarında meydana gelen düzenleyici ve denetleyici faktörlerin yoğunlaştırılması, sermaye açısından makul düzeye gelmesi, bankaların mali zorluklara rağmen piyasada kalmasının engellenmesi gibi değişiklikler, sektörü krize hazır hale getirmiştir (Babuşcu, 2010:84).[012]

Öte yandan Türkiye'nin, krizle ilgili en büyük avantajı, TBS'nin krizden korunmasının temelinde subprime kredilerin Türkiye'de kullanılmaması ve mortgage piyasasının hacminin krizden etkilenen ülkelere oranla çok daha az olmasının etkisi vardır. Bu bağlamda, ABD ve Avrupa'da birçok bankanın bu krizde iflas etmiş olması söz konusu olmuştur. Türkiye'de ise böyle bir olay yaşanmamış ve Türki-

ye'deki bankalar 2008 Eylül ayından Ekim 2009'a kadar %11'lik bir büyüme kaydetmiştir (BDDK, 2009:84).[014]

2001 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz itibariyle bankalar, bahsedildiği üzere yeni bir yapıya kavuşmuştur. Bu sistem değişikliğinin en önemli parçası bankaların Banka Denetleme ve Düzenleme Kurulu'na bağlanması, kredi şartlarının değişmesi ve halka açık hale gelmesi ile kredi hacminde makul koşullar oluşturulmuştur.

Bunlara ek olarak, bankacılık sektörün aracılık işlevinin artması, söz konusu olmuş, sektörün toplam aktifleri içinde kredilerin payı yükselmiş, taşınabilir varlıklar portföyünün oranında düşme görülmüştür. Finansal krizlerdeki en önemli değişkenlerden biri de özkaynakların varlığı ve miktarıdır. Bu bağlamda, bankalar ve BDDK buna önem vermeli, kredi kanallarını destekleyerek ve reel sektörün kaynak gereksinimini karşılama yolunda önemli bir adım atacaktır.

Bu krizin bir diğer etkisi de bankacılık ve finans sektöründe çalışan personel sayısında yaşanmıştır. Bu finansal kriz, gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin olan tüm ülkeleri etkilediğinden özellikle, Ağustos 2007 ve 12 Şubat 2009 tarihleri arasında bu sektörde işsiz kalanların miktarı 325.000 civarındadır. Sermaye hareketlerinin oldukça özgür bırakılmasından dolayı küresel hale gelen bu krizi farklı kılan özelliklerdendir. Ayrıca iktisadi olarak oldukça büyük oranlara sahip olan ülkelerde bu finansla krizin yaşanması reel sektöre de etkinin sıçramasına sebebiyet vermiştir. Türkiye'de de işsizlik oranı %9,9'dan %10,6'ya çıkmıştır.

ABD Mortgage piyasasında başlayarak tüm piyasaları etkisine alarak küresel bir kriz haline gelen ve 2008 senesinin üçüncü çeyreğinde tesirini arttıran bu kriz Türkiye ekonomisinde de çeşitli etkilere sebep olmuştur. Bu kriz, Türkiye bankacılık sektörü açısından görece az hasarla atlatılsa da, yalnızca bankacılık yapısının etkili bir biçimde faaliyet göstermesi, stabil bir pazar ekonomisi açısından yeterli olmamakta ve reel sektör ile bankacılık sektörünün bağıntısı kati olarak sağlamlaştırılmalıdır (Alptekin 2009:2).[08]

Krize sebebiyet veren unsur olan Mortgage sistemi birçok ekonomide uygulamada olan bir yapı olarak karşımıza çıksa da Türkiye'de bu uygulamaya dair mevzuat Şu-

bat 2007’de oluşturulduğundan, Türkiye’de bu piyasanın özellikle Amerikan mortgage piyasasından oldukça uzak oluşundan bahsedilmektedir bu bağlamda Türkiye’de bir mortgage krizinden de söz edilememektedir. Öte yandan ABD’deki başlayan krizin, Türkiye’ye çeşitli açılardan etkisi olmuştur. Krizle birlikte finansal piyasalarda ortaya çıkan belirsizlik ve ülke dışında gerçekleşen borsa kaynaklı zararlar, Borsa İstanbul’a da negatif bir şekilde etki etmiş ve kayıplara sebebiyet vermiştir. Türk Lirası ise, yükselen dolar talebi nedeniyle, zarara uğramıştır (Apak ve Aytaç 2009: 218-219).[010]

Bu kriz sürecinde risk algısı da negatif yönde etkilenmiştir. Bu şekilde gelişmekte olan ülkelerde de, Türkiye’de de, yatırımcıların risk iştahı azalmış, sermayenin ülkeden çıktığı görülmüş ve buna ek olarak, yabancı kaynak da oldukça güçleşmiştir (Ünal ve Kaya 2009:4).[089]

Bu dönemde, finansal şartlardaki daralmanın önüne geçmek adına, Kasım ve Aralık ayları dahilinde kısa vadeli faiz oranlarında totalde 175 baz puan indirilmiş, buna ek olarak da, piyasa fonlaması ile gereken nakit akışı oluşturulmuş, gecelik faiz oranlarının TCMB borçlanma faizine benzer düzeylerde seyretmesi sağlanmış ve para piyasasında meydana gelebilecek yüksek faiz değişimleri olmaması sağlanmıştır (Yılmaz 2008: 2).[097]

Krizin etkisinin oldukça fazla hissedildiği 2008 yılı son çeyreğinde ise, Türk bankacılık sektörünün kârlılık performansı düşme trendine girmiştir. Bu azalmada en büyük payı ise ödenmesi gerektiği halde vadesinde ödenmemiş alacaklar almaktadır.

Bankacılık sektöründe gösterge kabul edilen bir diğer oran olan sermaye yeterlik rasyosuysa; özkaynakların miktarının artması ve risk ağırlıklı aktiflerin artış hızının azalması neticesinde yükselmiştir. Bankacılık risklerinin yükseldiği bu periyotta sektörün sağlamlığının bir değişkeni olarak önem arz eden Finansal Sağlamlık Endeksi; kârlılık, sermaye ve faiz riski endekslerindeki düşme neticesinde Eylül 2008’e gelindiğinde düşmesine karşın, pozitif düzeyini muhafaza etmiştir. Global krizin tesirleri neticesinde finansal piyasaların durumu bakımından, risklerin verimli bir biçimde idare edilmeleri şarttır. Bu sebeple, mali disiplin oldukça önem arz etmekte ve kamu otoritelerinin önlem almaları kritik bir değer taşımaktadır.

Krizin devamında, Türk bankacılık sektöründe kredi büyümesi gerçekleşse de global olarak diğer gelişmekte olan ekonomilere kıyasla ve o bölgelerdeki parasal daralmanın da tesiriyle belirli bir seviyeye gelebilmiştir. Krizin Türkiye’deki bir başka negatif tesiri ise; insanların nakit akışı azalmasından kaynaklanan aşırı borçlanmaları ve bunun neticesinde bilinçsiz kredi kartı kullanımlarından kaynaklanan halkın ödeme olanaklarını geçen seviyelere gelmiştir (Ertuna 2003: 1).[031]

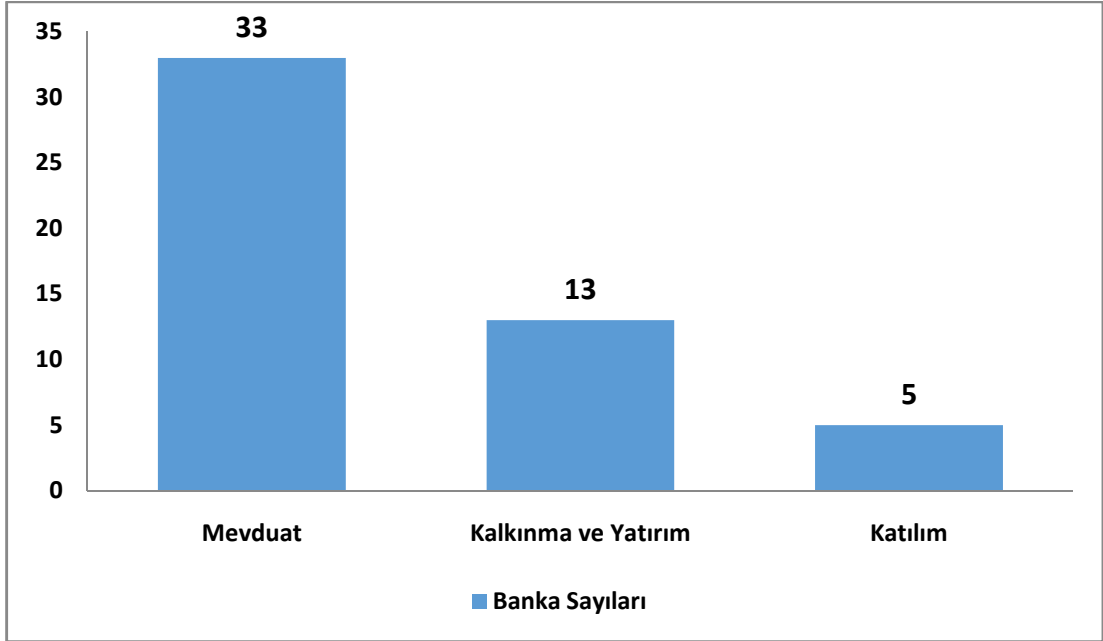
Krizin Türkiye’de meydana getirdiği etki ise sorunlu kredi oranını yükseltmesi olmuştur. Toplam krediler dâhilinde, sorunlu kredilerin payı oldukça yükselmekte ve krizin devamındaki süreçte bankaların, geri ödenemeyen krediler dolayısıyla elde ettikleri varlıkların miktarı büyük ölçüde yükselmiştir. Bu periyotta küresel kredilerin düşmesi, kredi maliyetlerinin yükselmesi ve küresel piyasaların küçülmesi neticesinde krizin reel kesime de oldukça tesiri olmuş ve büyük kayıplar yaşamıştır. Reel kesimde gerçekleşen olumsuz etkiler de işsizlik oranlarını yükseltmiş ve %11 seviyesine çıkarmıştır (Alptekin 2009: 2).[08]

2.4. Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü

BDDK’nın 2017 yılı Ağustos ayında yayınladığı raporunda belirtildiği üzere, Türkiye’de 51 banka faaliyet göstermektedir. Bu bankaların türleri aşağıdaki grafikte detaylandırılmıştır.

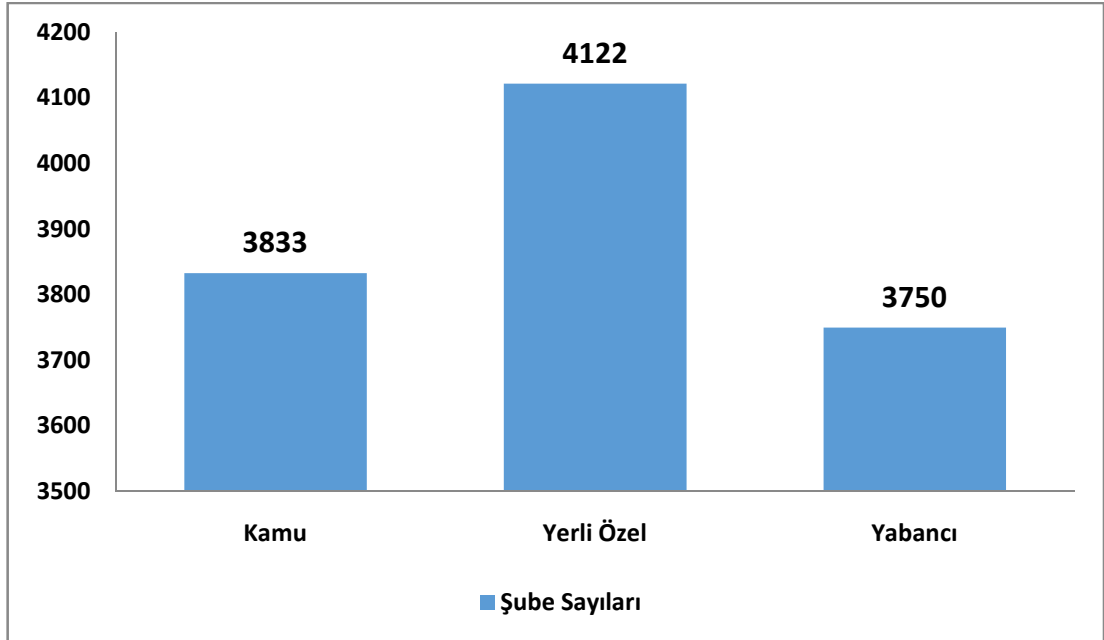
(https://www.tbb.org.tr/modules/bankabilgileri/banka_sube_bilgileri.asp).[026]

Şekil 3. Türkiye’de faaliyet gösteren 51 bankanın türleri, 2017 Ağustos

Bu bankalarda toplam 11705 şube bulunmaktadır. Bu şubelerin ayrıntıları ise aşağıdaki grafikte detaylandırılmıştır.

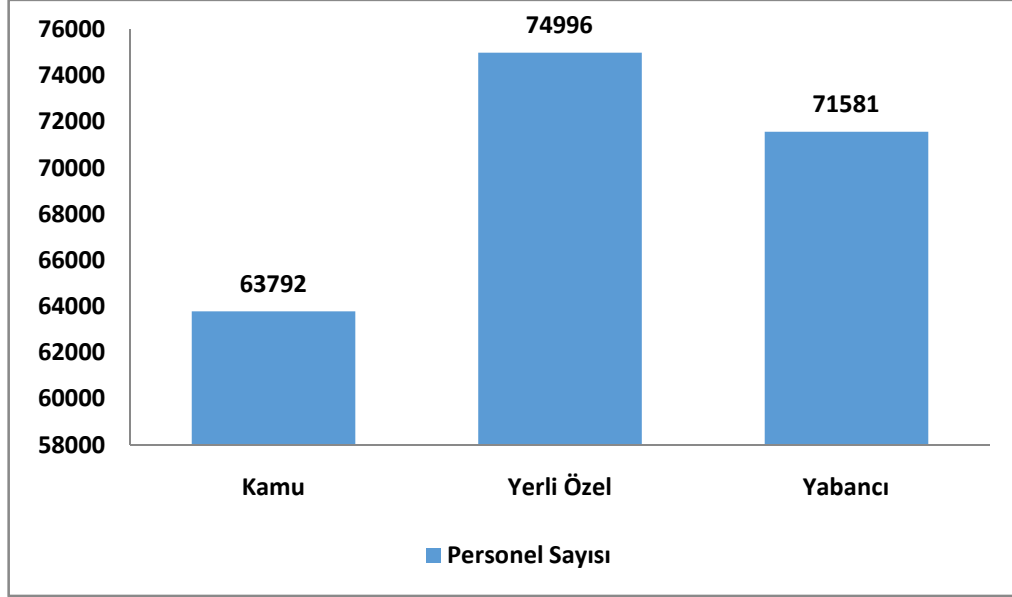
Şekil 4. Türkiye’de faaliyet gösteren 51 bankanın şube sayıları, 2017 Ağustos

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların şubeleri bir önceki 3 aylık döneme oranla (Mart 2017) 18 adet azalmış, personel ise 693 kişi azalmıştır. Haziran 2017 dönemi itibarıyla şube sayısı 11.705 adet ve personel sayısı 210.369 kişidir.

Aşağıdaki Şekil 5'te personel sayılarının dağılımına yer verilmiştir. (Çevrimiçi, https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp ErişimTarihi:10.09.2017).[026]

Şekil 5. Türkiye’de faaliyet gösteren 51 bankanın personel sayıları, 2017 Ağustos

BÖLÜM 3: 2008 KRIZİ ÖNCESİ VE SONRASININ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bankacılık sektörünün performans analizinin yapıldığı bu bölümde 2008 küresel mali kriz öncesi ve sonrası dönemi içerecek şekilde 2002-2016 arasındaki yıllık verilerden faydalanılmıştır. Bankacılık sektörünün performans analizi yapılırken sermaye ve yeterlilik açısından karşılaştırma ile karlılık açısından karşılaştırma yapılarak ilerleme kaydedilmiştir. Bu veriler TBB'nin web sitesinden edinilmiş halka açık bilgilerdir.

3.1. Sermaye Yeterlik Açısından Karşılaştırma

“Sermaye yeterliği, finansal kurumların maruz kaldıkları risklere karşılık, mali yükümlülüklerini karşılayacak düzeyde likit varlığa sahip olup olmadıklarını ifade etmektedir. Bankalarda sermaye yeterliği uygulamasının temel amacı, bankaların sağlam bir mali yapıyla faaliyetlerini sürdürmesinin sağlanması ve tasarruf sahiplerinin zarar görmelerinin engellenmesidir. Bu nedenle mali kuruluşlar içerisinde özellikle bankalar için sermaye yeterliği şartlarının sağlanması, karşılaşılabilecek risklere karşı güvence oluşturmaktadır” (Reis ve Kötüoğlu, 2016: 102).[075]

Sermaye yeterlik oranı toplam sermayenin kredi riskine maruz varlıklara bölünmesiyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle sermaye yeterliği oranı, toplam sermayenin kredi riskine maruz varlıklara oranını ifade etmektedir (Gültekin, 2018: 51).[057] Çalışma kapsamında ortaya konulan sermaye yeterliği oranları da bu hesaplama ile birlikte elde edilmiştir.

Bankalar için BDDK tarafından belirlenen bir oran olan sermaye yeterlik rasyosu, bankaların sermaye oranlarında hareket edebilecekleri alanları belirler. Bir bankanın sermayesinin yükümlülüklerine oranıyla elde edilen sermaye yeterlik rasyosu, bir

başka ifadeyle bankanın yükümlülük miktarının bankanın sermayesine bölünmesiyle elde edilir.Sermaye, genel olarak bir işletmenin kuruluş ve sonrasındaki süreçte yürütülecek faaliyetlerinin fonlanmasında gerekli para miktarıdır.Bu durumda bankaların genel olarak faaliyetlerinin mevduat toplamak,kredi dağıtmak ve dağıtılan kredi üzerinden faiz vb. kazançlar elde ettiği dikkate alınırsa banka sermayesi, mevduat toplama ve kredi dağıtma için gerekli para miktarıdır denilebilir.Bankanın yükümlülüklerini oluşturan büyüklükler ise ağırlıklı olarak halktan toplanan mevduat ve buna istinaden dağıtılan kredilerdir.

Ancak mevduat sahipleri sık aralıklarla mevduatlarını geri almaya başlarsa bankalar nakit sıkıntısı çekmeye başlar ve bu durum sistemi krize götürür. Bu durumun bir gün yaşanabileceği hakikati ve olası muhtemel böyle bir durumda zor duruma düşmemek için mevduat kalemi bankanın yükümlülüğü olarak kabul edilir.

Sermaye yeterlik oranını tanımlarken, formülde “risk ağırlıklı aktifler” ifadesi yer almaktadır.Çünkü bu noktada en çok dikkat edilmesi gereken husustur.Örneğin; mevduatların toplu bir şekilde ve sık aralıklarla bankalardan alınması olasılığı yüksek olmadığı için mevduat yükümlüğünün risk ağırlığı düşüktür ve bu ağırlığa göre hesaba katılır.Buna mukabil, batık krediler hemen her gün banka bilançolarında kendilerine yer bulduğundan bunun gerçekleşme ihtimali çok daha yüksektir.Bu durumda risk ağırlıklandırma işlemi yapılırken batık kredinin oluşma ihtimali daha yüksek olduğundan bu ağırlığa göre hesaba katılır. (05.07.18, Ekonomi Gündemi, <http://nasilkolay.com/sermaye-yeterlilik-rasyosu-nedir>)[027]

Risk ağırlıklı varlıklar toplamı; piyasa ve operasyonel risk sermaye yükümlülüklerinin 12,5 (yani, %8 asgari sermaye oranının tersi) ile çarpımı ve ulaşılan tutarın kredi riskine ilişkin risk ağırlıklı varlıklar toplamına eklenmesi suretiyle belirlenir. Komite, uygulamaya koymadan önce, düzenlemenin kalibrasyon kriterlerini gözden geçirecektir. Komite, bir yandan, bu düzenlemenin daha gelişmiş ve risk konusunda daha hassas olan yaklaşımlarının uygulanmasını teşvik ederken, bir yandan da, sermaye yükümlülüğü toplam tutarının genel seviyesinin muhafaza edilmesi amacıyla bir ölçeklendirme faktörü uygulayabilir. Ölçeklendirme faktörü İDD yaklaşımına göre değerlendirilen kredi riski ağırlıklı varlık tutarlarına uygulanır. (Çevrimiçi; 25.07.18,

https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/1391/Basel_II_Yeni_Sermaye_Yeterlilik_Duzenlemesi.pdf.[034]

Sermaye yeterlik oranı, bankacılık sektörü açısından risklerin azaltılmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra sektör içerisinde sermaye yeterlik oranını önemli kılan birtakım hususlar vardır ve bu hususlar şöyle açıklanmaktadır: “Sermaye yeterlik oranı bankalara daha basit ve standart yöntemlerle risk ölçmek yerine, daha detaylı ve hassas risk ölçümlerine yöneldikçe, alınan riskleri daha doğru tanımlama, ölçebilme ve yönetebilme yeteneği kazandırmıştır” (Reis ve Kötüoğlu, 2016: 104).[075] Görüldüğü üzere sermaye yeterlik oranını bankacılık sektörü için önemli hale getiren ve risk faktörü etrafında şekillenen birçok farklı husustan bahsedilmesi mümkündür.

Bankaların faaliyetleri sırasında karşı karşıya kaldıkları riskler için yeterli miktarda yasal özkaynak bulundurmaları kanuni bir mecburiyettir. Bankacılık faaliyeti özünde fon arz edenlerden toplanan kaynakların fon talep edenlere tahsisi vasıtasıyla para kazanma faaliyetidir. Bu fonksiyonundan dolayı bankacılık faaliyeti ilgili kamu otoritesince yetkilendirilmeye bağlanmış olup, belirli nitel ve nicel kriterleri yerine getiremeyen kişilerin bu faaliyeti yapmaları yasaklanmıştır. Herhangi bir ticari işletmede sermayenin gördüğü çok temel iki işlev vardır : Sermaye işletme sahipliğini temsil etmesi ve sermaye işletme faaliyetlerinin fonlanmasını sağlaması.

Birer ticari işletme oldukları için söz konusu temel işlevler bankalar için de aynen geçerlidir. Ancak para piyasasında aracılık yapmaları sebebiyle bankalar için banka sermayesinin gördüğü işlev, sadece işletme sahipliği ve faaliyetlerin fonlanması ile açıklanamaz. Sermaye, bankalar için adı geçen fonksiyonların dışında işlevlere de sahiptir. Asgari tutarda yasal özkaynak bulundurulması gereğinin arkasında yatan nedenler aşağıda ifade edilmiştir :

- Sermaye yeterliliği açısından banka sermayesinin gördüğü en önemli işlev, üstlenilen risklerden kaynaklanabilecek muhtemel veya çok yüksek miktarda beklenmeyen zararların karşılanmasıdır. Sermaye, aynı zamanda borçları ödeme gücü ve likidite yeterliliği açısından da önemli olabilmektedir. Bankaların kredibilitesi sermaye gücü ile doğru orantılıdır. Sermayesi güçlü bankalar, kredi derecelendirme kuruluşlarından (KDK) yüksek derecelendirme notu

alabilmekte, ulusal ve uluslararası piyasalardan daha ucuza borçlanabilmektedirler. Sadece bir banka için değil, bir ülkedeki tüm bankacılık sektörünün yeterli sermaye ile faaliyet göstermesinin sağlanması, sistemik riski azaltabilmektedir.(25.07.18,https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/1391/Basel_II_Yeni_Sermaye_Yeterliliği_Düzenlemesi.pdf)[034]

Karşılaşılan risklerin gün geçtikçe arttığı günümüz koşullarında sermaye yeterliği oranının bu niteliği son derece önemlidir.

$$SYR = \frac{\text{Yasal Özkaynak}}{\text{Risk Ağırlıklı Aktifler (RAA)}}$$

3.2. Karlılık Açısından İnceleme

Özkaynak karlılığı, net karın özkaynaklara oranlanmasıyla bulunmaktadır. “Bu rasyo, işletmelerin özkaynaklarının performansını ölçmektedir. Özellikle aynı sanayi dalında faaliyet gösteren işletmeleri kıyaslarken bu rasyodan yararlanır. Eğer oran büyükse işletmenin iyi bir yatırım yaptığını ve giderlerini sıkı bir şekilde kontrol altında tuttuğunu söylenebilir” (Aktan ve Bodur, 2006: 61).[06]

Özkaynak karlılığının yüksek çıkması, işletme sahiplerinin temel amaçlarından birisi konumundadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sermaye yetersizliği sorunu sebebiyle bu konuda elde edilecek olan iyi göstergelerin önemi büyüktür. Bu nedenle özkaynak karlılığını artırmaya yönelik girişimler ile sık sık karşılaşılması olağandır.

Özkaynak karlılığının formülü aşağıdaki gibidir (Aktan ve Bodur, 2006: 60). [06]

$$\text{Özkaynak Karlılığı} = \text{Net Kar} / \text{Özsermaye}$$

Aktif karlılık oranı, net karın toplam aktiflere oranlanması ile birlikte tespit edilmektedir (Büyüksalvarcı, 2008: 130). [017] İşletmenin elde ettiği kar hakkında fikir ve-

ren bir gösterge olarak aktif karlılık, sergilenen performansa dair fikir veren bir yapıdadır denilebilir.

Aktif karlılık oranı, işletmelerin aktiflerinin karlılık düzeyini göstermektedir. Aktif karlılık oranı ile birlikte elde edilen veriler, aktiflere dağıtılan yatırımların başarılı olma düzeyi hakkında ipuçları içermektedir (Demir ve Tuncay, 2012: 387).[045]

Aktif karlılık oranının hesaplanması aşağıdaki formüle göre olmaktadır (Aktan ve Bodur, 2006: 60).[06]

$$\text{Aktif Karlılık} = \text{Net Kar} / \text{Toplam Aktifler}$$

Net faiz marjı, bankaların aracılık maliyetlerini (intermediation costs) gösteren temel kriter olduğu için büyük önem taşımaktadır. Net faiz marjı aynı zamanda sistemdeki etkinliğin ölçülmesinde öncü gösterge niteliğindedir. Bu marjın açılması yatırımcıları bankacılık sisteminden uzaklaştırmakta ve mali sektörün gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Net faiz marjı, faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki farka eşittir” (Kaya,T. 2001: 1).[062]

Net faiz marjının formülü ise aşağıdaki gibidir (Kaya,T. 2001: 1). [062]

$$\text{Net Faiz Marjı} = \text{Net Faiz Geliri} / \text{T. Varlıklar}$$

3.3. Krediler Yapısı Açısından İnceleme

Sorunlu kredi, “Banka ile borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması” olarak tanımlanabilir. Tüm dünyada bankacılık sisteminin istikrarını bozabilecek en önemli faktörlerden biri nakit veya gayrinakit kullandırılmış olan ve sonradan sorunlu hale gelmiş krediler olarak gösterilebilir. Bankalarca verilmiş olan kredilerde, kredi kullanım şartlarında aksaklıklar meydana gelmesi, taksitlerin zamanında ve tam olarak ödenmemesi, müşterilerin kredi değerliliğini yitirmeleri belirlenmiş ise sorunlu kredi söz konusu demektir” (Şahbaz ve İnkaya, 2011: 71).[079]

“Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin toplam kredilere oranı özellikle kriz dönemlerinde önemli ölçüde artmış ve hem bankacılık sektörünü hem de reel sektörü olumsuz yönde etkilemiştir” (Şahbaz ve İnkaya, 2011: 69).[079] Sorunlu banka kredilerinin bu niteliği göz önünde bulundurularak sorunlu krediler ve Türk bankacılık sektörü hakkında açıklama getirilecektir.

Sorunlu kredilerin hesaplanması aşağıda gösterildiği gibidir.

$$\text{Sorunlu Kredi Oranları} = \text{Sorunlu Krediler} / \text{T. Krediler}$$

Mevduatların Krediyeye Dönüşme Oranı, kredi miktarının mevduat oranına bölünmesiyle birlikte elde edilen verileri içermektedir.

$$\text{Mevduatların Krediyeye Dönüşme Oranı} = \text{Krediler} / \text{Mevduatlar}$$

Donuk aktif göstergeleri, aktiflerin ne kadarlık kısmının donuk varlıklarda bağlı olduğunu göstermektedir (Milli, 2008: 57).[067] Donuk varlıklara yönelik yapılan yatırımların miktarının tespit edilmesinde bu göstergelerden faydalanılmaktadır.

TBB, “duran aktifleri (donuk varlıkları) = iştirakler (net) + bağılı ortaklıklar (net) + birlikte kontrol edilen ortaklıklar (net) + maddi duran varlıklar (net) + maddi olmayan duran varlıklar + satış amaçlı elde tutulan ve durdurulan faaliyetlere ilişkin duran varlıklar + takipteki krediler – özel karşılıklar” olarak tanımlamıştır. Bu tanım, donuk varlıklar açısından yetersiz kalabilir. Özellikle Ertelemiş Vergi Varlığı ile diğer aktiflerin donuk ya da duran varlıklara eklenmesi uygun olabilir. Eklenmesi önerilen varlık kalemlerinin kısa sürede hatta uzun sürede paraya çevrilmeleri olanağı zayıftır. (Bankacılıkta Gelişmeler ve 2010 Yılına Bakış, Akgüç, 2010: 14) [05]

$$\text{Donuk Aktif Oranı} = \text{Duran Varlık} / \text{T. Varlık}$$

3.4. 2008 Krizi Öncesi ve Sonrası Türk Bankaları Performans Göstergeleri Analizi

Tablo 9. Türkiye'deki Bankaların Performans Göstergeleri Verileri

PERFORMANS GÖSTERGELERİ	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2002-2007 ORT.	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2009-2016 ORT.
SERMAYE YETERLİLİK RASYOSU																
Sektör	24,2	30,9	28,8	24,2	22	19,1	24,8	20,9	19,2	16,7	18,1	15,4	16,4	15,6	15,5	17,2
Kamu Bankaları	50,2	56,3	37,1	37,7	29,1	20,1	38,4	18,4	16,7	14,5	17,2	13,5	15,6	14,6	14	15,6
Özel Bankalar	19,7	23,5	22,3	17,2	17,5	17,2	19,5	19,7	18,2	15,5	17,1	14,8	15,3	14,6	14,5	16,2
Yabancı Bankalar	32,6	36,2	26,9	17,4	16	14,5	23,9	18,8	17,3	16,9	17,6	15,4	16,4	15,7	16,9	16,8
KARLILIK RASYOLARI																
ÖZKAYNAK KARLILIĞI																
Sektör	9,2	15,8	14	10,6	18,9	21,8	15	20,6	18,1	14,2	14,4	13,1	12	10,8	13,5	14,5
Kamu Bankaları	15,7	18,7	26,6	21,6	25,1	28,5	22,7	31,3	26	17,7	18,5	17,7	15,3	14,7	16,1	19,6
Özel Bankalar	16	13,9	10,3	4,7	16,9	22,5	14	21	19,4	15	14,9	14,2	12,4	9	13,5	14,9
Yabancı Bankalar	5,9	11,2	11,9	15,5	20,5	18,6	13,9	14,3	11,4	12,4	12	6,3	8	11	12,3	10,9
AKTİF KARLILIĞI																
Sektör	1,1	2,2	2,1	1,4	2,3	2,7	1,9	2,6	2,4	1,8	1,8	1,6	1,4	1,2	1,5	1,8
Kamu Bankaları	1,6	2,2	2,5	2,3	2,6	2,9	2,3	2,8	2,5	1,7	1,9	1,8	1,5	1,5	1,6	1,9
Özel Bankalar	2	2,1	1,6	0,6	1,8	2,6	1,7	2,5	2,6	1,9	1,9	1,7	1,4	1	1,5	1,8
Yabancı Bankalar	1,2	2,7	2,4	2,5	2,5	2,4	2,3	1,9	1,6	1,6	1,5	0,7	0,8	1,2	1,4	1,3
NET FAİZ MARJİ																
Sektör	140,6	140,8	177,8	176,2	160,9	159,2	159,2	200,1	204,2	183,8	194,1	212,2	192,8	191,4	190,7	196,1
Kamu Bankaları	131,4	141,2	161,4	150,3	152,7	146,6	147,2	180,8	184,5	173,1	190,4	212,4	181,2	178,2	184,6	185,6
Özel Bankalar	144,4	134,6	181	189,1	156,5	158	160,6	198,7	200,3	179,3	185	203,1	192,6	187,9	183,2	191,2
Yabancı Bankalar	233,7	269	215,2	192,1	181,6	178	211,6	236,3	252,5	209,4	219	225,7	201,2	204,9	202,7	218,9
AKTİF KALİTESİ RASYOLARI																
SORUNLU KREDİLER																
Sektör	6,6	1,4	0,7	0,5	0,3	0,4	1,6	0,8	0,6	0,5	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7
Kamu Bankaları	12,7	0,8	0,5	0,2	0,2	0,1	2,4	0,6	0,4	0,3	0,7	0,5	0,7	0,6	0,5	0,5
Özel Bankalar	4,3	1,4	0,8	0,6	0,4	0,5	1,3	0,6	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,8	0,5
Yabancı Bankalar	1,1	1	0,8	0,7	0,3	0,6	0,8	1,9	1,3	1,1	1,3	1,1	1,3	1	1	1,2
MEVDUAT KREDİ DÖNÜŞÜM ORANI																
Sektör	39,6	43,5	52,3	60,4	69,7	78,6	57,3	75,1	82,8	95	99,9	107,7	114,4	116,6	117,3	101,1
Kamu Bankaları	19,1	21,1	26,1	33	42,1	49,4	31,8	55,4	64,2	77	77,2	87,2	99,9	104,5	108,4	84,2
Özel Bankalar	44,2	51	64,1	70,9	78	86,2	65,7	77,1	85	98,1	104,4	109,9	113,6	112,2	110	101,2
Yabancı Bankalar	65	78,2	77,2	85,5	89,2	102,5	82,9	98,3	103,9	100,1	106,3	110,1	109,2	114,1	111,5	106,6
DONUK AKTİF ORANI																
Sektör	10,3	8,1	7,4	5,3	4,2	4,1	6,5	3,5	3,1	2,8	3,2	2,8	3	3,3	3,3	3,1
Kamu Bankaları	6	3,8	3,3	2,8	2,3	2,2	3,4	2,2	2	1,9	2,4	2,2	2,9	3	2,9	2,4
Özel Bankalar	12,6	11,1	10,3	6,9	5,5	5,3	8,6	4,2	3,9	3,5	3,7	3,2	3,2	3,7	3,6	3,6
Yabancı Bankalar	6,4	6,5	4,8	3,8	3	3,5	4,7	3,8	2,9	2,6	3	2,8	2,9	3,4	3,6	3,5

Kaynak : www.tbb.org.tr , Erişim Tarihi: 29.03.2018. [063]

Tablo 9'da yer alan verilere göre Türkiye'de bankaların 2002-2007 yılları arasında sermaye yeterliği oranı ortalaması yüzde 24,8 olarak belirlenmiştir. Bankacılık sektö-

rünün 2009-2016 yılları arasındaki sermaye yeterliği oranı ise yüzde 17,2 şeklindedir.

Kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı bankalar için ayrı ayrı yapılan değerlendirmeler, kriz öncesinde sermaye yeterliği oranının kriz sonrası döneme göre daha yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Sermaye yeterliği oranı açısından elde edilen verilere göre kriz öncesi dönemde Türkiye'nin bankacılık sektörünün sermaye yeterliği oranlarının daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün özkaynak karlılığı açısından incelenmesinin ardından kriz öncesi ortalama değerin yüzde 15 olarak gerçekleştiği, kriz sonrası ortalamasının ise yüzde 14,5 oranında olduğu görülmektedir. Kriz öncesi döneme göre karlılığını artıran bankalar yalnızca özel bankalar olmuştur. Özel bankaların 2002-2007 ortalaması yüzde 14 iken 2009-2016 ortalaması yüzde 14,9 şeklindedir. Kamu bankalarının özkaynak karlılığı yüzde 22,7'den yüzde 19,6'ya, yabancı bankaların özkaynak karlılığı ise yüzde 13,9'dan yüzde 10,9'a gerilemiştir. Aktif karlılığı hakkında yapılan araştırmalar da benzer sonuçları beraberinde getirmiş, yalnızca özel bankaların aktif karlılık oranları artış göstermiştir. 2002-2007 arasındaki dönemde sektör ortalaması yüzde 1,9; kamu bankaları ortalaması yüzde 2,3; özel bankaların ortalaması yüzde 1,7; yabancı bankaların ortalaması ise yüzde 2,3 şeklinde gerçekleşmiş, 2009-2016 döneminde ise sektör ortalaması yüzde 1,8; kamu bankaları ortalaması yüzde 1,9; özel bankaların ortalaması yüzde 1,8 ve yabancı bankaların ortalaması yüzde 1,3 olarak tespit edilmiştir. Sektörün aktif karlılık ortalaması kriz sonrası dönemde düşüş eğiliminde iken özel bankaların aktif karlılık ortalamasının artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum özel bankaların krizle birlikte oluşan koşulları iyi değerlendirdiği şeklinde yorumlanmaktadır. Bankacılık sektörünün net faiz marjı açısından incelenmesi ile birlikte net faiz marjının sektör ortalamasının 4,91 düzeyinde iken 2009-2016 yılları arasındaki ortalamasının 5,27 şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu artış kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı bankaların tamamını içermektedir. Net faiz marjının 2002-2007 arası ve 2009-2016 yılları arasında değerlendirilmesi ile birlikte kamu bankalarının ortalaması 5,28 seviyesinden 5,16 seviyesine düşmüş ancak; özel bankaların ortalaması 4,32 seviyesinden 4,77 seviyesine yükselmiştir. Yabancı bankaların ortalaması ise 7,1 seviyesinden 6,4 seviyesine gerilemiştir. Sorunlu krediler açısından yapılan değerlendirmeler özellikle 2002 yılına ait yüksek değerlerin sektör ortalamasını artırdığını göstermektedir. 2001 yılındaki büyük krizin etkilerinin henüz silinememiş

olması, bu sonucu ortaya çıkarmaktadır. Kriz öncesinde dönemde yani 2002-2007 ortalaması değerlerine göre kamu bankalarının sorunlu kredi oranı yüzde 2,4; özel bankaların sorunlu kredi oranı yüzde 1,3; yabancı bankaların sorunlu kredi oranı ise 0,8 şeklindedir. Sektör ortalaması ise yüzde 1,6 olarak belirlenmiştir. Kriz sonrası dönemde yani 2009-2016 ortalamasına göre kamu bankalarındaki sorunlu kredi oranı yüzde 0,5; özel bankalardaki sorunlu kredi oranı yüzde 0,5; yabancı bankalardaki sorunlu kredi oranı ise yüzde 1,2 olarak belirlenmiştir. İlgili dönemdeki sektör ortalaması ise 0,7'dir. Kamu bankaları ve özel bankaların yanı sıra sektör ortalamasının düşüş gösterdiği sorunlu kredilerde yabancı bankaların artış göstermesi, krizin sorunlu krediler açısından yabancı bankalarca iyi yönetilemediği ve yabancı bankalara zarar verdiği şeklinde yorumlanmaktadır. Sorunlu kredilerin 2002 yılında kamu bankalarında yüzde 12,7 olması, tablo üzerinde dikkat çeken verilerin başında gelmektedir. Mevduat kredi dönüşüm oranı açısından yapılan değerlendirmeler, sektör ortalamasının büyük bir artış gösterdiğini, özellikle kamu bankaları ile özel bankaların artışlarının yüksek olduğunu işaret etmektedir. Sektör ortalamasının 57,3 olduğu 2002-2007 yılları arasında kamu bankalarının ortalaması 31,8; özel bankaların ortalaması 65,7; yabancı bankaların ortalaması ise 82,9 seviyesindedir. 2009-2016 yıllarındaki sektör ortalaması 101,1 olarak görünmekte iken kamu bankalarının ortalaması 84,1'e; özel bankaların ortalaması 101,2'ye; yabancı bankaların ortalaması ise 106,6'ya ulaşmıştır. Mevduat kredi dönüşüm oranı bakımından artış büyüklüğü sırasıyla kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı bankalar şeklinde olmuştur. Donuk aktif oranlarına dair ulaşılan veriler kriz öncesindeki dönemde bankacılık sektöründe donuk aktif oranının 6,5 seviyesinde olduğunu, özel bankalardaki donuk aktif oranının 8,6; kamu bankalarındaki donuk aktif oranının 3,4; yabancı bankalardaki donuk aktif oranının ise 4,7 olduğunu göstermektedir. Kriz sonrasındaki dönemde bankacılık sektörünün donuk aktif ortalaması 3,1 olarak belirlenmiştir. Aynı dönemde özel bankaların donuk aktif oranının 3,6; kamu bankalarının donuk aktif oranının 2,4; yabancı bankaların donuk aktif oranının ise 3,1 olduğu görülmüştür. Sektör ortalamasındaki azalmanın özel bankalar, kamu bankaları ve yabancı bankalar için geçerli olduğu bu veriler aracılığıyla yapılabilecek bir çıkarım olarak görünmektedir. Türkiye'de bankacılık sektörünün performans analizine yönelik olarak elde edilen veriler kriz öncesi dönemde (2002-2007 yılları arasında) kriz sonrası döneme göre (2009-2016 yılları arasında) daha olumlu göstergelerin bulunduğunu ortaya koymuştur.

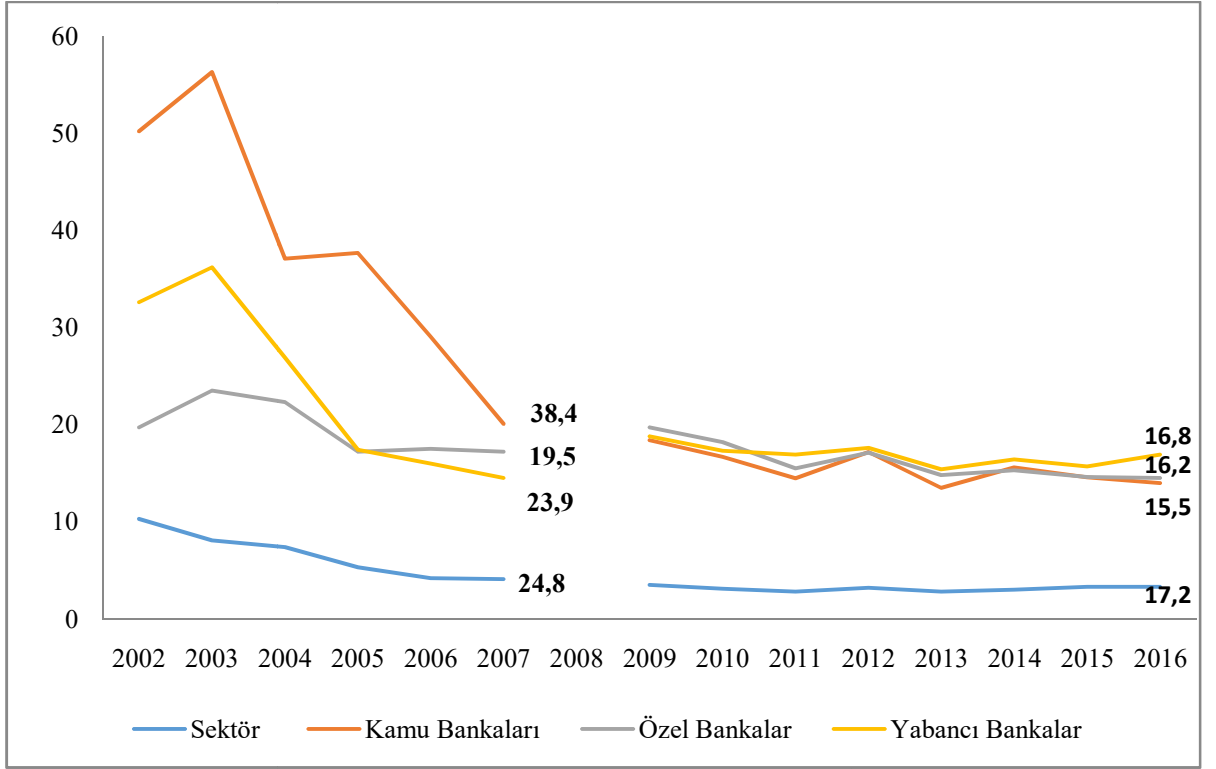
Tablo 10. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Sermaye Yeterlik Oranları

YILLAR	Sektör ve Alt Grupları			
	Sektör	Kamu Bankaları	Özel Bankalar	Yabancı Bankalar
2002	24,2	50,2	19,7	32,6
2003	30,9	56,3	23,5	36,2
2004	28,8	37,1	22,3	26,9
2005	24,2	37,7	17,2	17,4
2006	2,2	29,1	17,5	16
2007	19,1	20,1	17,2	14,5
2008	18,1	16,4	16,4	16,7
2009	20,9	18,4	19,7	18,8
2010	19,2	16,7	18,2	17,3
2011	16,7	14,5	15,5	16,9
2012	18,1	17,2	17,1	17,6
2013	15,4	13,5	14,8	15,4
2014	16,4	15,6	15,3	16,4
2015	15,6	14,6	14,6	15,7
2016	15,5	14	14,5	16,9

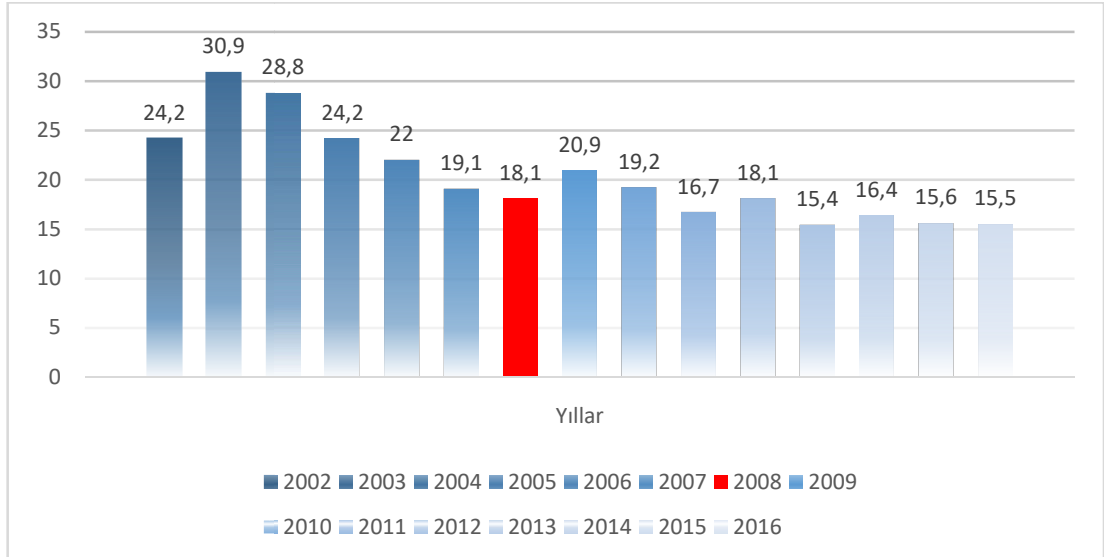
Kaynak: TBB, <https://www.tbb.org.tr/tr> Erişim Tarihi: 17.05.2018. [03]

Tablo 10 üzerinde yer alan verilere göre Türkiye'de bankacılık sektöründe sermaye yeterlik oranının 2008 krizi sonrasında azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. 2008 krizi öncesindeki dönemde Türk bankacılık sektörünün yüzde 20 yüzde 30 arasında değişen oranlarına karşılık 2008 krizi sonrasında yüzde 20 ile yüzde 15 arasında seyreden değerler ortaya çıkmıştır. Krizle birlikte Türkiye'nin bankacılık sektöründe sermaye yeterliği oranlarının düşüş gösterdiği bu veriler aracılığıyla anlaşılmaktadır.

Grafik 1. Sermaye Yeterlik Oranı Grafiği

Grafik 1. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Sermaye YeterlikOranları

Türkiye'de bankacılık sektöründe sermaye yeterliği oranlarına ilişkin ulaşılan sermaye yeterliği oranı verileri aynı zamanda Grafik 2 üzerinde gösterilmiştir. Grafiğe göre Türk bankacılık sektörünün ilgili yıllar içerisinde en yüksek değere ulaştığı yıl 2003 yılında olmuştur. En düşük değer ise 2013 yılında ortaya çıkmıştır.

2008 krizi öncesi ve sonrası dönemde Türk bankacılık sektöründe sermaye yeterlik oranlarının araştırılması ile birlikte kriz sonrası dönemde sektördeki sermaye yeterliği oranının yüzde 16 düzeyinde seyrettiği görülmektedir. Kriz öncesi dönemde ise en düşük yüzde 18 düzeyini gören sermaye yeterlik oranının – 2008’de yüzde 18,1 – krizden sonra bir nebze de olsa düşüş yaşadığı değerlendirilmesinin yapılması mümkündür. 2008 krizi öncesindeki dönemde Türk bankacılık sektöründeki sermaye yeterliği oranının yüzde 25 ile yüzde 30 arasında değerlere ulaştığı göz önünde bulundurulması gereken bir ayrıntıdır.

Bankaların karlılıklarına ilişkin göstergeler; net faiz marjı, aktife göre getiri, özkaynağa göre getiri şeklinde içeriği sahiptir. Bankaların faaliyetlerinin niteliğine göre bu göstergeler açısından elde edilecek olan sonuçlar ortaya çıkacaktır.

Bankalarda karlılık verilerinin ortaya çıkmasında birim maliyetlerin yanı sıra ürün / hizmet karlılığı, müşteri karlılığı, şube maliyetler ve bütçeleme ile ilgili hesapların varlığı söz konusudur. Hesaplama yapılacak faaliyetlerin ve sürecin içeriğine göre farklılaşacak şekilde bu hesapların varlığı ile karşılaştırılması mümkündür.

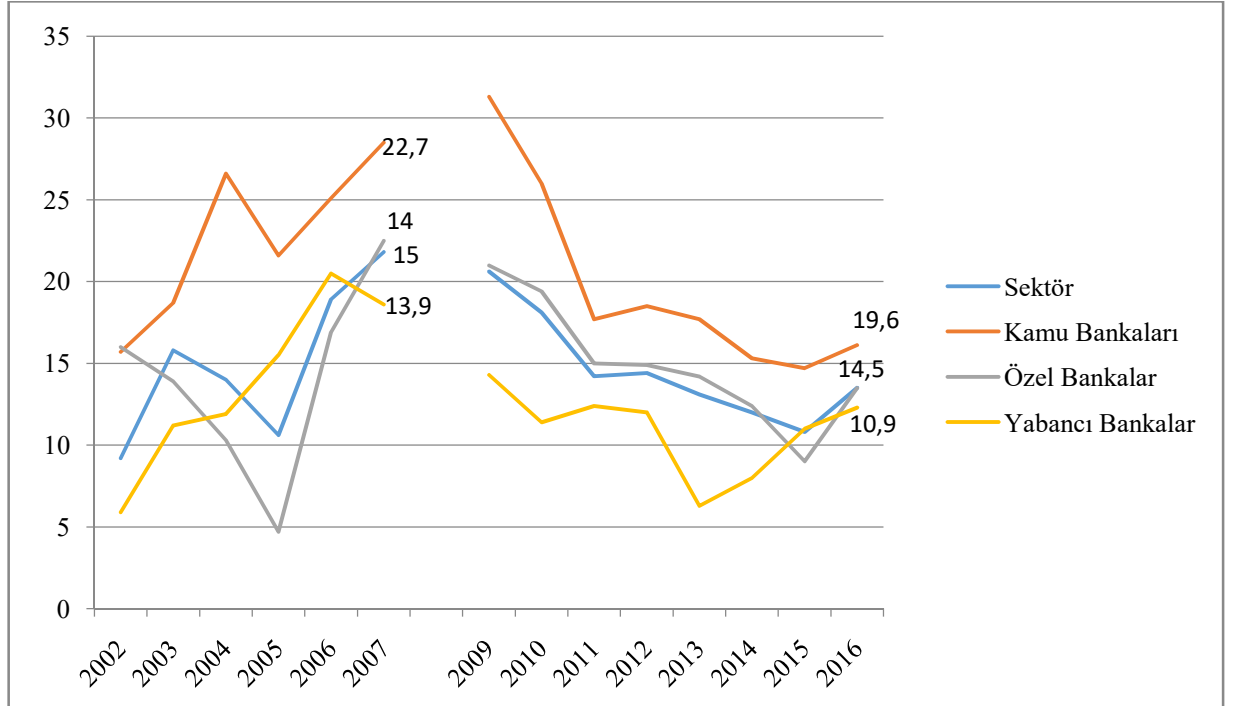
Karlılık açısından karşılaştırma yapılması öncesinde bankacılık sektöründe karlılık verilerinin ilişkili olduğu bazı temel hususlara değinmek gerekir. Bankacılık sektöründeki karlılık ülkedeki enflasyon oranı ile olumlu yönde ilişki içindedir. Buna göre bankacılık sektörünün karlılığının artması ile birlikte enflasyon oranlarının da artması beklenmektedir. Bunun yanında bankacılık sektöründeki karlılık verileri, bankacılık maliyeti ile ters orantılı olup bankacılık sektör maliyetlerinin artması karlılık düzeyini azaltmaktadır (Dağdır, 2010: 26)[043].Bankalardaki karlılık verileri ülke ekonomisinin durumu ile ilişkilendirilebilir. Buna göre bankacılık sektöründeki karlılık verilerinin ülkenin ekonomik büyüme performansı, enflasyon beklentileri, düşük talepli kredi miktarı gibi göstergeler ile ilişkili görünmektedir (Koç ve Karahan, 2017: 150). [064]

Tablo 11. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Özkaynak Karlılığı Oranları

YILLAR	Sektör ve Alt Grupları			
	Sektör	Kamu Bankaları	Özel Bankalar	Yabancı Bankalar
2002	9,2	15,7	16	5,9
2003	15,8	18,7	13,9	11,2
2004	14	26,6	10,3	11,9
2005	10,6	21,6	4,7	15,5
2006	18,9	25,1	16,9	20,5
2007	21,8	28,5	22,5	18,6
2008	16,4	22,9	16,9	11,4
2009	20,6	31,3	21	14,3
2010	18,1	26	19,4	11,4
2011	14,2	17,7	15	12,4
2012	14,4	18,5	14,9	12
2013	13,1	17,7	14,2	6,3
2014	12	15,3	12,4	8
2015	10,8	14,7	9	11
2016	13,5	16,1	13,5	12,3

Kaynak: TBB, <https://www.tbb.org.tr/tr> Erişim Tarihi: 17.05.2018. [063]

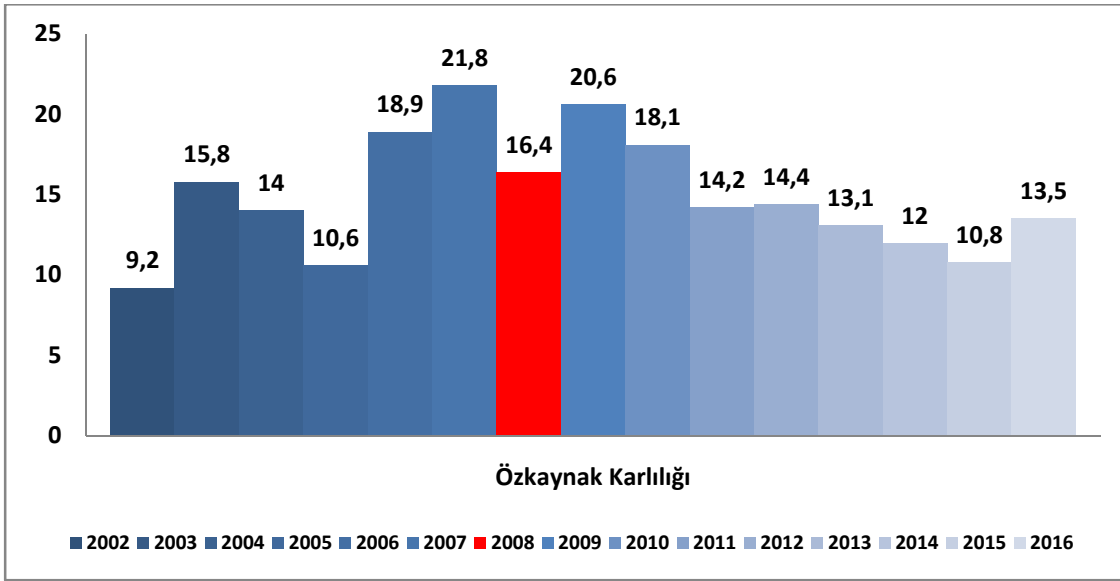
Grafik 3.Özkaynak Karlılığı Grafiği

Not:Eğrilerin sonunda yer alan değerler, zaman serisinin ilgili tarihler arasında aldığı değerlerin ortalamasını göstermektedir.

Tablo 11'e göre bankacılık sektöründe özkaynak karlılığı hakkında yapılan incelemeler neticesinde sektörde kriz öncesi ve kriz sonrası dönemde özkaynak karlılığı oranlarının ortalamasının büyük bir değişim yaşamadığı görülmüştür. Kriz öncesinde ortalama yüzde 15,4 düzeyinde olan bankacılık sektörü özkaynak karlılığı oranları ortalaması, kriz sonrası dönemde ise ortalama olarak yüzde 14,5 seviyesinde seyretmiştir.

Grafik 4. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Özkaynak Karlılığı Oranları

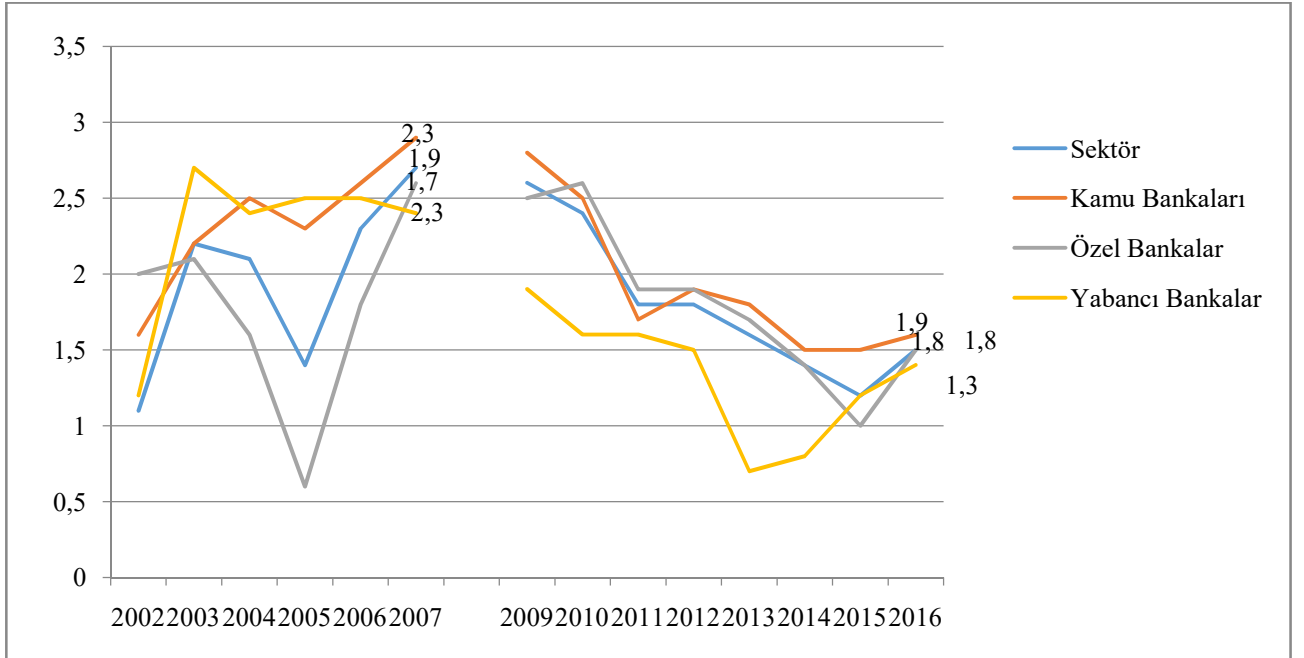
Bankacılık sektöründe özkaynak karlılığı açısından yapılan incelemeye ilişkin grafiğe göre en yüksek değere 2007 yılında ulaşıldığı görülmektedir. Bankacılık sektöründeki özkaynak karlılığının en düşük seviyesinin ise 2002 yılında olduğu Grafik 4'te görülmektedir. Kriz öncesi ve kriz sonrası dönemde özkaynak karlılık değerlerinin inişli ve çıkışlı bir şekilde seyrettiği görülmektedir. Bu konuda kriz sonrası artış olsa da genel manada bir düzenli artış/azalış gözlemlemek mümkün değildir.

Tablo 12. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Aktif Karlılığı Oranları

YILLAR	Sektör ve Alt Grupları			
	Sektör	Kamu Bankaları	Özel Bankalar	Yabancı Bankalar
2002	1,1	1,6	2	1,2
2003	2,2	2,2	2,1	2,7
2004	2,1	2,5	1,6	2,4
2005	1,4	2,3	0,6	2,5
2006	2,3	2,6	1,8	2,5
2007	2,7	2,9	2,6	2,4
2008	2	2,1	2	1,5
2009	2,6	2,8	2,5	1,9
2010	2,4	2,5	2,6	1,6
2011	1,8	1,7	1,9	1,6
2012	1,8	1,9	1,9	1,5
2013	1,6	1,8	1,7	0,7
2014	1,4	1,5	1,4	0,8
2015	1,2	1,5	1	1,2
2016	1,5	1,6	1,5	1,4

Kaynak: TBB, <https://www.tbb.org.tr/tr> Erişim Tarihi: 17.05.2018. [063]

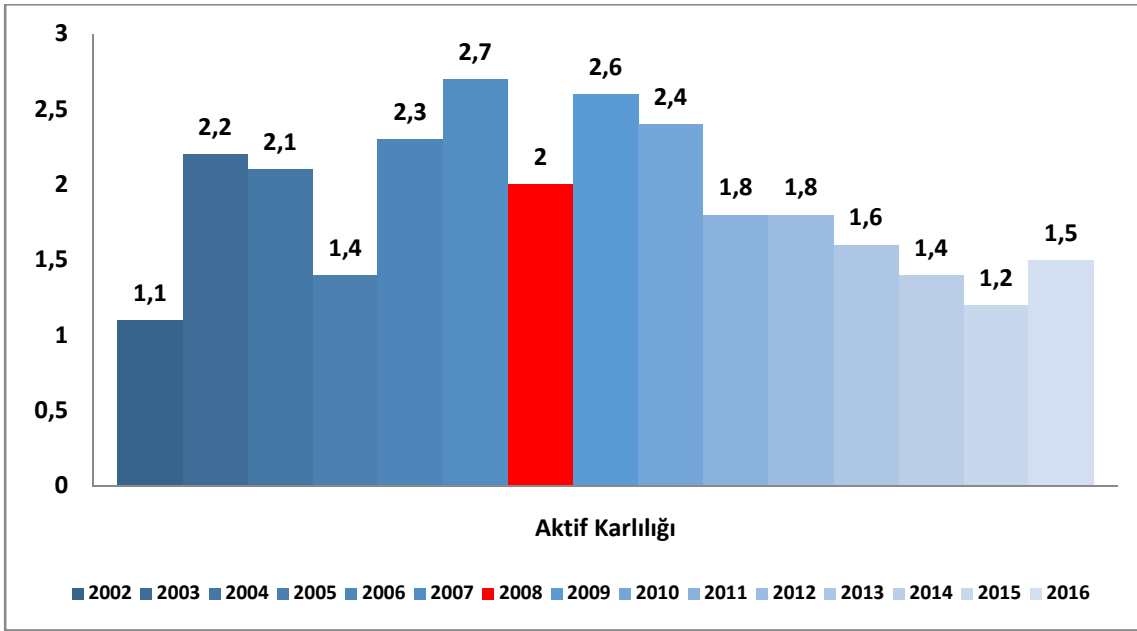
Grafik 5. Aktif Karlılığı Grafiği

Not: Eğrilerin sonunda yer alan değerler, zaman serisinin ilgili tarihler arasında aldığı değerlerin ortalamasını göstermektedir.

Tablo 12’de görüleceği üzere, aktif karlılık ve Türk bankacılık sektörü açısından yapılan araştırmalar neticesinde kriz öncesi dönemde aktif karlılık oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. 2008 ve öncesi dönemde Türk bankacılık sektörünün aktif karlılık ortalaması yüzde 1,97 olarak tespit edilirken bu oran kriz sonrası dönem için yüzde 1,78 olarak belirlenmiştir. Krizin Türk bankacılık sektöründeki aktif karlılık oranlarına olumsuz yönde yansdığı bu veriler aracılığıyla anlaşılmaktadır.

Grafik 6. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Aktif Karlılığı Oranları

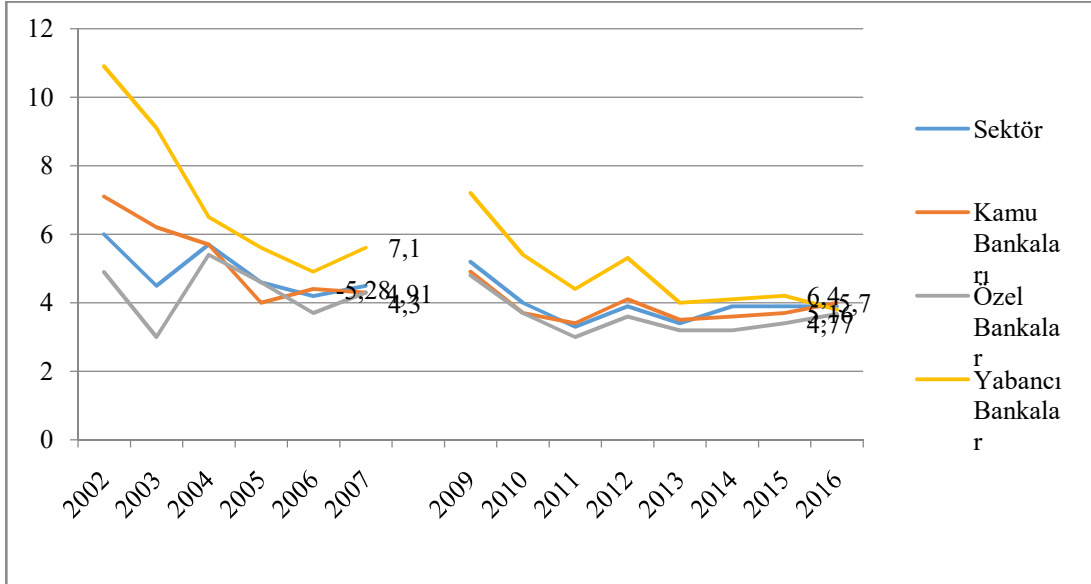
Grafik 6’ya göre, aktif karlılığı açısından ulaşılan verilerle oluşturulan grafikte özellikle 2011 yılı ve sonrasındaki düşüşün aktif karlılık ortalamasının kriz sonrası dönemde daha düşük düzeyde kalmasına neden olduğu görölmektedir. Bankacılık sektöründe aktif karlılık açısından tepe nokta 2007 yılındaki değerken dip noktanın 2002 yılındaki değer olduğu görölmektedir.

Tablo 13. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Net Faiz Marjı Oranları

YILLAR	Sektör ve Alt Grupları			
	Sektör	Kamu Bankaları	Özel Bankalar	Yabancı Bankalar
2002	6	7,1	4,9	10,9
2003	4,5	6,2	3,0	9,1
2004	5,7	5,7	5,4	6,5
2005	4,6	4,0	4,6	5,6
2006	4,2	4,4	3,7	4,9
2007	4,5	4,3	4,3	5,6
2008	4,30	3,9	3,9	6
2009	5,2	4,9	4,8	7,2
2010	4,0	3,7	3,7	5,4
2011	3,3	3,4	3,0	4,4
2012	3,9	4,1	3,6	5,3
2013	3,4	3,5	3,2	4,0
2014	3,9	3,6	3,2	4,1
2015	3,9	3,7	3,4	4,2
2016	3,9	4,0	3,67	3,8

Kaynak: TBB, <https://www.tbb.org.tr/tr> Erişim Tarihi: 17.05.2018. [063]

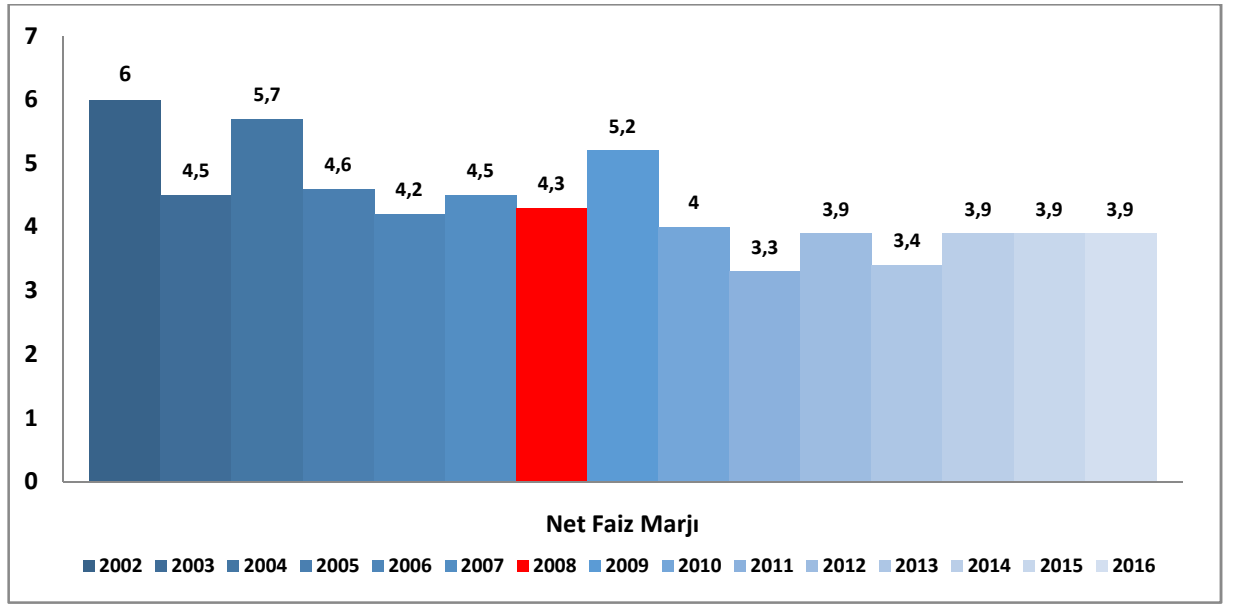
Grafik 7. Net Faiz Marjı Grafiği

Not: Eğrilerin sonunda yer alan değerler, zaman serisinin ilgili tarihler arasında aldığı değerlerin ortalamasını göstermektedir.

Türk bankacılık sektöründe yıllara göre net faiz marjı oranlarının yer aldığı Tablo 13'e göre faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranı kriz sonrasındaki dönemde kayda değer bir artış göstermiştir. Kriz öncesi dönemde net faiz marjı oranı ortalaması yüzde 159,05iken kriz sonrası dönemdeki net faiz marjı ortalaması yüzde 196,1 olarak bulunmuştur. 2008 yılı ve sonrasında net faiz marjı oranlarının 2008 krizi öncesi döneme göre büyük bir artış eğilimi içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 8. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Net Faiz Marjı Oranları

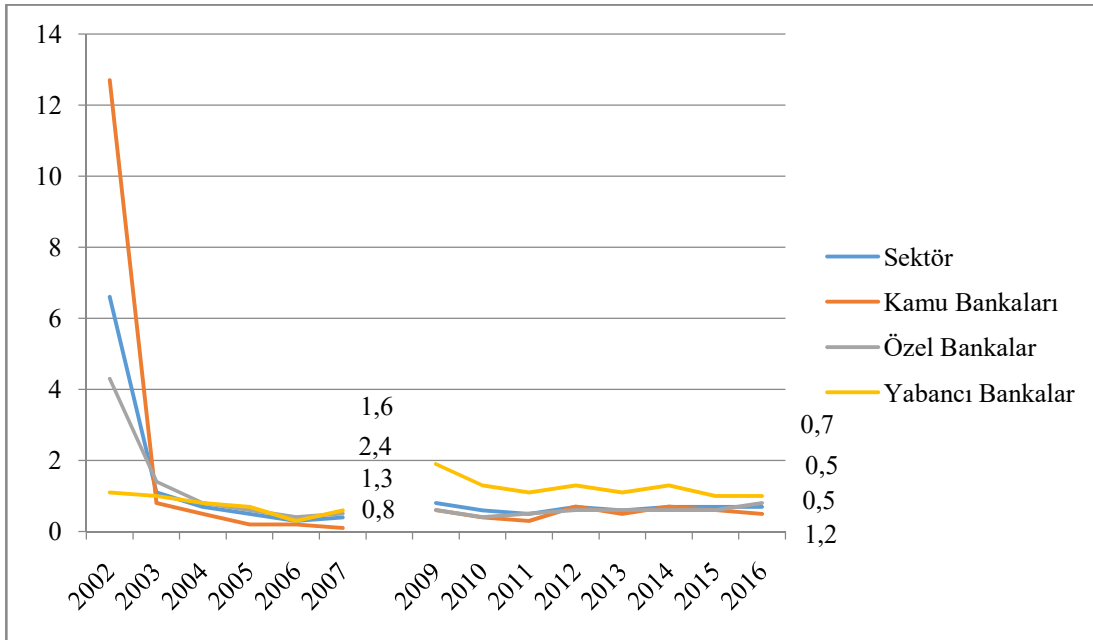
Net faiz marjı oranlarına yönelik oluşturulan Grafik 8'te kriz öncesindeki hiçbir değer kriz sonrasındaki değerlerin seviyesine ulaşamadığı görülmektedir. 2009 yılından itibaren net faiz marjı oranlarının artışı ve birbirine yakın değerlerini gösteren grafikte en yüksek değer 2013 yılında ortaya çıktığını görülmüştür.

Tablo 14. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Sorunlu Krediler Oranları

YILLAR	Sektör ve Alt Grupları			
	Sektör	Kamu Bankaları	Özel Bankalar	Yabancı Bankalar
2002	6,6	12,7	4,3	1,1
2003	1,4	0,8	1,4	1
2004	0,7	0,5	0,8	0,8
2005	0,5	0,2	0,6	0,7
2006	0,3	0,2	0,4	0,3
2007	0,4	0,1	0,5	0,6
2008	0,7	0,5	0,7	1
2009	0,8	0,6	0,6	1,9
2010	0,6	0,4	0,4	1,3
2011	0,5	0,3	0,5	1,1
2012	0,7	0,7	0,6	1,3
2013	0,6	0,5	0,6	1,1
2014	0,7	0,7	0,6	1,3
2015	0,7	0,6	0,6	1
2016	0,7	0,5	0,8	1

Kaynak: TBB, <https://www.tbb.org.tr/tr> Erişim Tarihi: 17.05.2018. [063]

Grafik 9. Sorunlu Krediler Grafiği

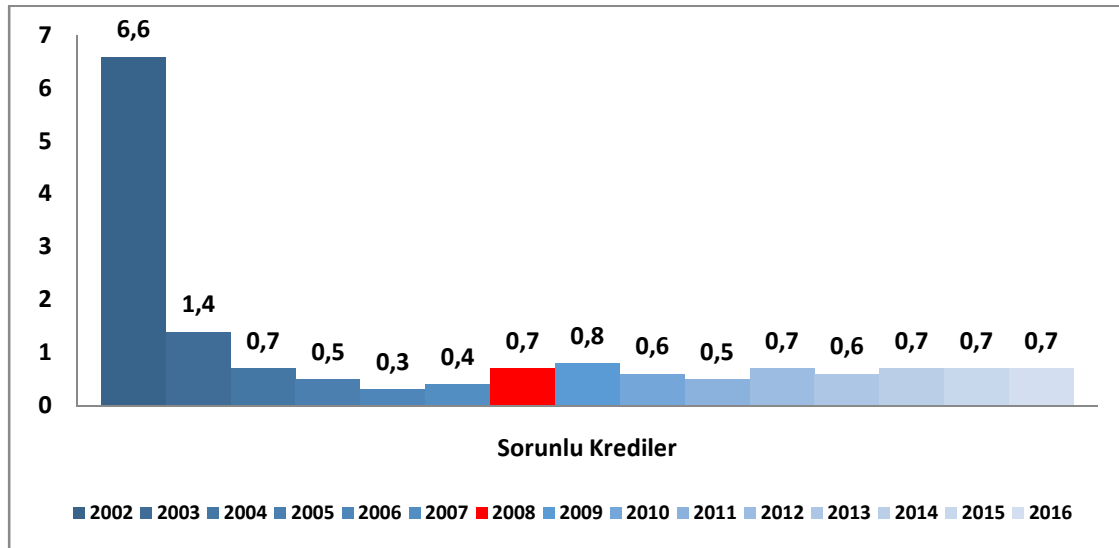

Not: Eğrilerin sonunda yer alan değerler, zaman serisinin ilgili tarihler arasında aldığı değerlerin ortalamasını göstermektedir.

Türk bankacılık sektöründeki sorunlu kredi oranlarının araştırıldığı çalışmada kriz öncesindeki dönemde 2002 yılı istisna olacak şekilde düşük oranların varlığı söz konusu olmuştur. Krizle birlikte sorunlu kredilerinin belirli ölçüde artış yaşamasına karşın bu artışın sınırlı olduğu, sonrasında sorunlu kredi oranlarının yüzde 0,7 düzeyinde sabitlendiği Tablo 14’te görülmektedir. Bu veriler göz önünde bulundurularak 2008 krizini Türk bankacılık sektöründeki sorunlu krediler açısından yüksek düzeyde etkileri olduğunu söylemek mümkün değildir. Başka bir deyişle 2008 krizinin Türk bankacılık sektörüne sorunlu krediler açısından etkileri sınırlı düzeyde olmuştur.

Grafik 10. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Sorunlu Kredilerin Oranları

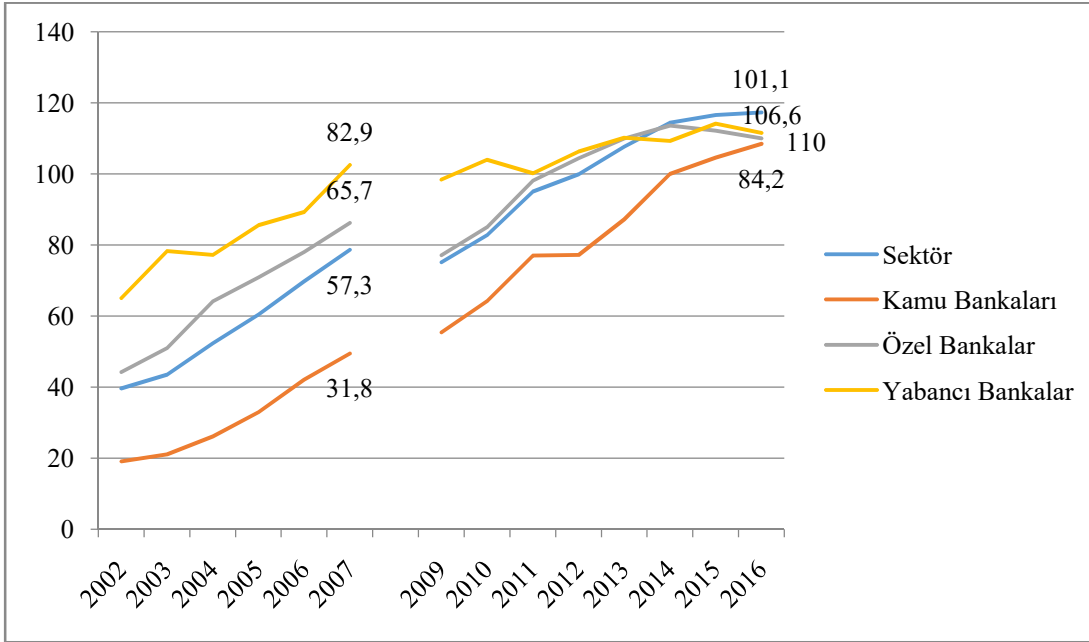
Sorunlu krediler hakkında oluşturulan grafikte 2002 yılı istisnası dışında yakın oranların varlığı dikkat çekmektedir. 2006 ve 2007 yılları, sorunlu kredi oranı açısından en düşük değerlerin ortaya çıktığı dönem olmuştur (Bakınız Grafik 10). Krizle birlikte 0,5 ile 0,7 arasında değişen oranların elde edildiği, grafikte bir kez daha görülmüştür.

Tablo 15. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Mevduatların Krediyeye Dönüşme Oranı

YILLAR	Sektör ve Alt Grupları			
	Sektör	Kamu Bankaları	Özel Bankalar	Yabancı Bankalar
2002	39,6	19,1	44,2	65
2003	43,5	21,1	51	78,2
2004	52,3	26,1	64,1	77,2
2005	60,4	33	70,9	85,5
2006	69,7	42,1	78	89,2
2007	78,6	49,4	86,2	102,5
2008	80,9	54,1	86,2	107,5
2009	75,1	55,4	77,1	98,3
2010	82,8	64,2	85	103,9
2011	95	77	98,1	100,1
2012	99,9	77,2	104,4	106,3
2013	107,7	87,2	109,9	110,1
2014	114,4	99,9	113,6	109,2
2015	116,6	104,5	112,2	114,1
2016	117,3	108,4	110	111,5

Kaynak: TBB, <https://www.tbb.org.tr/tr> Erişim Tarihi: 17.05.2018. [063]

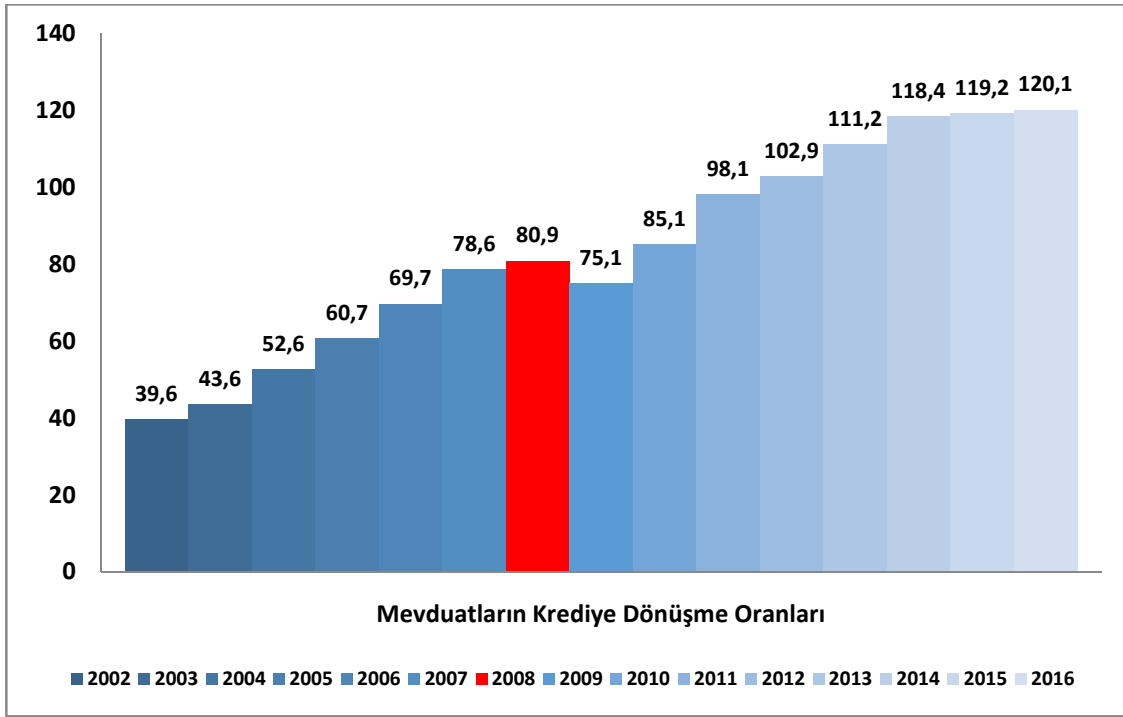
Grafik 11. Mevduat Dönüşme Oranı Grafiği

Not: Eğrilerin sonunda yer alan değerler, zaman serisinin ilgili tarihler arasında aldığı değerlerin ortalamasını göstermektedir.

Tablo 15 incelendiğinde, Türk bankacılık sektöründe mevduatların krediye dönüşme oranı göstergeleri açısından yapılan değerlendirmeler kriz sonrası dönemde bu oranda önemli artışlar olduğunu göstermektedir. 2008 yılına kadar belirli ölçüde devam eden artış 2010 yılından sonra düzeyini biraz daha artırmak suretiyle devam etmiş görünmektedir. Kriz öncesi dönemde mevduatların krediye dönüşme oranı göstergeleri ortalama değeri 60,7 iken kriz sonrası dönem için mevduatların krediye dönüşme oranı göstergeleri ortalaması 101,1 olarak belirlenmiştir.

Grafik 12. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Mevduatların Krediye Dönüşme Oranları Grafiği

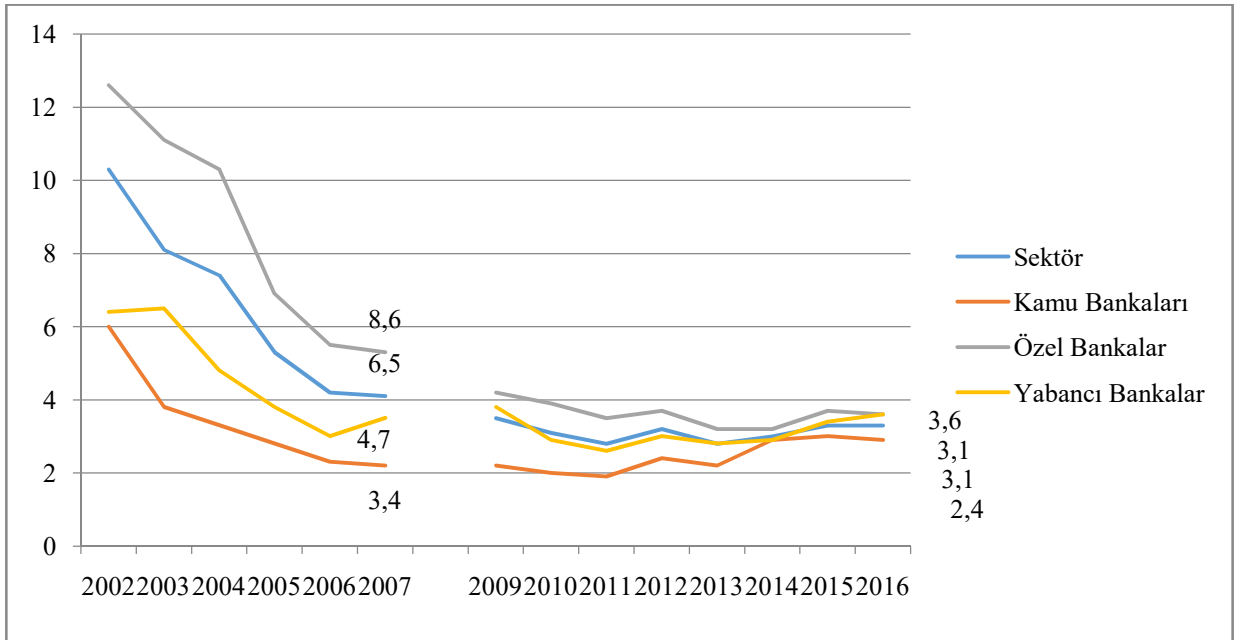
Grafik 12'nin üzerinde mevduatların krediye dönüşüm oranı göstergelerinin yıllara göre düzenli bir şekilde arttığı görülmektedir. Tek istisnanın 2009 yılında olduğu grafiğin dikkat çeken yönüdür. Mevduat kredi dönüşüm oranı göstergeleri açısından en yüksek değere ise 2016 yılında ulaşıldığı gözlenmektedir.

Tablo 16. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Donuk Aktif Oranı Göstergeleri

YILLAR	Sektör ve Alt Grupları			
	Sektör	Kamu Bankaları	Özel Bankalar	Yabancı Bankalar
2002	10,3	6	12,6	6,4
2003	8,1	3,8	11,1	6,5
2004	7,4	3,3	10,3	4,8
2005	5,3	2,8	6,9	3,8
2006	4,2	2,3	5,5	3
2007	4,1	2,2	5,3	3,5
2008	3,5	2,3	4,5	3,4
2009	3,5	2,2	4,2	3,8
2010	3,1	2	3,9	2,9
2011	2,8	1,9	3,5	2,6
2012	3,2	2,4	3,7	3
2013	2,8	2,2	3,2	2,8
2014	3	2,9	3,2	2,9
2015	3,3	3	3,7	3,4
2016	3,3	2,9	3,6	3,6

Kaynak: TBB, <https://www.tbb.org.tr/tr> Erişim Tarihi: 17.05.2018. [063]

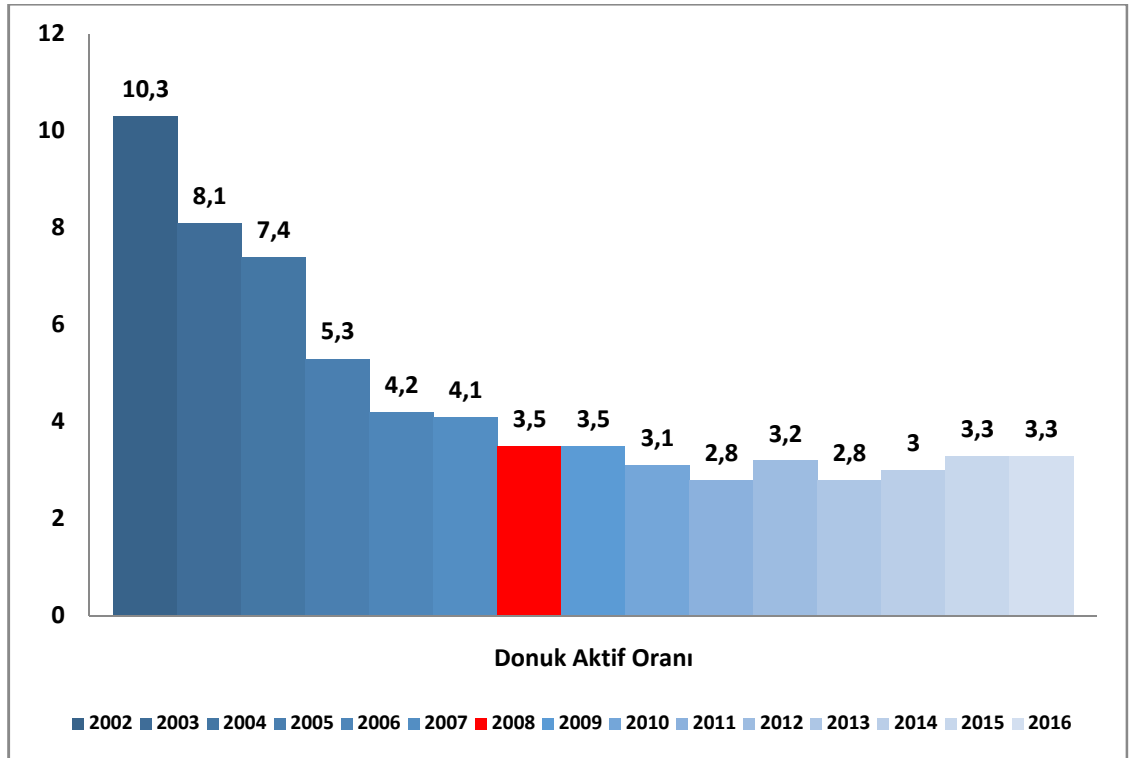
Grafik 13. Donuk Aktif Oranı Grafiği

Not: Eğrilerin sonunda yer alan değerler, zaman serisinin ilgili tarihler arasında aldığı değerlerin ortalamasını göstermektedir.

Bankacılık sektöründe donuk aktif göstergelerini belirlemeye yönelik yapılan araştırmalar neticesinde sektör genelinde kriz sonrasındaki dönemde donuk aktif oranının daha düşük olduğu Tablo 16 üzerinde görölmektedir. Buna göre 2008 ve öncesi dönemde donuk aktif göstergeleri ortalaması 6,12 olarak belirlenmiş olup 2009 ve sonrasındaki dönemde ise 3,12 olarak elde edilmiştir. Kriz sonrasındaki dönemde donuk aktif oranlarının yaklaşık yarı yarıya düştüğu bu veriler aracılığıyla anlaşılmaktadır.

Grafik 14. Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Donuk Aktif Oranları

Grafik 14'te görüleceği üzere, Türk bankacılık sektöründe donuk aktif oranlarının belirlenmesiyle birlikte oluşturulan grafikte 2002'den bu yana devam eden azalmanın varlığı dikkat çekmektedir. Kriz sonrası dönemde donuk aktif oranının yüzde 3 düzeyinde sabitlendiği dikkat çekmektedir. Krize yakın dönemde yakalanan çizginin kriz sonrası dönemde devam ettiğini göstermesi bakımından bu veriler önemlidir.

SONUÇ

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların 2008 krizi öncesinde ve sonrasındaki dönemde sergiledikleri performansın karşılaştırıldığı çalışmada bankalar sermaye yeterliği, özkaynak karlılığı, aktif karlılığı, net faiz marjı, sorunlu krediler, mevduat kredi dönüşüm oranı ve donuk aktif oranları açısından değerlendirmeye alınmıştır. Ulaşılan sonuçlar ise bu kısımda irdelenmiştir. Türkiye’de bankacılık sektörü finansal serbestleşme kararının alınması ile birlikte 1980’li yıllardan itibaren hızlı bir gelişim göstermiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar Türkiye’nin yaşadığı büyük krizlerden birisi olan Şubat 2001 krizinin bankacılık sektörünün yapısında köklü değişiklikler ortaya çıkardığını göstermektedir.

Bankacılık sektörü hakkında yapılan araştırmalar neticesinde Türkiye’de 33 mevduat bankası, 13 kamu sermayeli banka, 9 özel sermayeli banka ve 5 katılım bankası olduğu sonucuna varılmıştır. Türkiye’deki yabancı sermayeli bankaların sayısı ise 20 olarak belirlenmiştir. Türkiye’deki bankacılık sektöründe yatırım ve kalkınma bankaları, ticari bankalar – mevduat bankaları –, katılım bankaları olacak şekilde bankaların sınıflandırıldığı görülmüştür.

Ekonomik krizler bankacılık sektörünü kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Ancak yaşanan krizlerin bankacılık sektörü özelinde gerçekleşmesi ile birlikte ortaya çıkan etkilerin düzeyi artmaktadır. Bankacılık krizleri hakkında yapılan incelemelere göre bu tür krizler ekonomik daralmaya neden olmaktadır. Bankacılık krizleri ulusal düzeyde etkilerinin yanında ülkelerin uluslararası finansal ilişkilerine zarar vermektedir.

2008 krizi hakkında yapılan değerlendirmeler krizin yayılmasında mikroekonomik ve makroekonomik göstergelerin etkisini ortaya koymuştur. Krizin yayılımında belirleyici olan mikroekonomik göstergeler; sermaye yeterliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, gelir ve karlılık, likidite, piyasa riski duyarlılığı şeklindedir. Makroekonomik

göstergeler ise büyüme, ödemeler dengesi, enflasyon, faiz oranları, yayılma etkileri şeklinde sıralanmaktadır.

Türk bankacılık sektörünün 2008 krizi öncesi ve sonrasında performans analizi yapılırken 2002-2016 yılları arasında değerlendirmelerde bulunulmuştur. 2001 yılındaki krizin Türk bankacılık sektörü açısından önemli rolleri olduğu görülmüştür. Şubat 2001'deki krizin ardından çok sayıda bankanın faaliyetlerinin sona ermesi, bankacılık sektöründe dönüşüm girişimlerini beraberinde getirmiştir. 2008 krizi öncesi dönemde Şubat 2001 krizinin etkileri altında şekillenen bir süreçten bahsedilmektedir.

Sermaye yeterliği oranları bakımından yapılan incelemede küresel mali kriz dönemine kadar olan 8 yılda bankacılık sektöründe sermaye yeterliği oranı ortalaması yüzde 24,8 olarak belirlenmiştir. Krizden sonraki dönemde ise Türk bankacılık sektöründeki sermaye yeterliği oranı ortalama yüzde 17,2 olarak tespit edilmiştir. 2008 krizi öncesinde Türkiye'deki bankaların sermaye yeterlik oranlarının daha yüksek olduğu, iki dönem arasında yaklaşık yüzde 7 oranında bir farkın olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Aktif karlılık açısından yapılan incelemeler neticesinde ulaşılan sonuçlar kriz öncesi dönemde yüzde 1,97 olan ortalamanın kriz sonrasında yüzde 1,78 düzeyine gerilediğini, dolayısıyla krizin aktif karlılık oranlarına olumsuz yönde tesir ettiğini göstermiştir.

Net faiz marjı oranlarına göre yapılan değerlendirmede ise kriz öncesinde yüzde 4,91 düzeyinde olan net faiz marjı ortalamasının 2008 sonrasındaki dönem içinse 5,27 seviyesine geldiğini gösteren sonuçlar elde edilmiştir. Krizle birlikte Türk bankacılık sektöründe net faiz gelirlerinin net faiz giderlerine oranının artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Krizin sorunlu krediler açısından etkilerinin araştırılmasıyla birlikte sorunlu kredi düzeyinin kriz sonrası dönemde 0,7 düzeyinde gerçekleştiğini göstermiş, kriz öncesi döneme göre kayda değer bir etki olmadığını ortaya koymuştur.

2008 küresel krizi öncesinde ve sonrasında Türk bankacılık sektörünün performans analizi hakkında yapılan çalışmada Şubat 2001 krizi sonrasında Türkiye’de bankacılık sektöründe alınan radikal kararların bankacılık sektörüne olumlu şekilde yansıdığı tespit edilmiştir. 2008 krizi, Türk bankacılık sektörüne sermaye yeterliği oranı, aktif karlılık gibi konularda belirli seviyede düşüşe neden olacak etkiler ortaya koymasına karşın Türk bankacılık sektörünün kriz sonrası dönemde belirli bir istikrar yakaladığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- [01] Adeleke, A. I., & Ogebe, J. O. (2013). Banking Crises And Inflation Dynamics In
- [02] Adrian ve Shin,(2009). The Shadow Banking System: Implications for Financial Regulation
- [03] Akbulak, M. (2004). On The Bounds Of Spectral Norms Of Some Special Matrices.
- [04] Akdemir, A., Şener, S., & Topkaya, Ö. (2009). 2008 Küresel Krizi: Toplumsal
- [05] Akgüç, Ö. (2007). Türkiye'de Yabancı Bankalar. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (36).
- [06] Aktan ve Bodur,(2006). Dergipark/ Journal of Yaşar University,Cilt 1,sayı 1
- [07] Aktan ve Şen,(2001).Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri,Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı,Kasım-Aralık 2001,Sayı:42,Cilt 2
- [08] Alptekin, N. (2009). Performance Evaluation Of Turkish Type A Mutual Funds And
- [09] Altıntaş, H. (2004). Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (22).
- [010] Apak, S., & Aytaç, A. (2009). Küresel Krizler: Kronolojik Değerlendirme Ve Analiz. *Avcıol Basım Yayın*.

- [011] Erdönmez, A. (2009). Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi. *Bankacılar Dergisi*, 68, 85-101.
- [012] Babuşçu, Ş. (2010). Ülkemizde Kobiler ve Finansal Kurumlar Açısından Basel Sürecinin Değerlendirilmesi, *DergiPark, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4
- [013] Batrel, Ö. F. (2008). Global ekonomik kriz ve türk kamu maliyesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl:7 Sayı:13.
- [014] BDDK, (2009). Çalışma Tebliğleri, Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi
- [015] Bildirici Çalık, E. ve Aygün, M. (2017). Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel III Kriterleri Açısından Kıyaslanması. *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 7 (2), 47-64.
- [016] Blanchard, R. F., & Galloway, R. L. (1994). Quality in retail banking. *International Journal of Service Industry Management*, 5(4), 5-23.
- [017] Büyükşalvarcı, A. (2010). Finansal Oranlar İle Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin Analizi: İMKB İmalat Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 48, 130-141.
- [018] Caprio, G., & Klingebiel, D. (1996). Bank Insolvencies Cross-Country Experience. *World Bank Publications*.
- [019] Clarke, L., & Farrar, S. F. (1982). Rights and duties of managing and agent banks in syndicated loans to government borrowers. *U. Ill. L. Rev.*, 229.
- [020] Copelovitch, M., & Singer, D. A. (2012). Tipping The (Im) Balance: Capital Inflows, Financial Market Structure, and Banking Crises. *Economics & Politics*.
- [021] Coşkun, Y. (2009). Küresel Kriz Sürecinde Yatırım Bankaları ile Diğer Finansal Aracılarda Yaşanan Finansal Başarısızlıklar ve Kamusal Müdahaleler. *Bankacılar Dergisi*, 71, 23-47.

- [022] Çatalbaş, G. K., & Atan, M. (2005). Bankacılıkta etkinlik ve sermaye yapısının bankaların etkinliğine etkisi. *Iktisat İşletme ve Finans*, 20(237), 49-62.
- [023] Çevrimiçi, (<http://voxeu.org/article/bank-competition-and-financial-stability-role-financial-innovation>). Erişim Tarihi: 24.09.2017'den sonra geçerlidir.
- [024] Çevrimiçi, (https://www.icaew.com/en/products/financial-services-publications/~/_media/2245CF19F4BE4822BF9CB203F9F330E9.ashx). Erişim Tarihi: 18.04.2018 'den sonra geçerlidir.
- [025] Çevrimiçi, (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp97124.pdf>). Erişim Tarihi: 18.04.2018'den sonra geçerlidir.
- [026] Çevrimiçi, (https://www.tbb.org.tr/modules/bankabilgileri/banka_sube_bilgileri.asp). Erişim Tarihi: 18.04.2018' den sonra geçerlidir.
- [027] Çevrimiçi, (<http://nasilkolay.com/sermaye-yeterlilik-rasyosu-nedir>). Erişim Tarihi: 05.07.18' den sonra geçerlidir.
- [028] Çevrimiçi, (http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/2552/mod_resource/content/3/yat%C4%B1r%C4%B1m_%c5%9eirketleri.pdf). Erişim Tarihi: 17.09.2017'den sonra geçerlidir.
- [029] Çevrimiçi, (http://www.astrid-online.it/static/upload/67_c/67_central.bank.v.2.pdf). Erişim Tarihi: 03.10.2017'den sonra geçerlidir.
- [030] Çevrimiçi, (<http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ijbm/article/view/1483/1424>). Erişim Tarihi: 18.04.2018'den sonra geçerlidir.
- [031] Çevrimiçi, (<http://www.worldbank.org/en/publication/gfdr/background/banking-crisis>). Erişim Tarihi: 18.04.2018'den sonra geçerlidir.
- [032] Çevrimiçi, (<https://cms.inonu.edu.tr/uploads/contentfile/1266/files/2016%20Bahar%20Para%20ve%20Banka%20B%C3%B6l%C3%BCm%20Finansal%20Sistem%20ve%20Unsurlar%C4%B1.pdf>), Erişim Tarihi: 18.04.2018.'den sonra geçerlidir.

- [033] Çevrimiçi, (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues17/index.htm>). Erişim Tarihi: 18.04.2018'den sonra geçerlidir.
- [034] Çevrimiçi, (https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/1391/Basel_II_Yeni_Sermaye_Yeterliliği_Düzenlemesi.pdf). Erişim Tarihi: 25.07.2018'den sonra geçerlidir.
- [035] Çevrimiçi, (http://www.investopedia.com/terms/w/wholesalebanking.asp?optly_redirect=integrated&lg=term-video-bid). Erişim Tarihi: 10.04.2017'den sonra geçerlidir.
- [036] Çevrimiçi, (https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/851/Banka_Calisan_ve_Subesayilari-Eylul_2017.pdf). Erişim Tarihi: 18.04.2018'den sonra geçerlidir.
- [037] Çevrimiçi, (https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Istatistikraporlar/ekler/851/Banka_Calisan_ve_Subesayilari-Eylul_2017.pdf). Erişim: 18.04.2018'den sonra geçerlidir.
- [038] Çevrimiçi, (https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp). Erişim Tarihi: 10.09.2017'den sonra geçerlidir.
- [039] Çevrimiçi, (<https://www.tbb.org.tr/tr>). Erişim Tarihi: 17.05.2018'den sonra geçerlidir.
- [040] Çevrimiçi, (www.tbb.org.tr), Erişim Tarihi: 29.03.2018'den sonra geçerlidir.
- [041] Çinko, L. ve Ak, R. (2009). Küreselleşen Ekonomilerde Yaşanan Bankacılık Krizlerinin Anatomisi. *Maliye Finans Yazıları*, 23 (83), 59-83.
- [042] Çolak, Ö. F. (2005). Finansal Piyasalar Ve Para Politikası. *Nobel Yayınları*, 4. Baskı, Ankara.

- [043] Dağdır, C. (2010). Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 1
- [044] Damar, A. O. (2010). Türkiye’de Döviz Kurundan Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi. TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi.
- [045] Demir, M. ve Tuncay, M. (2012). Türk Gıda Sektörünün Faaliyet ve Karlılık Oranları Açısından Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 367-392.
- [046] Doğan, M. (2013). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği. *Journal of Accounting & Finance*, (58).
- [047] Enez, (1994). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2/1
- [048] Erdem, V.(2001). Türkiye’de Ekonomik Krizler. *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl:7, Sayı:41
- [049] Erdönmez, P. A. (2003). Türkiye’de 2001 Yılındaki Mali Kriz Sonrasında Kurumsal Sektörde Yeniden Yapılandırma. *Bankacılar Dergisi*, 47, 38-55.
- [050] Erdönmez, P. A. (2004). Finansal krizler sonrası gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankalar. *TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, Bankacılar Dergisi*, 51.
- [051] Ertuna, Ö. (2003). Krizler Ve Türkiye’nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu. *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, 126-133.
- [052] Eskici, M. M. (2007). *Türkiye’de katılım bankacılığı uygulaması ve Katılım Bankaları’nın müşteri özellikleri* (Doctoral dissertation, Sosyal Bilimler).
- [053] Germanidi, (1982). International Banking System. Conceptual Approach, Advantages and Risks
- [054] Goldstein ve Philip Turner, 1996:9 Big Economic Papers No:46
- [055] Gökalp, M.F. (2014), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi Cilt 2014, Sayı 1

- [056] Grubel, H. G. (2014). A theory of multinational banking. *PSL Quarterly Review*, 30(123).
- [057] Gültekin, A.C. (2018). Basel III Uygulamaları ve BİST'te İşlem Gören Ticari Bankalar İçin Ampirik Bir Çalışma. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 46-69.
- [058] Honohan, P. (1997). Banking System Failures in Developing and Transition Countries: Diagnosis and Predictions
- [059] Karacan, A. İ. (1995). Bankacılık Ve Kriz. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*.
- [060] Karaş, Z. (2016). 2008 Küresel Krizi Karşısında Merkez Bankalarının Etkinliklerinin Analizi. *Journal of International Social Research*, 9(47).
- [061] Kargın, M. (2006). Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı Ve Ulusal Bankaların Finansal Oranlar Açısından Karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 31-45.
- [062] Kaya T. , Y. (2001). *Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi*. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Haziran.
- [063] Kırıcı, H. (2016). 2008 Küresel Krizin Kökeninde Yatan Hatalar ve Dodd-Frank Kanunu Düzenlemeleri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23 (2), 467-484.
- [064] Koç, Y.D. ve Karahan, F. (2017). Türk Bankacılık Sektöründe Finansal Sağlamlığın Belirleyicileri. *International Journal of Academic Value Studies*, 3 (15), 148-153.
- [065] Kunt ve Detragiache,(1998). Staff Papers (International Monetary Fund)
- [066] Laeven ve Valencia,(2010). Resolution of Banking Crises: The Good, the Bad, and the Ugly

- [067] Milli, A. (2008). *Türkiye'de Ticari Bankacılık Sektöründe Aktif-Pasif Yönetiminin Ekonomik Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- [068] Özsoy,O.(2009). "Housing Price Determinants in Istanbul, Turkey: An Application of Classification and Regression Tree Model", *International Journal of Housing Markets and Analysis*.
- [069] Özulucan, A., & Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması/The Comparison Of Participation Banking And Traditional Banking On The Perspective
- [070] Özutku, H., & Cevrioğlu, E. (2005). Yönetim Ve Etik: Özel Ve Kamu Banka Şube Yöneticileri Üzerine Bir Alan Araştırması. *İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 1-14.
- [071] Parasız, İ. (1995), Kriz Ekonomisi :Hiperenflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları
- [072] Parlakkaya, R., ve S. Akten Çürük, (2011). "Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği", *Ege Akademik Bakış*,
- [073] Posner, E.A. (2015). How Do Bank Regulators Determine Capital-Adequacy Requirements?
- [074] Reinhart ve Rogoff,(2008) The Time Is Different Eight Centuries of Financial Folly
- [075] Reis ve Kötüoğlu, (2016) Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,Cilt :14 Sayı :3
- [076] Sarıkamış, C. (2001). Türkiye'de Sermaye Piyasası. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 23-26.
- [077] Sezgin, M., Şendoğdu, A.A., (2008). Günümüz Bankacılığında Banka Hizmetleri Pazarlaması, İstanbul: Unimat Ofset
- [078] Susam, N., & Bakkal, U. (2008). Kriz Süreci Makro Değişkenleri Ve 2009 Bütçe Büyüklüklerini Nasıl Etkileyecek. *Maliye Dergisi*, 155, 72-88.

- [079] Şahbaz ve İnkaya, (2014). Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi
- [080] Şendoğdu ve Sezgin (2008). Banka Hizmetleri Pazarlaması
- [081] Takan, M. (2001). *Bankacılık*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- [082] TBB (2009). Küresel Kriz Ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi. *Bankacılar Dergisi*, 68, 85-101.
- [083] TBB, <https://www.tbb.org.tr/tr> Erişim Tarihi: 17.05.2018.
- [084] Tokgöz, E., (1999), Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1999), 5. Bası, *İmaj Yayıncılık*, Ankara.
- [085] Toprak, M.,(2001),Yıllık Rapor 2000.Ankara:Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Anonim Şirketi
- [086] Tunay, B. (2009). Türk Bankacılık Sektöründe Rekabet ve Kırılganlık. *Bankacılar Dergisi*, 68, 30-54.
- [087] Tutar, Hasan, (2004), Kriz ve Stres Yönetimi, Ankara: Seçkin.
- [088] Ural, M. 1999. Bankacılık sistemimizde verimlilik. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.
- [089] Ünal, A.ve KAYA, H. (2009). Küresel Kriz ve Türkiye
- [090] Worthington .S and Welch. P, (2011),"Banking without the banks", International Journal of Bank Marketing, Vol. 29 Iss 2 pp
- [091] Yetiz, F. (2016), Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi
- [092] Yılmaz, A. (2009), Türkiye Ekonomisinde 2001 Krizi Sonrası Süreçte Cari İşlemler Açığının Nedenleri Üzerine Bir İnceleme

Özgeçmiş

Hasanali Ermiş, 7 Mayıs 1986 da İstanbul'da doğdu. 2011 yılında Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomi bölümünden mezun oldu. 2013-2014 yılları arasında özel bir güvenlik firmasının insan kaynakları departmanında, 2015-2016 yılları arasında özel bir bankanın istihbarat departmanında çalıştı.2018 yılında Işık Üniversitesi'nde Muhasebe ve Denetim Yüksek lisansını tamamladı.2016 yılından beri özel bir muhasebe şirketinde çalışmaktadır.